

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1951

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 9

3—7 mars.

Debatter m. m.

Lördagen den 3 mars.

Sid.

Interpellation av fröken Andersson om utredning ang. hyresregleringens avveckling 4

Tisdagen den 6 mars.

Svar på interpellationer:

av herr Lundgren i anledning av benådning av en till livstids straffarbete dömd person 6

av fröken Andersson om utredning ang. hyresregleringens avveckling 9

Interpellation av herr Lundqvist om stöd åt landets trädgårdsodling 12

Onsdagen den 7 mars.

Ändrad tidpunkt för allmänna val 14

Kungörandet av kommunalfullmäktigval m. m. 17

Valsedlars beskaffenhet 26

Bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington 41

Indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires 46

Ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon 50

Skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m. 59

Höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. 62

Ändring i förordningen om nöjesskatt 88

Avskaffande av bostadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m. 91

Bostadstillägen enligt folkpensioneringslagen 92

Lagförslag om behörighet att utöva tandläkarkonsten 93

Ändring i familjebidragsförordningen 96

Samtliga avgjorda ärenden.

Onsdagen den 7 mars.

Konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, ang. skydd för väljarbeteckning vid kommunala val 14

— nr 11, ang. ändrad tidpunkt och dag för de allmänna valen 14

	Sid.
Konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, ang. skyldighet för länsstyrelse att kungöra val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige	17
— nr 13, ang. beskaffenheten av valsedlar vid riksdagsmannaval och kommunala val	26
— nr 14, ang. ändring i sammanräkningsförfarandet vid allmänna val i syfte att skydda valhemligheten	41
— nr 15, ang. röstsammanräkningen vid visa kommunala val	41
Statsutskottets utlåtande nr 3, ang. utgifterna under tredje huvudtiteln (utrikesdepartementet)	41
— nr 18, ang. utgifter å tillägsstat II: kommunikationsdepartementet	50
— nr 31, ang. fortsatt statsgaranti för exportkredit m. m.	50
— nr 32, ang. fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag	50
— nr 33, ang. ändring av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag m. m.	50
— nr 34, ang. bestridande av vissa haverikostnader	50
— nr 35, ang. täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper	50
— nr 36, ang. ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna rese-reglementet	50
— nr 37, ang. grunder för skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.	59
— nr 38, ang. grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.	62
— nr 39, ang. pensionsförmåner åt f. d. souschefen vid flygförvaltningen, generalmajoren i flygvapnet Nils O. F. Söderberg	88
— nr 40, ang. jämställande i pensionshänseende av personal på frivillig övergångsstat med annan förtidsavgången personal	88
Bevillningsutskottets betänkande nr 12, ang. ändring eller översyn av 16 § förordningen om nöjesskatt	88
— nr 13, ang. omprövning av frågan om beskattning av livräntor	91
— nr 14, ang. rätt för fruktodlare att vid taxering åtnjuta värdeminskningsskatt för anläggningskostnad för fruktodlingsanläggningen	91
Bankoutskottets utlåtande nr 4, ang. pension åt förre stenografen och korrekturläsaren F. Thorvall	91
Andra lagutskottets utlåtande nr 8, ang. avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.	91
— nr 9, ang. sammanslagning av de i lagen om folkpensionering avsedda allmänna och särskilda bostadstilläggen	92
— memorial nr 10, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om behörighet att utöva tandläkarkonsten	93
— utlåtande nr 11, ang. ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete	95
— nr 12, ang. ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete	95
— nr 13, ang. ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar	95
— nr 14, ang. ändring i familjebidragsförordningen	96

Lördagen den 3 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2 eftermiddagen.

Justerades protokollen för den 24 och den 27 nästlidne februari.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Holmbäck* för tiden den 29 i denna månad—den 3 nästkommande april för deltagande i Interparlamentariska unionens konferens i Monaco.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 2, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under andra huvudtiteln, avseende anslagen inom justitiedepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckt motion;

nr 7, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under sjunde huvudtiteln, avseende anslagen inom finansdepartementets verksamhetsområde;

nr 12, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln, avseende anslagen inom civildepartementets verksamhetsområde; och

nr 44, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar under Utgifter å driftbudgeten, För flera huvudtitlar gemensamma frågor.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 41, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anordnande av en

allmän jordbruksräkning under år 1951; och

nr 42, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse i vissa fall från betalningsskyldighet till kronan, m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 45, till Konungen i anledning av väckta motioner om ändrad uppsägningstid för distriktsbarnmorskor.

Anmäldes och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 46, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående fortsatt giltighet av lagen den 16 februari 1934 (nr 19) om fullgörande i vissa fall av betalningsskyldighet i förhållande till utlandet m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 47, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utsträckning av tiden för återställande av vissa svenska jordbrukskreditkassan tillhandahållna statsobligationer.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition, nr 74, angående anslag till ytterligare aktieteckning i Norrbottens järnverk aktiebolag, m. m.

Vid föredragning av den av herr *Mannerskantz* m. fl. väckta motionen, nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förslag till lag angående nedsättning av allmän kommunalskatt i anledning av övergångsbidrag, m. m., hänvisades motionen, såvitt angick Kungl. Maj:ts förslag till lag angående nedsättning av allmän kommunal-

Interpellation om utredning ang. hyresregleringens avveckling.

skatt i anledning av övergångsbidrag, till konstitutionsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Herr talmannen anmälde, att till kam-maren överlämnats följande kungl. pro-
positioner, vilka nu var för sig föredro-
gos och lades på bordet:

nr 71, med förslag till lag om ändrad
lydelse av 5, 7 och 11 §§ förordningen
den 16 maj 1884 (nr 25) angående pa-
tent, m. m.;

nr 72, med förslag till lag angående
ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr
420) om semester, m. m.;

nr 75, angående höjning av radioli-
censavgiften;

nr 76, angående åtgärder i prisregle-
rande syfte på jordbrukets område un-
der senare delen av produktionsåret
1950/51;

nr 77, angående garantipris å bruna
bönor av 1951 års skörd;

nr 78, angående anslag för budget-
året 1951/52 till fria resor för barn
m. m.;

nr 79, angående utlämnade av stödlån
till jordbrukare;

nr 80, med förslag till lag om fortsatt
giltighet av valutalagen den 22 juni 1939
(nr 350);

nr 81, angående reglering av priserna
på fisk under budgetåret 1951/52 m. m.;
samt

nr 82, med förslag till förordning med
vissa bestämmelser till motverkande av
svinsjukdomar.

**Interpellation om utredning ang. hyres-
regleringens avveckling.**

Fröken ANDERSSON erhöll på begä-
ran ordet och yttrade: Herr förste vice
talman! Förhållandena på bostadsmark-
naden äro nu sådana att de inge stora
bekymmer. Icke minst framgår detta av
de uppgifter som i olika sammanhang
lämnats rörande antalet bostadslösa i
landet. Det må också erinras om att i
vårt land uppstått en mängd olika hy-
resnivåer. I första hand kan man skilja

mellan äldre bebyggelse från tiden före
hyresstoppet med dess förkrigshyror
samt bebyggelse som tillkommit efter
hyresstoppets införande. För denna
sistnämnda bebyggelse varierar hyres-
nivån, beroende på om statligt lån, om
räntegaranti lämnats, om familjebostads-
och bränslebidrag utgå, om bebyggelsen
uppförts av allmännyttiga respektive
kommunala bostadsföretag m. fl. dylika
omständigheter. En differens på några
kronor i familjeinkomsten kan ofta för
en femårsperiod bli utslagsgivande hu-
ruvida familjen skall få vissa bidrag till
flera hundra kronors värde. Vid sidan
av den officiella bostadsmarknaden fin-
nes också en s. k. svart börs med bety-
dande omsättning. Ovisshet råder även
om fastighetsägarnas rätt att uttaga sär-
skilda portvaktstillägg.

Förhållandena på bostadsmarknaden
äro över huvud taget sådana, att man ej
genom några ytliga improvisationer, all-
ra minst i regleringarnas hägn, kan få
en normal marknad igen. Övergången till
ett normalare system blir förvisso kom-
plicerad och erbjuder många problem av
ekonomisk och juridisk art. I proposi-
tionen nr 51 till 1950 års riksdag an-
mälde också justitieministern, att han
ansåg en utredning om dessa problem
vara påkallad. Då denna beräknades bli
tidskrävande, hade justitieministern för
avsikt att »inom en nära framtid» vid-
taga åtgärder för att igångsätta den-
samma. Det hade f. ö. redan tidigare
övervägts, om tiden kunde vara inne att
påbörja en sådan utredning.

Ehuru ett helt år gått sedan detta ut-
talande gjordes, synes någon sådan ut-
redning ännu ej ha kommit till stånd.
Detta har väckt allmän förundran, icke
minst med hänsyn till den uppmjuk-
ning på regleringarnas område som
skett i andra avseenden. Så har t. ex.
hyresrådet gjort en påminnelse om att
det ännu ej blivit något av med denna
utredning.

Under hänvisning till det anförda an-
håller jag om kammarens tillstånd att
till statsrådet och chefen för justitie-
departementet få rikta följande fråga:

När har herr statsrådet för avsikt att

Interpellation om utredning ang. hyresregleringens avveckling.

igångsätta den vid föregående års riksdag utlovade utredningen angående hyresregleringens avveckling?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågasvarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades

konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 10, i anledning av väckt motion om skydd för väljarbeteckning vid kommunala val;

nr 11, i anledning av väckt motion angående ändrad tidpunkt och dag för de allmänna valen;

nr 12, i anledning av väckta motioner om skyldighet för länsstyrelse att kungöra val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige;

nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa bestämmelser angående beskaffenheten av valsedlar vid riksdagsmannaval och kommunala val;

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i sammanräkningsförfarandet vid allmänna val i syfte att skydda valhemligheten; samt

nr 15, i anledning av väckt motion om sådan ändring i kommunala vallagen, att valnämnden i stället för länsstyrelsen skall företaga den definitiva röstsammanräkningen vid vissa kommunala val;

statsutskottets utlåtanden:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under tredje huvudtiteln, avseende anlagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit m. m.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag m. m.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader;

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom propriebalanser i försvarets civilförvaltnings räkenskaper;

nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte i ämnet väckta motioner;

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.;

nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförmåner åt f. d. souschefen vid flygförvaltningen, generalmajoren i flygvapnet Nils O. F. Söderberg; samt

nr 40, i anledning av väckt motion om jämställande i pensionshänseende av personal på frivillig övergångsstat med annan förtidsavgången personal;

bevillningsutskottets betänkanden:

nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring eller översyn av 16 § förordningen om nöjesskatt;

nr 13, i anledning av väckta motioner angående omprövning av frågan om beskattning av livräntor; samt

nr 14, i anledning av väckta motioner om rätt för fruktodlare att vid taxering njuta värdeminskningsavdrag för anläggningskostnad för fruktodlingsanläggningen;

Ang. benådning av en till livstids straffarbete dömd person.

bankoutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om pension åt före stenografen och korrekturläsaren F. Thorvall; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden och memorial:

nr 8, i anledning av väckta motioner om avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.;

nr 9, i anledning av väckta motioner om en sammanslagning av de i lagen om folkpensionering avsedda allmänna och särskilda bostadstilläggen;

nr 10, med föranledande av kammarernas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva tandläkarkonsten dels ock i ämnet väckta motioner;

nr 11, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 12, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar; samt

nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckt motion.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.14 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Tisdagen den 6 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 4 eftermiddagen.

Justerades protokollet för den 28 nästlidne februari.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogad läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Under hänvisning till bifogade läkarintyg får undertecknad härmed anhålla om ledighet från riksdagsarbetet från och med den 6 till och med 14 mars 1951.

Hälsingborg den 5 mars 1951.

Edwin Berling.

Riksdagsman *Edwin Berling*, Hälsingborg, som behandlas av mig för mag-

sjukdom, är på grund härav oförmögen att fullgöra sitt uppdrag som riksdagsman under tiden fr. o. m. den 6 mars under minst två veckor, intygas.

Hälsingborg den 5 mars 1951.

Ernst Olsson,

leg. läkare.

Den begärda ledigheten beviljades.

Ang. benådning av en till livstids straffarbete dömd person.

Herr statsrådet ZETTERBERG, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr Lundgrens interpellation i anledning av benådning av en till livstids straffarbete dömd person, erhöll ordet och anförde: Herr talman! I en med kammarens tillstånd framställd interpellation har herr

Ang. benådning av en till livstids straffarbete dömd person.

Lundgren frågat, om jag ville lämna en redogörelse för de skäl som motiverade ett år 1947 meddelat beslut i nådcärende rörande en livstidsfånge. Vidare har herr Lundgren, som i sin interpellation hävdar att detta nådebeslut är stötande för rättsmedvetandet, frågat vilka åtgärder jag vill vidtaga för att förhindra att liknande fall inträffa i framtiden.

Den person som åsyftas i interpellationen dömdes i mars 1942 av högsta domstolen för spioneri och åtagande att medverka vid spioneri till straffarbete på livstid. Han började genast avtjäna straffet. I november 1946, då han var intagen på Långholmen, begärde han att av nåd få tidsbestämt straff och eventuellt villkorlig frigivning. Detta hans egentliga yrkande, som alltså innebar en begäran om straffnedsättning, avstyrktes av anstaltsnämnden, fängvårdsstyrelsen och högsta domstolen. Och det förelåg icke heller enligt min mening någon anledning att nedsätta hans straff. Den gärning han begått var, såsom ju också framgår av domstolarnas straffmätning, ett verkligt grovt och upprörande brott.

Såsom skäl för sin nådeansökan hade han emellertid också åberopat sitt psykiska hälsotillstånd. Han hade inte blivit sinnesundersökt i målet. Därför blev han nu, i samband med nådeansökningen, undersökt på rättspsykiatriska kliniken på Långholmen. I enlighet med läkarutlåtandet och medicinalstyrelsens yttrande beslöt Kungl. Maj:t den 21 mars 1947 att han, sedan plats på sinnessjukhus beretts honom genom fängvårdsstyrelsens försorg, skulle villkorligt frigivas och ställas under tillsyn i tio år.

Detta nådebeslut innebar emellertid icke någon verklig frigivning, utan allenast att det öppnades en möjlighet för att han skulle kunna överföras till sinnessjukhus för att få den vård, som enligt den då hörda medicinska sakkunskapen påkallades av hans sinnestillstånd. Sedermera har det visat sig att han icke blivit omhändertagen på sinnessjukhus på det sätt som var förutsett. Man har låtit honom vistas utom

sjukhuset i betydande omfattning utan att sinnessjuknämnden givit lov därtill. Numera har dock sinnessjuknämnden godtagit denna faktiska frigivning genom beslut om försöksutskrivning. Resultatet av hans överförande till sinnessjukhus har således blivit ett helt annat än vad som avsågs, då nådebeslutet meddelades. Att detta är synnerligen otillfredsställande är ju uppenbart. I detta hänseende kan jag fullständigt instämma med herr Lundgren.

Att resultatet av detta ärende nu har blivit så olyckligt, beror på att den medicinska sakkunskapen kommit till helt olika slutsatser för fyra år sedan och nu. Då nådebeslutet meddelades, förelåg mycket starka skäl för den åtgärd som vidtogs. Enligt läkarutlåtandet hade mannen i fråga en kraftig ärftlig belastning på grund av psykisk abnormitet i släkten, och han kunde betraktas som en schizoid psykopat. Vissa av hans symtom tydde dock på att tillståndet skulle bero på en genomgången schizofren sjukdomsperiod. Läkaren framhöll att mannen i varje fall befunnit sig i ett sådant tillstånd vid brottets begående, att han sannolikt av domstol skulle ha blivit straffriförklarad, om han blivit sinnesundersökt i målet. Läkaren tillstyrkte att mannen överfördes till sinnessjukhus och att för detta ändamål hans nådeansökan skulle bifallas.

Läkarens uppfattning bestyrktes av vad fängelsepersonalen hade att säga. Styresmannen för fängelset anförde att mannen redan vid sin ankomst givit intryck av att icke vara psykiskt frisk och att han föreföll att mera höra hemma på ett sinnessjukhus än i ett fängelse. Liknande uttalanden gjordes av fängelsepastorn och en assistent.

På grund av målets allvarliga beskaffenhet ville jag icke taga ställning till denna medicinska fråga enbart på grund av läkarens undersökning, trots dess bestämda slutsats. Jag gjorde i stället på samma sätt som domstolarna brukar, när resultatet av en sinnesundersökning förefaller tveksamt. Ärendet remitterades till medicinalstyrelsen för yttrande. Detta yttrande, som för medi-

Ang. benådning av en till livstids straffarbete dömd person.

cialstyrelsen avgavs av dess rättspsykiatriska nämnd, bestående av psykiatriskt sakkunniga ledamöter, innehöll att mannen med stor sannolikhet led av sinnessjukdom och att han var i behov av vård på sinnessjukhus.

Interpellanten har anfört att nådebeslutet skulle ha berott på en feldiagnos av den undersökande läkaren. Jag vill framhålla att så icke är förhållandet. Läkaren har endast uttalat en förmodan att det tillstånd, vari mannen befann sig, hade sitt upphov i en tidigare genomgången schizofreni. Att det i varje fall föreligger en psykopati, ha icke heller de läkare som senare uttalat sig ifrågasatt. Man var alltså på det klara med att han var abnorm, men tvekade om orsaken. Medicinalstyrelsen har visserligen hållit för sannolikt att antagandet om schizofreni var riktigt, men det framgår av styrelsens yttrande att styrelsen i fråga om vårdbehovet icke fäst avgörande vikt vid om mannens tillstånd klassificerades som psykopati eller genomgången schizofreni. Den har, oavsett hur därmed förhöll sig, ansett tillståndet vara så allvarligt, att ett behov av vård på sinnessjukhus förelåg. Och härvid kan medicinalstyrelsen icke ha menat att det var fråga om någon kortare tids vård. Vad saken gällde var att varaktigt överföra en livstidsfånge från fängelse till sinnessjukhus.

Då det visar sig att någon, som är intagen på fångvårdsanstalt, varaktigt behöver vård på sinnessjukhus, måste en överflyttning ske. Inom fångvårdens anstalter finnas visserligen sinnessjukavdelningar, men resurserna äro icke tillräckliga för omhändertagande av sådana fall. Härvid kan det enligt våra nu gällande bestämmelser icke gå till på annat sätt än att befrielse från straffverkställigheten sker nådevägen. Det kan diskuteras, om det icke borde finnas några andra former för att tillgodose behovet av varaktig sinnessjukvård i dessa fall. De äro dock mycket fåtaliga, eftersom sådana personer i regel ej ådömas straff, utan redan av domstolen hänvisas till sinnessjukvård. Spörsmålet är också en detalj i den svåra och

invecklade frågan om samhällets åtgärder mot abnorma brottslingar, vilken ingår i den utredning med vilken strafflagberedningen är sysselsatt. Innan resultatet av denna utredning framlagts, böra några mera begränsade ändringar av bestämmelserna på detta område icke komma i fråga.

Herr LUNDGREN: Herr talman! För statsrådets utförliga och klarläggande svar på min fråga ber jag att få framföra mitt tack. Jag konstaterar, att departementschefen medger att resultatet av behandlingen av detta ärende blivit otillfredsställande.

Den ifrågavarande personen har enligt Kungl. Maj:ts beslut den 21 mars 1947 villkorligt frigivits och ställts under tillsyn i tio år. Till grund för Kungl. Maj:ts beslut ligger dels ett läkarutlåtande, dels också medicinalstyrelsens yttrande däröver. Att märka är dock, att den dömdes ansökan om villkorlig frigivning avstyrkts av anstaltsnämnden, fångvårdsstyrelsen och högsta domstolen.

När den dömda erhöll villkorlig frigivning, var förutsättningen den, att han skulle överföras till sinnessjukhus och där vårdas. Så har emellertid icke blivit fallet, då han redan efter en kort tids vistelse på sinnessjukhus enligt tidningarnas uppgifter försöksutskrevs och alltså faktiskt vistades på fri fot.

Enligt departementschefens uppfattning var det nödvändigt, att den dömda villkorligt frigavs, för att han över huvud taget skulle kunna vårdas på sinnessjukhus. Det förefaller lekmannen egendomligt, att det icke skulle finnas någon form för att vårda en i fängelse intagen person på sjukhus, utan att man därför behöver tillgripa nådevägen, d. v. s. efterskänka straffet. Om en i fängelse intagen person insjuknar i en kroppssjukdom, överföres han ju till ett vanligt sjukhus och vårdas där så länge sjukhusvård är erforderlig. På samma sätt borde det, såvitt jag förstår, vara möjligt att överföra en i fängelse intagen person till sinnessjukhus, om det

Ang. hyresregleringens avveckling.

skulle erfordras vård där, utan att därför någon ändring i hans straff behövde vidtagas.

Departementschefen har visserligen vid beslutet, om jag fattade honom riktigt, utgått ifrån att den dömda behövde vårdas på sinnessjukhus under mycket lång tid, men detta antagande var tydligen felaktigt, då mannen redan efter ganska kort tid fått vistas utom sjukhuset. Detta departementschefens antagande torde, såsom jag också anförde i min interpellation, bero på uttalandet av den läkare, som först undersökt mannen. Det är ju i och för sig inte något anmärkningsvärt, att en läkare kan begå ett misstag därvidlag. Man måste alltid räkna med att sådana misstag kunna begås både när det gäller kroppssjukvård och sinnessjukvård — det ligger i sakens natur. Men frågan är, om man inte måste skaffa sig större säkerhet på grundval av noggrannare undersökningar, innan man vidtager så utomordentligt viktiga åtgärder som att ge en person nåd.

Såsom jag anförde i min interpellation, måste det anses ganska stötande för den stora allmänhetens rättsmedvetande att en person, som begått ett så utomordentligt grovt brott, faktiskt får straffet eftersevärdt efter en relativt kort tid.

Jag ber att med dessa ord än en gång få framföra mitt tack till departementschefen.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Herr talman! Jag skall bara tillägga ytterligare ett par ord. Jag är ense med interpellanten om att det resultat som nu föreligger är stötande.

Det är riktigt, att man har möjlighet att till sjukhus — vare sig det är fråga om sinnessjukhus eller kroppssjukhus — överföra en person tillfälligt från fångvården och sedan föra honom tillbaka igen. Men i det här fallet, sådant det framstod vid nådebeslutet, gällde det inte ett sådant mer eller mindre tillfälligt överförande. Både enligt läkarens intyg och enligt medicinalstyrelsens utlåtande var mannens tillstånd att klassificera antingen som en konstitutionell

psykopati eller som slutresultatet av en genomgången schizofreni. I intetdera fallet sker någon ändring — såsom säkert interpellanten vet. Jag hade alltså anledning att anta, att han skulle praktiskt taget för all framtid och i varje fall för mycket lång tid vårdas på sinnessjukhus. Det var utgångspunkten för bedömandet.

Jag är också ense med interpellanten om att man i ett sådant fall som detta inte skall handla lättvindigt, men jag menar, att jag inte har gjort så. När en domstol behandlar ett brottmål, kan domstolen förklara gärningsmannen straffri och alltså överföra honom till sinnessjukhus enbart på grund av en läkares utlåtande. Så sker även om det gäller de allra grövsta brott, ty en människa, som är sinnessjuk, skall ju över huvud taget inte dömas till något straff. I det här föreliggande fallet trodde läkaren, såsom jag nyss nämnde, att detta skulle ha blivit domstolens resultat, om mannen blivit föremål för en regelrätt sinnesundersökning i målet. Men såsom jag även framhållit tyckte jag detta var ett så allvarligt fall, att man inte borde nöja sig med ett enda utlåtande. Jag hörde därför vår främsta medicinska sakkunskap, medicinalstyrelsen, och denna kom till samma slutsats.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. hyresregleringens avveckling.

Ordet lämnades ånyo till herr statsrådet ZETTERBERG, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl fröken Anderssons interpellation om utredning angående hyresregleringens avveckling och nu yttrade: Herr talman! Med kammarens tillstånd har dess ledamot fröken Ebon Andersson frågat mig, när jag hade för avsikt att igångsätta den vid föregående års riksdag utlovade utredningen angående hyresregleringens avveckling. I anledning härav vill jag meddela följande.

Såsom interpellanten framhållit, har utvecklingen under senare tid på bo-

Ang. hyresregleringens avveckling.

stadsmarknaden medfört en rad problem, som det är anledning att låta närmare utreda. Särskilt återverkningarna av den internationella oron under det sista halvåret ge anledning till bekymmer även för bostadsförsörjningens del.

Det var emellertid icke om dessa problem som jag för ett år sedan utlovade en utredning. Vad som då avhandlades var i huvudsak blott en juridisk-teknisk fråga av begränsad betydelse och dess värre också av ringa aktualitet, nämligen vilka övergångsbestämmelser som komma att behövas, då hyresregleringen skall avvecklas. Den krisartade internationella utveckling, som uppkommit sedan detta löfte gavs, har ställt vårt land inför nya ekonomiska problem och har i hög grad skärpt läget även i fråga om bostadsförsörjningen. Inför dessa spørsmål har frågan om övergångsbestämmelserna kommit i bakgrunden och fått vila under hösten i avbidan på att linjerna skulle klarna något för lösningen av de viktigare spørsmålen.

Inom regeringen har nu överenskommit, att det komplex av utredningar, som här avses, skall delas upp i två delar. Frågorna om bostadspolitiken i stort, hyresnivån, bostadssubventionerna o. s. v. skola upptagas av sakkunniga inom socialdepartementet, medan de övriga — mestadels av juridisk art och bl. a. innefattande övergångsbestämmelserna — skola utredas inom justitiedepartementet. Bemyndigande om tillkallande av de förra har nyligen lämnats, och själv kommer jag inom den närmaste tiden att begära motsvarande bemyndigande i samband med framläggande av förslag om hyresregleringens förlängning.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet få framföra mitt tack för det lämnade svaret. Tacket blir givetvis inte mindre på den grund, att det har lämnats så snabbt som här har skett.

Herr statsrådet säger nu, att en utredning skall komma till stånd inom den närmaste framtiden. Jag kan då bara i förbifarten uttrycka den förhoppningen, att detta begrepp, »inom den närmaste framtiden», inte skall undergå samma innehållsförskjutning som när herr statsrådet för mer än ett år sedan utlovade en utredning »inom en nära framtid».

Jag kunde, herr talman, möjligen ha nöjt mig med dessa reflexioner och detta tack, men svaret ger på vissa punkter anledning till ett par kommentarer. Den utlovade utredningen, säger herr statsrådet, avsåg den rent juridisk-tekniska frågan om formerna för avvecklingen av hyresregleringen. Detta var jag ju fullt på det klara med i interpellationen, i vilken det står: »Övergången till ett normalare system blir förvisso komplicerad och erbjuder många problem av ekonomisk och juridisk art. I propositionen nr 51 till 1950 års riksdag anmälde också justitieministern, att han ansåg en utredning om dessa problem vara påkallad.» Den något reprimandliknande framställningen här är alltså, så vitt jag förstår, tämligen onödig. Jag har inte alls någonting emot reprimander, när man förtjänar dem, men när man inte förtjänar dem, kunde man kanske slippa dem.

När herr statsrådet talar om en utredning rörande de juridisk-tekniska frågorna, tror ju en lekman, att däri också ligger ett syfte att förr eller senare avskaffa hyresregleringen, men det är kanske i viss mån önsketänkande.

Vidare säger herr statsrådet till yttermera visso, att särskilt återverkningarna av den internationella oron under det sista halvåret kunna ge anledning till bekymmer även för bostadsförsörjningens del. Ja, man kan ju säga sig detta. Det är klart, att det har medfört vissa svårigheter, men å andra sidan börjar väl bostadskrisen vid det här laget bli ganska ålderstigen, varför man väl inte i detta sammanhang åtminstone behövde hänvisa till, jag höll på att säga Koreamyten, som ju ideligen går igen.

Bostadskrisen har ju skärpts, som jag

Ang. hyresregleringens avveckling.

också har påpekat. Jag kan i förbigående bara nämna, att enligt en undersökning, som utfördes hösten 1939, hade över 30 000 familjer — därunder 21 000 barnfamiljer — inte bostad med kokmöjligheter. Siffrorna äro nu säkerligen högre. Läget har skärpts sedan dess.

Jag menar nu, att regleringarnas väg är tillräckligt prövad vid detta läget, och det är av vikt just för själva bostadsfrågans lösning, att vi så snart som möjligt få normala förhållanden till stånd.

I det sammanhanget kan jag citera vad byggnadsstyrelsen säger i sitt yttrande över socialstyrelsens promemoria på detta område: »Bostadsfrågan bör lösas genom en successiv och varsam avveckling av den nuvarande hyresregleringen.»

Jag har inte alls någon tanke på, herr talman, att ta upp någon debatt om bostadspolitiken i allmänhet, men svaret har gett mig anledning att göra dessa reflexioner, som inte direkt — det är jag fullt på det klara med — ha samband med den framställda frågan.

När nu, som vi hoppas, denna utredning snart skall komma till stånd, vill jag bara, i det jag än en gång tackar för svaret, uttrycka den förhoppningen, att den skall företagas med största tänkbara skyndsamhet.

Herr statsrådet ZETTERBERG: Den internationella krisen är tyvärr inte någon myt. Det är klart, att läget är helt annorlunda nu än när jag för ett år sedan, liksom många andra, föreställde mig, att man inom en överskådlig framtid kunde hoppas att avskaffa hyresregleringen. Då rådde visserligen också en svår bostadsbrist, men vi räknade med att man skulle kunna öka bostadsbyggandet — det är ju till slut det enda riktiga sättet att klara denna kris. I stället ha vi ju nu fått minska byggnadsverksamheten på grund av den internationella krisen och dess olika verkningar i Sverige.

Vad så angår mina tidsangivelser kan jag väl förstå fröken Anderssons lilla

spetsighet om de båda på ungefär lika sätt angivna tidpunkterna i framtiden. Jag har emellertid försökt förklara orsaken till att det inte blev som jag trodde. Förra våren trodde jag, att jag inom en nära framtid skulle kunna tillätta en utredning om avveckling av hyresregleringen, och hade verkligen sedan kommit så långt, att mina medhjälpare i justitiedepartementet strax efter sommaren hade utarbetat förslag till direktiv för denna kommitté. Men just då skärptes läget, och när jag märkte, att detta måste medföra ett försvårande av bostadsfrågans lösning, tyckte jag, att man borde vänta något, tills läget hunnit klarna en smula.

Vad till slut den andra tidsangivelsen beträffar, tror jag, att jag inte blott sade »inom den närmaste tiden» utan också »i samband med framläggande av förslag om hyresregleringslagens förlängning». En proposition härom måste ju komma mycket snart, och jag kan kanske ytterligare tillfoga, att både förslag till lagrådsremiss och förslag till direktiv för kommittén ligga under utarbetande i departementet.

Fröken ANDERSSON: Jag skall bara tillägga ett par ord, herr talman.

Att den internationella krisen har skärpts är enligt mitt sätt att se ytterligare ett skäl att få bort de hindrande regleringar, som finnas på bostadsrådet, för att om möjligt få en rätsida på problemet på sätt byggnadsstyrelsen har föreslagit. Det kan ju nämligen tänkas, att den internationella krisen blir än starkare eller allvarligare än nu. Anledningen till att jag tog upp detta är ett uttalande i interpellationssvaret, där det heter: »Särskilt återverkningarna av den internationella oron under det sista halvåret» o. s. v. Jag anknöt direkt därtill. Jag menar alltså, att ju starkare krisen gör sig förnimbar, desto viktigare är det att om möjligt få normala förhållanden till stånd, och jag är övertygad om att herr justitieministern har samma uppfattning om den saken. Nu är det bara fråga om att finna

Interpellation om stöd åt landets trädgårdsodling.

vägarna fram till en bättre tingens ordning. Det är därför jag menar, att det är så viktigt, att denna utredning snart kommer till stånd.

I övrigt kan jag i sanningens intresse tillägga, herr talman, att svaret i sak är så tillfredsställande som jag kan önska mig.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 71, med förslag till lag om ändrad lydelse av 5, 7 och 11 §§ förordningen den 16 maj 1884 (nr 25) angående patent, m. m.; samt

nr 72, med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 75, angående höjning av radiolicensavgiften.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 76, angående åtgärder i prisreglerande syfte på jordbrukets område under senare delen av produktionsåret 1950/51; samt

nr 77, angående garantipris å bruna bönor av 1951 års skörd.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 78, angående anslag för budgetåret 1951/52 till fria resor för barn m. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 79, angående utlämnande av stödlån till jordbrukare.

Föredrogs och hänvisades till bankoutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 80, med förslag till lag om fortsatt giltighet av valutalagen den 22 juni 1939 (nr 350).

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 81, angående reglering av priserna på fisk under budgetåret 1951/52 m. m.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 82, med förslag till förordning med vissa bestämmelser till motverkande av svinsjukdomar.

Föredrogs och bordlades ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden nr 10—15, statsutskottets utlåtanden nr 3, 13 och 31—40, bevillningsutskottets betänkanden nr 12—14, bankoutskottets utlåtande nr 4 samt andra lagutskottets utlåtanden och memorial nr 8—14.

Herr talmannen anmälde, att till kammaröverlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogs och lades på bordet:

nr 83, angående ändrade grunder för förfarandet vid rekvisition av motorfordon och hästar m. m. för krigsmaktens behov; samt

nr 85, angående rörlig kredit för försvarets fabriksstyrelse.

Interpellation om stöd åt landets trädgårdsodling.

Herr LUNDQVIST erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Trädgårdsodlingens expansion under och närmast efter andra världskriget medförde, att värdet av dess produktion kraftigt steg och nu uppgår till ungefär en fjärdedel av jordbrukets vegetabilieproduktion. Över 20 000 personer sysselsätts för närvarande. Trädgårdsodlingen har således fått en mycket stor betydelse för det svenska hushållet.

Interpellation om stöd åt landets trädgårdsodling.

Denna expansion, som byggt på jämna konjunkturen och goda avsättningsmöjligheter, har på grund av senare prisutveckling efterträtts av vikande konjunktur och sämre avsättningsmöjligheter. Den kraftiga importökningen har verkat starkt återhållande på priserna för vår egen produktion. Medan de inhemska produktpriserna alltså i stort sett förblivit oförändrade eller stigit endast obetydligt, så ha produktionskostnaderna stigit avsevärt. Arbetslönerna, som år 1939 voro ungefär 1 kr. per timme, ha visat en normal stegring och äro nu uppe över 2:30 kr. Bränslet har tyvärr stigit långt mera, från ca 2 kr. per hl år 1939 till ca 7 kr. år 1951. Att lönsamheten och möjligheten att utvärda konkurrensen med de importerade produkterna under sådana förhållanden avsevärt försämrats torde vara ställt utom varje tvivel. Tidigare gjorda investeringar i fasta anläggningar m. m. äro nu svåra att förränta, och risk föreligger för att många näringsutövare tvingas att övergå till annat näringsfång. Självfallet har den allra senaste tidens starka kostnadsstegringar ytterligare allvarligt försämrat läget för den inhemska trädgårdsodlingen.

Vid bedömandet i vilken utsträckning import bör tillåtas är det helt naturligt många synpunkter som måste beaktas. Stor hänsyn måste emellertid tagas till de försämrade inhemska produktionsbetingelserna. Importens skadeverkningar torde vara begränsade huvudsakligen till de tider av året då de svenska produkterna kunna tillfredsställa efterfrågan, varför under dessa tider — främst våren och försommaren — en importbegränsning synes böra komma i fråga.

Även ett ökat tullskydd under denna tid av året torde böra övervägas. Också andra mera direkta stödåtgärder synas kunna och böra ifrågakomma. Sålunda torde bl. a. böra övervägas särskilda statliga bidrag t. ex. för maskinell utrustning, för främjandet av organisations- och propagandaarbetet och för effektiviserande av försäljningsorganisationen.

Då det jämväl ur beredskapssynpunkt måste vara av betydelse att upprätthålla en tillfredsställande produktion inom landet av trädgårdsprodukter, är det enligt min mening angeläget att vidtaga åtgärder för produktionens lönsamhet.

Med stöd av vad som anförts anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande frågor:

1. Har herr statsrådet sin uppmärksamhet riktad på de försämrade produktionsbetingelserna för landets trädgårdsodling?

2. Har herr statsrådet för avsikt att med förslag till direkta stödåtgärder eller importbegränsning och ökat tullskydd under viss del av året söka främja odlingen av inhemska trädgårdsprodukter?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.35 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 mars förmiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Herr *Rosenberg* anmälde, att han under gårdagen åter infunnit sig vid riksdagen.

Föredrogs och hänvisades till behandling av lagutskott Kungl. Maj:ts proposition nr 83, angående ändrade grunder för förfarandet vid rekvisition av motorfordon och hästar m. m. för krigsmaktens behov.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts proposition nr 85, angående rörlig kredit för försvarets fabriksstyrelse.

Vid förnyad föredragning av konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av väckt motion om skydd för väljarbeteckning vid kommunala val, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om ändrad tidpunkt för allmänna val.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 11, i anledning av väckt motion angående ändrad tidpunkt och dag för de allmänna valen.

I en inom första kammaren väckt, till konstitutionsutskottet hänvisad motion, nr 238, av herrar *Bengtson* och *Andersson*, *Lars*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära utredning angående möjligheterna att förlägga de allmänna valen till en senare tidpunkt på hösten och om möjligt till en vardag.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *BENGTSON*: Herr talman! I vanliga fall är det väl knappast så stor anledning att tala för en motion som har avstyrkts av ett enhälligt utskott. Detta gäller dock under förutsättning att den motivering, som anföres i utskottets utlåtande, verkligen är så pass bärande att det finns skäl för ett avstyrkande. Nu anser jag att detta knappast är fallet i det här utlåtandet, och därför vill jag säga några ord med anledning av denna sak.

Två förslag framföras i motionen, nämligen dels att valdagen flyttas längre fram på hösten och dels att valdagen skall bli en vardag i stället för en söndag.

Vad först gäller valens förläggande till oktober motiveras förslaget härom med att det ur jordbrukets och även ur trädgårdsnäringsens synpunkt är olämpligt att ha valen i september. För det avslagsyrkande, som konstitutionsutskottet har ställt, åberopas mest skäl som äro 32 år gamla — de äro från år 1919 — och man får väl då förmoda att konstitutionsutskottet anser att det inte har hänt någonting särskilt nytt sedan år 1919. Jag är inte av samma mening. År 1919 yrkade flertalet remissinstanser att valdagen skulle förläggas till september, men man måste väl ändå antaga att det har kommit fram en del nya erfarenheter under de 32 år som ha gått sedan dess.

Det skäl, som först nämnes för att man inte vill ha valet senare än i september, är klimatet och vägarnas svårframkomlighet. Men vad klimatet beträffar kan man inte precis säga att det råder sämre förhållanden i oktober månad än i september. Medelnederbörden under september och oktober — det finns inte statistik för de enskilda dagarna, varför jag får nöja mig med genomsnittssiffror för hela månaderna — var under perioden 1901—1930 i Kristianstad 48 mm under september och 45 mm under ok-

Om ändrad tidpunkt för allmänna val.

tober, i Stockholm 53 mm under vardera månaden, i Jokkmokk 49 mm under september och 41 mm under oktober samt slutligen i Falun 52 mm under september och 50 mm under oktober.

Temperaturen är givetvis något lägre under oktober, men från september till oktober undergår den dock inte några större förändringar, som kunna inverka ogynnsamt. För Stockholms del var den i genomsnitt plus 11,2 grader under september och plus 6,4 grader i oktober, i Jokkmokk plus 6,3 grader och minus 0,9 grader respektive.

Det är ganska vanligt att det är vackert väder i oktober månad också; maximumtemperaturen under oktober var t. ex. ett år i Jokkmokk 18,5 grader och i Falun 21 grader. Klimatet kan alltså inte åberopas som skäl mot att ha valdagen i oktober.

Som skäl mot förslaget anföres också vägnarnas svårframkomlighet i oktober, och det är med glädje jag noterar att konstitutionsutskottet konstaterar att vägnarna inte äro i det skick vi skulle önska, men jag måste ju säga att det måste vara en avsevärd skillnad mellan 1919 och 1951 i fråga om vägar och kommunikationer.

Det säges ytterligare en sak som är litet märklig i dagens situation: man talar om att det pågår flyttningar i oktober och att denna månad därför inte är lämplig för allmänna val. Just nu och under de närmaste tio åren torde det inte vara så aktuellt med flyttningar, att det skulle vara något särskilt skäl att åberopa dem.

De viktigaste av de skäl, som år 1919 anfördes till stöd för den då antagna placeringen av valdagen, sammanhängande med skördearbetet. Med hänsyn till skördearbetets intensitet under den tidigare delen av september ville man förlägga valdagen till senare delen av månaden. Även härvidlag har det emellertid hänt mycket under de år som ha gått. Vi ha fått ett mycket stort valdeltagande. År 1920 var det 55,3 procent, och år 1948 var det 83 procent. Dessutom måste man beakta att det numera bedrivs en mycket intensiv valkampanj

före varje val. Denna valkampanj inträffar mitt under skördearbetet, vilket är ganska olämpligt.

I utskottets utlåtande säges vidare att det skulle vara olämpligt att ha valen i mitten av oktober med hänsyn till att de allmänna landstingsmötena skulle komma att inträffa under de sista dagarna före valen och att de skulle kunna fortsätta över valdagen. Men så ha vi haft det tidigare, herr talman. Ändringen på den punkten företogs först för ett par år sedan. I den motivering som anfördes år 1919 sades det, att det vore olämpligt, om sådana landstingsmän, som icke blivit omvalda, skulle få stanna kvar över valdagen, och det är väl ett skäl som man också borde beakta.

Vad beträffar valdagens förläggande till en vardag måste man säga att de skäl, som åtskilliga remissinstanser år 1919 anförde för valens förläggande till en söndag, nu icke kunna anses fullt bärande. År 1919 hade vi inte råd att ha några sammanträden på vardagarna, men nu äro förhållandena andra. Vi ha kunnat införa två veckors semester, vi ha gjort den 1 maj till en helgdag utan kyrklig karaktär, och snart äro vi beredda att besluta om tre veckors semester. Då kan det väl också finnas en möjlighet att ha valen på en vardag.

I samband med beslutet av år 1919 anförde föredragande departementschefen, att han i valet mellan en arbetsfri söckendag och en söndag som valdag ansåg sig *åtminstone tills vidare* böra ge företräde åt söndagen, och det sades att resultatet av den utredning, som i samband därmed nämndes, borde föreläggas riksdagen snarast möjligt. På den punkten har det emellertid inte inträffat någonting sedan dess, utan vi ha fortfarande valen på en söndag.

Det vore väl önskvärt att man så mycket som möjligt kunde frilägga söndagen. Sedan 1919 har i varje fall en sak hänt — jaktet har blivit allt mer intensivt, och därför är det önskvärt att ha åtminstone en dag i veckan någorlunda fri. Jag väckte vid förra årets riksdag en motion som gick ut på att söndagen skulle göras till en verklig

Om ändrad tidpunkt för allmänna val.

helgdag, och den motionen fick, kan man säga, ett välvilligt mottagande, men av praktiska skäl blev den i alla fall avslagen. Jag tror inte att man kan motarbeta jäklet genom att ge längre semester, utan det viktigast är nog de korta avbrotten, och då bör man se till att få söndagen så fri som möjligt från arbete och från andra sysselsättningar som störa helgfriden. Därvidlag spela också de religiösa synpunkterna in, men dem skall jag inte draga fram i detta sammanhang.

Jag summerar. Åtskilliga saker ha inträffat sedan år 1919, och därför skulle det finnas anledning att på nytt pröva, om vi inte borde ändra på valdagen. När vi skola utnyttja den viktigaste medborgerliga rättigheten och utöva den viktigaste demokratiska skyldigheten tycker jag faktiskt att det borde vara möjligt att offra en vardag därpå.

Med hänsyn till vad som står i utskottets utlåtande anser jag det inte möjligt att nu vinna ett positivt resultat genom att ställa ett yrkande, utan jag skall stanna vid de erinringar jag här har gjort, till den nytta de kunna ha.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Det torde vara onödigt att komma med några långa kommentarer till det anförande som här nyss har hållits. Det här är ju en gammal fråga, som har varit under riksdagens prövning vid flerfaldiga tillfällen tidigare, och jag må säga att vad som nu har anförts knappast kan föranleda ändring i något avseende.

Vad gäller den ifrågasatta flyttningen av valdagen till längre fram på hösten är det ju så, som utskottet säger, att de klimatiska förhållandena i vårt långsträckta land göra att det med hänsyn till bärning och skörd — om vi nu skola taga hänsyn till jordbrukets synpunkter — knappast låter sig göra att fastställa en tidpunkt som lämpar sig under alla förhållanden och för alla landsdelar. Vi ha kommit till den slutsatsen, att den nu gällande placeringen av valdagen är den som genomsnittligt

är den lämpligaste, och jag tror att detta kommer att gälla även i framtiden.

Vad sedan beträffar den andra delen av motionärernas förslag, förläggandet av valen till en vardag, vill jag inte underkänna det goda syfte som motionärerna ha, men å andra sidan få vi väl ändå räkna något med realiteter, och speciellt vad jordbruket beträffar behöva vi — såsom herr Bengtson vet lika bra som jag — våra vardagar helt och fullt under denna bråda tid för bärning och skörd. Vi måste utnyttja dem helt utan belamring med valförrättningar.

Jag behöver inte utveckla detta vidare, herr talman. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr BENGTON: Herr talman! De klimatiska förhållandena, som konstitutionsutskottets ärade vice ordförande åberopade, har jag redan belyst med statistiska uppgifter i mitt första anförande.

Vidare vill jag erinra om att man i vårt grannland Norge har val på en vardag vid den tid som jag här har rekommenderat, och jag ifrågasätter, om de klimatiska förhållandena äro så mycket annorlunda i Norge. Där har man dock ett högt valdeltagande, över 80 procent. Inte heller i Finland har man en söndag som valdag.

På samma sätt måste man väl säga att det är ett ohållbart resonemang att vardagarna behövas för jordbruksarbetet. Kommer man så långt fram som i oktober månad, tror jag nog att det finns möjligheter att offra en vardag för valen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Hur det är i Norge, må stå för norrmännens egen räkning. Vi bo i Sverige och resonera för egen del.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.**Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.**

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 12, i anledning av väckta motioner om skyldighet för länsstyrelse att kungöra val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige.

I de likalydande, till konstitutionsutskottet hänvisade motionerna nr 240 i första kammaren av herr *Cassel* och nr 317 i andra kammaren av herr *Håstad* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av den kommunala vallagen den 6 juni 1930, att länsstyrelse finge i uppdrag att kungöra jämväl val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herrar *Herlitz*, *Lindén*, *Arrhén*, *von Friesen*, *Swedberg*, *Spångberg*, *Hammar* och *Braconier*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I: 240 av herr *Cassel* och II: 317 av herr *Håstad* måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av den kommunala vallagen den 6 juni 1930, att länsstyrelse finge i uppdrag att kungöra jämväl val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Jag ber kammarens ledamöter försöka sätta sig in i hur det går till då den för landstingsmannaval och kommunala val gemensamma förrättningen skall kungöras.

Då gör länsstyrelsen upp en kungörelse, som emellertid bara angår landstingsmannavalet, och den kungörelsen slås upp i kyrkorna. Ungefär vid samma tid görs det inom kommunerna upp kungörelser, som också skola slås upp i kyr-

korna men som bara innehålla upplysning om kommunalfullmäktigevalen. Vidare gäller, att länsstyrelsens kungörelse — märk väl, naturligtvis bara om landstingsmannavalet — skall meddelas i tidningarna. Ungefär samtidigt införs i samma tidningar eller i andra tidningar kungörelser som bara angå kommunalfullmäktigevalen. Kommunerna skola också sörja för att anslag uppsättas på anslagstavlor i kommunerna, men naturligtvis inte om båda valen, utan endast om kommunalfullmäktigevalet.

Detta är ju en ordning som inte är frukten av någon förnuftig eftertanke, utan det enkla resultatet av det förhållandet, att kommunala val och landstingsmannaval förut voro skilda saker. Sedan har man fört ihop dem, och då har ingen tänkt på att vi ha två kungörelseförfaranden, som ställda vid sidan av varandra bli ganska irrationella.

Vad jag har att anmärka mot det förfarandet är bland annat att det måste kräva ett ganska stort uppbåd av arbetskraft och pengar men framför allt att det är någonting utomordentligt irrationellt att det skall utfärdas skilda kungörelser rörande de olika valen. Det framstår för mig såsom över huvud taget en viktig angelägenhet att man sörjer för att allmänheten får såvitt möjligt klara, enkla och rediga besked om vad den har att hålla sig till. Då måste det synas högst egendomligt att man har den här konstifika anordningen, som inte ger den utomstående någon aning om att det är en och samma förrättning som han kallas till på två olika sätt.

Det enda raka är, såvitt jag kan förstå, att man sörjer för att i länsstyrelsens kungörelse tillika innefattas besked om de kommunala valen. Det har man väl egentligen inte i och för sig haft någonting att invända emot i utskottet, men man har sagt att man är fasligt rädd för att en sådan ordning alldeles skulle göra slut på de kommunala insatserna för kungörandet; det är en högst betänklig sak, menar man. Jag har inte riktigt förstått detta intresse, som ju innebär att man vill ålägga de kommunala organen rätt mycket bestyr som tycks onödigt.

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

Jag vet inte, om jag röjer några hemligheter, då jag säger att man i det där intresset alldeles särskilt har skymtat omsorgen om att det måtte komma in annonser i tillräcklig omfattning i de olika lokala bladen; jag får ju tro på utskottets försäkran, att detta intresse betingas av omsorgen om att allmänheten skall få klara besked, ehuru jag inte förstår, hur man åstadkommer klara besked genom den nu gällande ordningen.

Emellertid mena vi reservanter, att om man är bekymrad över detta, så får man se efter i vad mån det vid sidan av en redig länsstyrelsekungörelse, som avser hela valförrättningen och som ger klart besked om denna, också behövas kommunala föranstaltningar.

För min personliga del vill jag vidare säga, att det för mig är en naturlig och självklar sak att det vid en övergång till en ny ordning på detta område bör övervägas, huruvida inte länsstyrelsens kungörelser böra annonseras i vidsträcktare omfattning eller i andra former än nu. Över huvud taget bör det ju ses till, att en reform på detta område inte leder till en minskad information, ty poängen är, herr talman, att det skall bli en bättre information, klar och redig. Allmänheten skall inte behöva stava och lägga ihop uppgifter från olika håll för att få klart för sig vad det är det gäller, utan den bör få ett ordentligt, direkt besked.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Jag behöver inte komma med någon lång gensaga mot vad herr Herlitz sade. Jag vill emellertid säga att erfarenheterna av det nuvarande systemet för kungörandet inte ha vittnat om att det har rätt något synnerligt missnöje med vad som är. Men jag skall inte vidare gå in på detta område.

Jag vill inte ge mig in på någon dispyt med herr Herlitz om sakfrågan, men jag skall ge en upplysning som kan vara till fyllest: Det upplystes i utskottet av tvenne ledamöter av 1946 års vallagskommitté,

att denna fråga kommer att tagas upp till behandling av vallagskommittén under den närmaste tiden. Att detta är riktigt, har jag ytterligare förvissat mig om, herr Herlitz, i går kväll genom att fråga herr Fast, som bedyrade att frågan skulle komma att tagas upp, och även herr Pettersson i Norregård. Mera behöver jag inte säga.

Reservanterna säga bland annat: »På närmare utredning bör det ankomma» o. s. v. Det skall alltså företagas en utredning, mena reservanterna. Eventuellt blir det nödvändigt, fortsätta reservanterna, att länsstyrelsens kungörelser införas i tidningarna i större omfattning än som nu är fallet; detta skall det också ankomma på utredningen att klargöra. Men herrarna äro väl så pass bevandrade i riksdagsbehandlingen av ärenden, att ni veta att man inte gärna tillsätter kommitté på kommitté för att behandla samma sak; det blir ju tårta på tårta. Vi kunna gott överlämna denna fråga till den kommitté som redan finns och som ändå har för avsikt att behandla ärendet.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HERLITZ (kort genmäle): Herr talman! Jag undrar, om det inte föreligger ett missförstånd på denna punkt. Kommunallagskommittén har nämnts i ett annat sammanhang i utskottet, nämligen i samband med en motion, som vi behandlade i förra veckan, om ändrade former för kungörande av kommunala sammanträden. Det är ju möjligt att kommunallagskommittén kommer in även på det spörsmål vi nu diskutera, men jag har inget minne av att detta skulle ha nämnts i utskottet, och utskottet har inte heller nämnt någonting om den saken i sin skrivning. Jag står främmande för att saken skulle ha nämnts, och jag misstänker att här föreligger ett missförstånd.

Herr CASSEL: Herr talman! Meningen med kungörelseförfarandet är ju helt enkelt den, att man vill göra ett officellt

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

tillkännagivande dels av att det skall för- rättas val av landstingsmän och av kommunalfullmäktige respektive stadsfullmäktige den tredje söndagen i september och dels av när valet skall äga rum och var lokalen är belägen. Dagen för valet är ju densamma för både fullmäktigeval och landstingsmannaval. Lokalen är densamma, och tiderna för öppethållandet för allmänheten måste vara exakt desamma. Skillnaden i proceduren är ju strängt taget bara den, att valnämndens ordförande lägger ned kuverten till landstingsmannaval i en urna och kuverten till kommunalfullmäktige- eller stadsfullmäktigeval i en annan urna samt att röstningen prickas av i olika längder.

Det är klart att alla röstberättigade medborgare i länet måste bli underrättade om att val äger rum, och det gör länsstyrelsen när det gäller landstingsmannavalet. Den kungörelsen tar länsstyrelsen in i ortstidningarna, och den skall också anslås i kyrkorna. Det är naturligtvis viktigt att länsstyrelsen tar in kungörelsen i så många och så representativa ortstidningar som möjligt, så att man är säker på att folk får se den.

Nu är det, såsom herr Herlitz påpekade, enligt gällande bestämmelser så, att dels länsstyrelsen skriver en kungörelse, som berör hela länets landstingsmannaval, och dels i varje kommun valnämndens ordförande gör upp en liknande kungörelse, som även den skall tagas in i ortstidningarna, upplåses i kyrkan och sätts upp på kommunens anslagstavlor. Den sistnämnda kungörelsens innehåll är exakt detsamma som innehållet i länsstyrelsens kungörelse. Då frågar jag mig: Kan det vara rationellt och arbetsbesparande att alla dessa valnämndsordförande — år 1950 var det över tusen — skola sitta var och en i sin stad, eller sin kommun, och skriva precis samma valkungörelse som vederbörande länsstyrelse? Vore det inte mycket mera lämpligt och praktiskt att den tjänsteman i länsstyrelsen, som skriver landstingsvalkungörelsen, passar på att samtidigt skriva, att det också skall ske val av kommunalfullmäktige och stads-

fullmäktige vid samma tillfälle, på samma tid och i samma lokal, och tala om för varje kommun hur många som skola väljas? Det vållar honom mycket litet arbete, men det befriar i varje län 40—50 valnämndsordförande från att tänka på en valkungörelse och skriva ut den. Felkällorna bli också mindre, om det bara finns en enda kungörelse än om det finns femtio kungörelser.

Kan man nu reducera antalet människor som syssla med en sak från, låt oss säga 1 000 till 25, eller i ett genomsnittslän, från 50 till 1, är det väl en ganska normal önskan att man vill vinna den rationaliseringen och vinna den så fort som möjligt. En industriman eller en jordbrukare, som för sin verksamhet använder femtio personer, när han skulle kunna klara sig med en man, får snart tillfälle att sluta upp med sin verksamhet.

Det nuvarande systemet är heller inte särskilt billigt. Jag har tagit reda på vad de kommunala kungörelserna kosta. I Arboga kostade de vid 1950 års val 300 kronor, i Nacka 288 kronor och i Strängnäs 540 kronor, och de pengarna äro, såvitt jag begriper, helt och hållet bortkastade.

Nu säger konstitutionsutskottets majoritet att man tror att stora grupper av väljare skola stanna i okunnighet om att fullmäktigeval skola äga rum, om vi inte bibehålla detta dubbla kungörande. Ja, var och en har ju sin tro, men jag kan inte förstå den uppfattningen. Det är i alla fall i realiteten inte så, att folk här i landet få reda på att val skall äga rum genom att läsa kungörelserna i tidningarna eller i kyrkan. Kungörelsen tjänar endast som en officiell bekräftelse på vad var och en redan mycket väl känner till genom pressen, affischerna, radion och de politiska partiernas personliga propaganda. Den som är till den grad världsfrämmande och borta från det timpliga, att han inte lägger märke till att det skall bli valdag, tror jag att vi gott kunna vara av med vid valurnorna.

Som stöd för sin teori anför utskottet, att länsstyrelserna inte låta föra in sina

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

kungörelser i lika många tidningar som kommunerna göra. Men länsstyrelsens kungörelser om landstingsmannavalen äro ju absolut sett lika viktiga som kungörelserna om fullmäktigevalen, och det är precis samma läsekrets som man vill nå. Då innebär majoritetens uttalande en kritik mot länsstyrelsernas sätt att sköta kungörelseuppgiften. Den kritiken kan vara befogad, men jag undrar, om den inte skjuter litet över målet.

Herr talman! Om man någon gång skall försöka rationalisera i statsförvaltningen och den kommunala förvaltningen, om man skall försöka spara en krona här och där, bör det väl vara just på områden som detta, där man kan göra det utan några skadeverkningar alls.

Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr LINDÉN: Herr talman! Jag skulle ha kunnat inskränka mig till att instämma i de yttranden, som här hållits av herrar Herlitz och Cassel, men jag vill ge till känna att jag har anslutit mig till reservationerna av den anledningen, att jag i min tjänst har att handlägga ärenden av denna natur och har svårt att förstå de sakskalet majoriteten i konstitutionsutskottet har anfört för sin ståndpunkt.

I verkligheten åsyftar väl, såsom herr Cassel också strök under, förevarande motion att ta bort ett litet stycke av krångel, ett litet stycke av dubbelarbete, ett litet stycke av dubbelkostnader för en och samma sak. Den, som känner till ärendet i detalj, vet ju att när länsstyrelserna skola utfärda dessa kungörelser, insamla de uppgifter från valnämnderna. Därpå kungöra länsstyrelserna hela raden av uppgifter om vallokaler, platser, klockslag och dylikt. Men detta tillkännagivande avser bara landstingsmannavalen. Sedan skola valnämnderna i sin tur komma med stora annonser med uppgifter om samma vallokaler och samma klockslag, varvid emellertid skall anges att det är fråga om kommunalfullmäktige- eller stadsfullmäktigeval.

Konstitutionsutskottets majoritet har i sin argumentering fått fram en skillnad ur värdesynpunkt mellan kungörandet av landstingsmannaval och kungörandet av kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigeval. I utskottets motivering säges nämligen, att genom det kungörande i lokaltidningar eller på annat sätt, varom valnämnderna och magistraterna regelmässigt föranställa, nås stora grupper väljare, vilka icke skulle erhålla underrättelse om fullmäktigevalen, därest meddelande därom intoges endast i de av länsstyrelserna utfärdade kungörelserna.

Nu lär det otvivelaktigt förhålla sig på det sättet, att länsstyrelserna äro en smula sparsamma när det gäller sådan här annonsering. Men inte kan väl detta vara ett skäl för konstitutionsutskottet och riksdagen att säga, att man inte bryr sig om, huruvida alla väljare i landstingsmannaval få reda på att det skall bli landstingsmannaval eller inte, medan man däremot är ytterst angelägen att så skall bli fallet beträffande åtminstone kommunalfullmäktigevalen. Jag har den meningen, att riksdagen bör ta samma hänsyn till dem, som skola välja landstingsmän, som till dem, som skola välja kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigeledamöter, av det enkla skälet att det är fråga om precis samma väljare. Varför skola de inte kunna få underrättelse om båda valen genom en och samma annons? Det är tillräckligt att länsstyrelserna i sina kungörelser om landstingsmannaval lägga till några rader om val av kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigeledamöter. Det blir inte dyrare, ty även om länsstyrelserna skulle få bekväma sig till att införa annonserna i flera tidningar, sluppe kommunerna att sätta in alla dessa särskilda annonser, och statens och kommunens sammanlagda utgifter för annonserna måste bli större än kostnaderna för den annonsering som bleve följden, om motionen bifölles.

Jag har, herr talman, synnerligen svårt att förstå vad det är för skäl som tala emot det i motionen framförda för-

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

slaget. Jag skulle möjligen kunna säga, att vi inom konstitutionsutskottet viskade några små försynta ord om att det på denna punkt kunde föreligga ett tidningsutgivarintresse, men vi vilja inte säga det högt här lika litet som där. Tydligt är emellertid, att det kan finnas sådana skäl.

Jag vill till detta bara ha ytterligare tillagt, herr talman, att är det så, att man menar något allvar med att rensa bort en smula krångel och dubbelarbete, har man här ett område, där en sådan åtgärd inte skulle vålla några besvär men utan tvivel medföra stora fördelar både ur arbetssynpunkt och kostnadssynpunkt.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr **KARLSSON, GOTTFRID**: Herr talman! Det förslag, som motionären och reservanterna vilja att riksdagen skall anta, innebär att länsstyrelserna skola kungöra val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän. Anledningen till att konstitutionsutskottets majoritet inte har velat vara med om den ändring av kungörelseförfarandet, som motionären föreslagit, är att länsstyrelsens kungörelse om landstingsmannaval för närvarande i mycket stor utsträckning endast införes i ett smärre antal tidningar i de olika länen. Därpå fingo vi många belägg vid behandlingen av ärendet inom utskottet.

»Nå», säga reservanterna, »då kunde man väl ändå ålägga länsstyrelserna att införa länsstyrelsekungörelserna i ett större antal tidningar än för närvarande är fallet.» Om så skulle ske, tror jag inte att det blir någon mindre kostnad än vid tillämpningen av det nuvarande kungörelseförfarandet. Vi ha ju i de olika länen tidningar, som icke utkomma dagligen och som äro lokaltidningar för de skilda orterna ute i landet. I dessa mera lokala tidningar införes genom de kommunala myndigheternas försorg kungörelser om de kommunala valen, och otvivelaktigt förhåller det sig

på det sättet, att medborgarna ute i bygderna i större utsträckning intressera sig för vad som skall hända och ske inom den egna kommunen och därför fästa större uppmärksamhet vid de annonser, som införes i dessa lokala tidningar.

»Nå, men», säga reservanterna här under debatten, »är det mindre angeläget att folk få reda på att det skall bli landstingsmannaval än att det skall bli kommunalfullmäktigeval?» Till detta vill jag bara genmäla, att det torde väl vara på det sättet att knappast någon numera är okunnig om att båda dessa val förrättas samtidigt. Jag tror inte att det ur den synpunkten finns någon anledning att ändra på det förfarande, som hitintills tillämpats.

Min vän herr Lindén slutade med att säga att vi, om vi skola rensa bort en smula krångel, böra gå den väg, som reservanterna föreslagit. Jag har svårt att se att det skulle vara något särskilt krångel förenat med det förfarande, som hitintills har tillämpats. Om denna reform skulle bli effektiv, måste ju länsstyrelsekungörelsen införes såsom annons i många fler tidningar än som för närvarande är fallet.

Vi, som tillhöra majoriteten inom utskottet, tro att allmänheten genom det system, som för närvarande gäller, får en bättre och mera spridd kännedom om att val skall förrättas på de och de tiderna i de olika kommunerna. För oss har det varit angeläget att inte vidta någon åtgärd som skulle inskränka allmänhetens möjligheter att erhålla kännedom om valförrättningen. Detta har varit huvudsynpunkten i utskottets motivering.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **ANDERSSON, GUSTAV EMIL**: Herr talman! Jag hade inte tänkt blanda mig i denna debatt — den har ju blivit onödigt lång — men jag kan inte underlåta att göra det särskilt på grund av herr Cassels och herr Lindéns yttranden. De framhöllo, hur enkelt det skulle vara att

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

i länsstyrelsens kungörelse ta in även ett meddelande om kommunalfullmäktigeval. Och det är sant. Men förutsättningen är då att länsstyrelserna bli skyldiga att annonsera i alla länets tidningar, annars kan meddelandet inte komma till allmänhetens kännedom på samma sätt som de kommunala annonserna.

Nu kan man ju säga att annonseringen i och för sig inte har någon större betydelse, ty folk får genom politisk upplysning och agitation i alla fall reda på när val skall äga rum. Men om det skall vara någon mening med denna reform, måste det bli ett åläggande för länsstyrelserna att annonsera i länets alla tidningar; annars kommer inte meddelandet till alla röstandes kännedom. Och hur en länsstyrelse gått till väga i det avseendet tidigare, torde herr Cassel efter sin tjänstgöring i Jönköpings läns länsstyrelse väl känna till; länsstyrelsen där annonserade i ett fåtal större tidningar, som voro spridda i de större städerna, och prutade ner priset för annonserna till hälften — flera av länets tidningar fingo dessutom ta in valannonserna gratis för att dessa skulle komma till ortsbornas kännedom. Däremot hade länsstyrelsen infört annonser i en av ortstidningarna i norra delen av länet, vilken inte hade mer än ca 600 prenumeranter. På detta sätt bli egentligen länsstyrelsernas kungörelser tämligen värdelösa, och därvidlag måste det ske en radikal förändring, om det skall vara någon mening med den föreslagna reformen.

Denna min uppgift kan verifieras både av tidningsmän och andra i Jönköpings län, och jag tror att det förhåller sig på liknande sätt i andra län. I Jönköpings län finns det t. ex. ett femton-tal tidningar, och de allra flesta äro ortstidningar och endast ett mindre antal läns-tidningar. En stor del av befolkningen håller sig med dessa speciella ortstidningar, en eller två stycken, och i dem ha, med nämnda undantag, aldrig länsstyrelsernas kungörelser om valen varit införda.

Med den erfarenheten har jag åtminstone fått den uppfattningen att skall det

ske en reform och, som det sägs, en förenkling, i enlighet med reservanternas förslag, blir detta inte billigare för det allmänna, ty förutsättningen för att det skall vara någon mening med reformen är, som sagt, att länsstyrelserna äro skyldiga att sätta in annonserna i alla länets tidningar och äro beredda att betala för annonserna, så att tidningarna slippa ta in dem gratis, något som de, i det fall jag nämnt, tidigare fått göra kanske i flera år, utom när de fått ta in annonserna för halva priset.

Med de erfarenheterna tycker jag att en reform i här avsedd riktning inte är någonting att rekommendera, och jag ber med dessa ord, herr talman, få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr ANDERSSON, ELON: Herr talman! Jag skulle nog i viss mån kunna förstå det resonemang, som herr Gottfrid Karlsson och herr Gustav Emil Andersson föra, om det vore så, att båda herrarna kunde för mig göra troligt, att det har kommit folk för att rösta i ett kommunalfullmäktigeval utan att samtidigt veta, att det varit fråga om ett landstingsmannaval, därför att de sett i en ortstidning att det samma dag skulle äga rum ett stadsfullmäktige- eller kommunalfullmäktigeval. Jag har svårt att tro att det förhåller sig på det sättet. De, som komma för att rösta, komma nog i första hand därför att de veta att det är val av landstingsmän, och herr Gottfrid Karlsson har själv betygat att ingen är okunnig om att det vid detta val också förekommer val av stadsfullmäktige- och kommunalfullmäktigeledamöter.

Jag tror således inte att det förhåller sig på det sättet, att den omständigheten, att de kommunala annonserna om fullmäktigeval till äventyrs varit införda såsom betalda annonser i de små tidningar i Jönköpings län, vilka bruka ta in länsstyrelsekungörelserna gratis, gör att väljarna komma för att rösta på landstingsmän. Detta göra de nog i alla fall. Jag skulle våga säga såsom före detta tidningsutgivare, att även

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

om det inte hade stått någon annons, hade de nog kommit och röstat i alla fall, därför att de veta, att det är val.

Vad annonserna framför allt tjäna till är att de meddela de tider, under vilka valet äger rum på dagen, men eftersom de tiderna äro gemensamma för kommunalfullmäktige- och landstingsmannavalen, behövs ju inte heller i det avseendet någon skillnad i kungörelseförordandet. Jag tror inte att någon, som till äventyrs har läst en annons bara om fullmäktigeval, har den uppfattningen att detta val sker på andra tider än landstingsmannavalen. Vet han att det är landstingsmannaval och ser han i kungörelsen om landstingsmannaval vilka tider vallokalen hålles öppen, är det den uppgiften han rättar sig efter. Herr Gottfrid Karlsson tror säkerligen inte själv att den omständigheten, att vederbörande har råkat se en annons om fullmäktigeval, gör att han kommer och röstar på en landstingsman. Och är det på det sättet, att länsstyrelsens kungörande om landstingsmannavalet är tillfyllest för att få fram ett så stort valdeltagande som vi ha när det gäller landstingsval, tror jag att den annonseringen, om den utvidgas till att omfatta även meddelande om kommunalfullmäktigeval, är tillräcklig för att åstadkomma ett ordentligt valdeltagande också i fullmäktigevalen.

Jag delar nog herr Lindéns och herr Cassels uppfattning, att detta förslag är ett försök att göra slut på ett dubbelarbete, som är onödigt och som, jag vill inte säga krånglar till det hela — det tror jag inte det gör — men vållar onödiga kostnader och onödiga besvär för myndigheterna. Kan man i en länsstyrelsekungörelse foga till några rader om att stadsfullmäktige- eller kommunalfullmäktigeval skall äga rum vid den och den tidpunkten, tror jag att detta skulle vara till fyllest.

Herr talman! Jag kommer att rösta för reservationen.

Herr CASSEL: Herr talman! Jag har avsiktligt i mitt första inlägg icke berört

denna fråga såsom ett tidningsutgivarintresse. Men när jag nu angripes för att ha tillhört en snål länsstyrelse, som inte har velat betala sina annonser ordentligt och som har försökt att få in dem gratis i småtidningarna, får jag ta detta med jänmod. I Småland äro vi mycket ekonomiska både när vi sitta på länsstyrelsen och när vi ge ut tidningar. Om det emellertid är så, att länsstyrelserna ha låtit föra in kungörelserna i för få tidningar, är det lätt att säga till dem: »Var litet generösare; för in kungörelsen i litet flera tidningar, så att ni täcka fältet litet bättre!» Detta är i varje fall ofantligt mycket billigare än att låta valnämnderna sätta in sina egna kungörelser. Det blir en utomordentlig besparing för det allmänna, och det innebär, såsom jag sagt, att 25 personer här i riket få utföra ett arbete, som i dag selsätter 1 000 personer. Detta är en mycket enkel rationaliseringsåtgärd.

Herr talman! Jag tillhör själv en konservativ riktning men så stockkonservativ, som konstitutionsutskottets majoritet är, får man inte vara.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Jag vill först och främst rikta några ord till herr Herlitz, som drog i tvivelsmål en sak som jag hade anfört. För att visa att jag inte kom med några osanna uppgifter i mitt förra anförande vill jag meddela att jag i dag av förut anförda kommittéledamöter fått ytterligare bekräftat, att hela denna fråga kommer att tas upp av 1946 års kommunallagskommitté, och då är det knappast lönt att de herrar, som vilja ha en extra utredning för detta ändamål, tala om dubbelarbete.

Herr talman! Jag vidhåller mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag får verkligen såsom medlem av kommunallagskommittén säga, att jag är överraskad över herr Jones Erik Anderssons uttalande, ty det är åtminstone inte för mig veterligt att kommunallagskommitté-

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

tén kommer att ta upp frågan om den kommunala vallagen till behandling. Det är en överraskning för mig, och knappast en glad överraskning, ty jag var närmast inriktad på att vi nu skulle fullfölja vårt arbete så, att vi inom detta år skulle kunna få avlämna vårt betänkande. Skulle det nu förhålla sig på det sättet, som herr Jones Erik Andersson påstår men som jag aldrig drömt om, nämligen att vi skulle få uppta till prövning även förevarande fråga, skulle vårt arbete bli i högsta grad försinkat. Jag tror jag kan säga såsom varande något initierad i kommunallagskommitténs arbete, att vi inte komma att syssla med den kommunala vallagen.

Vidare skulle jag vilja nämna, att hade den frågan upptagits till prövning hos oss och samma skäl anförts, som här blivit förebragta för reservationen av herr Herlitz och herr Lindén, som ju är eminent kunnig just på detta område i egenskap av kommunalborgmästare, hade jag för min del i varje fall inte kunnat underlåta att stödja den besparingsaktion, som reservanternas förslag ändå innebär och som inte, efter vad jag kan begripa, på något sätt mörklägger våra landstingsmannaval eller våra kommunalfullmäktige- och stadsfullmäktigeval.

Herr talman! I sanningens intresse vill jag ha sagt det första jag anför, eftersom herr Jones Erik Andersson på denna punkt tydligen har råkat ut för något missförstånd, och i sparsamhetens intresse vill jag ha det sista sagt, och i intetdera fallet har det skett i någon lust att mörklägga våra val. De äro tillräckligt belysta som de äro.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr KARLSSON, GOTTFRID: Herr talman! Herr Elon Andersson ställde den frågan till mig, om jag trodde att det var några som kommo och röstade i ett kommunalfullmäktigeval utan att veta att det samtidigt var landstingsmannaval, därför att de hade sett i en ortstidning att det skulle äga rum stadsfull-

mäktige- eller kommunalfullmäktigeval. Visst har allmänheten reda på valen, men de förrättas ju på olika tider ute i kommunerna. Tiden anges i länskungörelserna — det är riktigt — och herrarna ha rätt i att det går an att i dessa kungörelser foga till några rader om att även kommunalfullmäktigeval skall förrättas vid samma tidpunkt. Men en viktig förutsättning för att allmänheten skall få kännedom om detta förhållande är, att denna kungörelse införes i samtliga de tidningsorgan, som finnas i de olika länen. Då det inom konstitutionsutskottet upplystes om att så långt ifrån är fallet — och jag har den mycket bestämda uppfattningen att människorna mera läsa den lilla lokala ortstidningens annonser, som röra den egna kommunen och som lämna uppgifter om de tider, under vilka valen förrättas — ansågo vi, att allmänheten genom den nuvarande ordningen bättre fick reda på valtiderna. Men det är klart, att om länsstyrelsekungörelserna infördes i flera tidningar än nu är fallet, efter vad som upplysts i konstitutionsutskottet, skulle den argumentering, som utskottsmajoriteten anför i denna del sakna all grund. Reservanternas säga emellertid ingenting om detta förhållande utan hemställa endast hos Kungl. Maj:t om förslag till sådan ändring av den kommunala vallagen, att länsstyrelse får i uppdrag att kungöra jämväl val av kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samtidigt med kungörandet av val av landstingsmän.

Nu säger herr Cassel, att han visserligen är konservativ till sin läggning, men så stockkonservativ som konstitutionsutskottets majoritet får man ändå inte vara. Jag vet nu inte vad det var för anledning för den länsstyrelse, som herr Cassel tidigare tjänstgjort i, att annonsera i så pass inskränkt omfattning som faktiskt var förhållandet enligt vad som upplystes, då vi behandlade ärendet inom konstitutionsutskottet.

Jag skall villigt erkänna att det var dessa upplysningar om hur det i verkligheten kunde gå till på en del håll som medverkade till den ståndpunkt, utskot-

Ang. kungörandet av kommunalfullmäktigeval m. m.

tets majoritet intog. Om man skulle gå den väg, som reservanterna rekommendera, skulle man samtidigt också få införa ett åläggande för länsstyrelserna att ta in kungörelserna om valen i tidningarna i så stor omfattning, att ingen hålles okunnig om när de skola äga rum, och jag är fortfarande inte övertygad om att denna reform — trots att min vän herr Sjödahl ansåg sig kunna biträda reservanternas förslag ur sparsamhetssynpunkt — skulle komma att i realiteten dra så mycket mindre kostnader än det nuvarande systemet, under förutsättning att länsstyrelsekungörelserna införas i större utsträckning än hittills skett på många håll.

Herr LINDÉN: Kunna vi inte vara överens om, herr talman, att konstitutionsutskottetsmajoritetens argumentering såväl i skrift som i tal närmast ger intryck av en konstruktion enligt schemat de obotfärdigas förhinder? När min ärade vän herr Jones Erik Andersson till alla de mer eller mindre härkraftiga argumenten dessutom fogade 1946 års kommunallagskommitté, och sedan en representant för denna kommitté står upp och säger att kommittén inte kommer att uppta den förevarande frågan till prövning, ger väl ändå detta besked om hur man sopar upp den minsta gnutta av argumentdamm för att få någonting med sig. Skulle det emellertid ha varit så, som herr Jones Erik Andersson påstod, hade det väl inte varit mindre värdefullt, om riksdagen då genom ett uttalande i enlighet med reservationen sagt till, att den vill ha en utredning om detta spörsmål.

Vidare vill jag fråga min ärade vän herr Gottfrid Karlsson, om det verkligen kan vara så synnerligen svårt att inse, att vi, om länsstyrelserna få åläggande att i en och samma annons ta in både kungörelse om landstingsmannaval och om kommunalfullmäktigeval, slippa en sorts annonser, och även om det skulle vara så, att länsstyrelserna hädanefter skulle vara tvungna att annonsera litet mer flitigt, kan inte den sammanlagda

mängden av länsstyrelsernas annonser bli större än den sammanlagda mängden av länsstyrelsernas och kommunernas annonser.

Herr GÖRANSSON: Herr talman! De argument, som ha framförts i konstitutionsutskottets utlåtande för ett bibehållande av den nuvarande ordningen, äro dikterade av omtanke om väljarna. Jag tror emellertid, att om vi skulle underställa väljarna denna fråga, skulle de inte visa någon särskilt hög uppskattning av våra bekymmer för dem, därför att väljarna veta att det faktum, att det hålles ett val i år eller i höst, blir bekantgjort på helt andra vägar än genom de stela kungörelserna. Det skriks ut från alla håll i byn och i pressen, och det måste vara en fullständigt efterbliven tidningsläsare, som inte redan på ett tidigt stadium har klart för sig att det under det och det året skall förrättas val.

Däremot tror jag, att om denna ganska lilla fråga skulle underställas den stora allmänheten och den skulle få tillfälle att fälla ett omdöme vilket som är förnuftigast: att sammanföra dessa två kungörelser på ett ställe eller låta olika myndigheter få annonsera var och en för sig, råder det ingen tvekan om att man allmänt skulle säga: »Det förra är en god rationaliseringsåtgärd.» Man kan också erinra om att riksdagen bara för en vecka sedan i timmatal diskuterade vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas för att förenkla och rationalisera. Under sådana förhållanden kan man göra den reflexionen, att det är underligt, hur det för förenkling och rationalisering gynnsamma klimatet då har kunnat förändras bara på en vecka.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr HÄLLGREN: Herr talman! Jag skall bara be att få säga några ord.

Det talas här om att konstitutionsutskottet har en konservativ majoritet. Jag känner mig inte träffad, då det gäller det föreliggande ärendet, ty mitt namn

Ang. valsedlars beskaffenhet.

återfinns inte under utskottets betänkande. Men jag vill säga, att skulle vi i konstitutionsutskottet ha tillstyrkt alla motioner om ändringar i vallagen, vilka väckts vid innevarande års riksdag, undrar jag, hurudan vallagen egentligen skulle sett ut.

Det förefaller mig helt naturligt att länsstyrelserna skola kungöra val av landstingsmän, ty dylika val gälla ju samtliga kommuner inom landstingsområdet. Vi veta också, hur en sådan kungörelse ser ut i tidningarna. Det blir som ett stort lakan på en sida i tidningen. Jag tror, att om man skulle gå till en väljare i en landskommun och fråga, om han observerat, att man i en sådan kungörelse även stuckit in några rader om att det skall förrättas kommunalfullmäktigeval samtidigt, så skulle han svara att han inte observerat, att där också förekom en kungörelse om val av fullmäktige. Jag har gjort förfrågan hos valnämnsordförande, och det förklaras att allmänheten i kommunen bättre observerar de lokala annonserna från valnämnden om kommunalfullmäktigeval än den skulle observera en annons här om i den stora kungörelsen, som länsstyrelsen inför beträffande landstingsmannaval inom området.

Man har till stöd för förslaget anfört ekonomiska skäl, att det är en rationaliseringsåtgärd o. s. v. Ja, man rationaliserar mycket i vår tid. Man har rationaliserat på så sätt, att en stor procent av Kungl. Maj:ts ärenden skola läggas hos länsstyrelsen. Det pågår också en utredning om att en hel del av det arbete, som utföres i länen av lekmän och representanter för kommunerna, i stället skall utföras av länsstyrelserna. I stället för en Kungl. Maj:t få vi väl till slut 24 Kungl. Maj:t i landet. I det här föreliggande fallet vill man inte anförtro kommunen att sätta in en annons om sina egna val, om kommunen vill betala för den själv, utan det skall också länsstyrelsen sköta om. För i världen var det klockaren, som skulle sköta om allting i socknen. Jag tycker att det nu förefaller, som om man vill göra länsstyrelsen till klockarfar för kommunerna i länen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet fogade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet fogade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för nejpropositionen.

Ang. valsedlars beskaffenhet.

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets utlåtande nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa bestämmelser angående beskaffenheten av valsedlar vid riksdagsmannaval och kommunala val.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft dels de likalydande motionerna nr 115 i första kammaren av herr *Lindblom* m. fl., och nr 153 i andra kammaren av herr *Gustafsson* i Borås m. fl. och dels de likalydande motionerna nr 169 i första kammaren av herr *Mannerskantz* och nr 226 i andra kammaren av herr *Håstad* m. fl.

Ang. valsedlars beskaffenhet.

I motionerna I: 115 och II: 153 hade hemställt, att riksdagen efter utredning måtte för sin del antaga sådana bestämmelser angående valsedlarnas storlek och papperskvalitet, att valhemligheten därigenom ytterligare säkrades.

I motionerna I: 169 och II: 226 hade anhållits att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte dels under beaktande av de i motionerna anförda synpunkterna låta verkställa en översyn av lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen samt av lagen den 6 juni 1930 om kommunala val i syfte att genom fastställande av enhetlig storlek på och standardiserad pappersort för röstsedlarna skydda valhemligheten, och dels för 1952 års riksdag framlägga de förslag, som härav kunde föränledas.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att motionerna

1) I: 115 och II: 153 samt

2) I: 169 och II: 226

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föränleda.

Reservationer hade anförts

1) av her^{ar} *Herlitz, Bergh, Swedberg, Hammar, Håstad och Gustafsson* i Borås, som ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med anledning av motionerna I: 115 och II: 153 samt I: 169 och II: 226 ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte verkställa en utredning rörande sådana ändringar av vederbörande lagar, att valsedlarnas storlek och pappersort standardiserades i och för valhemlighetens fulla skyddande;

2) av herr *Holmbäck*, som dock ej antytt sin mening.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! I konstitutionsutskottets utlåtanden nr 13 och 14 behandlas två frågor, som röra val-

hemligheten. Jag använder inga överord, om jag säger att för mig står det skrupulösa skyddandet av valhemligheten såsom själva livsnerven i vår folkstyrelse. Valhemligheten, alltså rätten att hemlighålla hur man röstar, är i och för sig ett beaktansvärt intresse, som lagstiftningen bör skydda. Men då vi värna om rösthemligheten, så är det framför allt därför att denna hemlighet är den oundgängliga förutsättningen för att valskola kunna försiggå i verklig frihet, så att rösterna bli ett uttryck för vad de röstande själva vilja och inte för någonting, som de mer eller mindre ha tvungits till att rösta för.

Den, som vet med sig att hans röstavgivning icke kommer att bli skrupulöst hemlighållen, går till valurnan i medvetandet om allsköns påföljder, som kunna träffa honom, därest han är den ene eller andre till misshag. Många människor behöva icke känna någon som helst rädsla för sådana påföljder, men det finns människor som äro i den situationen, att de äro beroende av den ene eller andre — beroende av en förman, beroende av en fader eller moder, beroende av en borgenär, beroende av en social krets, i vilken de leva, beroende av en fackförening eller av en grupp av vad slag som helst. Alla dessa människor veta, att om icke valen äro hemliga, blir trycket från dessa olika håll starkare. De ha då all anledning att mot sin egen mening rösta på ett sätt, som kan vara dessa människor eller grupper till behag, och det är få människor i det nutida samhället som, om de bli utsatta för ett verkligt sådant tryck, äro beredda att lida för sin tro.

Ha vi däremot valhemligheten fullt säkerställd, kan jag stolt och fri gå till valurnan. Då vet jag att ingen kan rannsaka, hur jag röstar. Har någon på förhand utsatt mig för hot, därest jag inte röstar på det eller det sättet, så vet jag att detta hot faller platt till marken, därför att vederbörande icke har möjlighet att kontrollera, hur jag röstar.

Jag skall inte förlänga denna debatt genom att rulla upp perspektiv från främmande länder. Annars är det ju en

Ang. valsedlars beskaffenhet.

välbekant sak, att den enkla väg, på vilken demokratin undergräves, är, såsom vi nu för tiden ha talrika exempel på från de s. k. folkdemokratierna, rösthemlighetens uppluckrande eller uppgivande.

Vi ha nu, som sagt, två frågor rörande detta ämne uppe i dag. Jag hoppas att herr talmannen inte misstycer, om jag mot löfte att inte senare uppträda i det andra ärendet säger några få ord om det redan nu. Det gäller herr Lundgrens motion om särskilda anordningar med avseende å de små valdistrikten. Vi ha ju en del mycket små valdistrikt med ned till 100 eller kanske 50 röstande. I och för sig tycker jag att det är en utomordentlig anordning. Jag vet vilka svårigheter röstningen medför på landsbygden. Jag skulle önska att man ville undersöka, i vilken utsträckning det vore möjligt att även på andra håll än där detta redan skett skapa mycket små valdistrikt, så att människorna inte hindrades genom de långa avstånden från att rösta. Jag skulle gärna se, att så många avlägsna byar i vårt land som möjligt gjordes till särskilda valdistrikt. Men samtidigt kan jag inte bortse från att herr Lundgren har rätt i att i en sådan liten krets, där flertalet människor känna varandra, är valhemligheten äventyrad på grund av de små röstetalen.

Utskottsmajoriteten för här ett resonemang, som alldeles pekar åt sidan. Den menar, att man inte bara därför att det är ett litet valdistrikt får klart för sig, hur den enskilde väljaren röstar. Jo, man får det naturligtvis därigenom, att ofta nästan alla människor i en sådan liten valkrets känna varandras partitillhörighet. Det är bara några få, som man inte är säker på hur de rösta; i ett litet valdistrikt är det med den nuvarande ordningen mycket lätt att efter valet räkna ut, hur just de ha röstat. Jag skulle alltså önska herr Lundgrens motion all framgång, men så som rösterna fallit i konstitutionsutskottet, anser jag inte att det är mycket att göra åt saken.

Ännu mycket viktigare än denna fråga är naturligtvis frågan om valsedlarna. Det faktum, att valsedlarna kunna vara

av olika storlek, gör att de, som ta emot valkuverten, kunna konstatera, hur folk rösta. Det har i konstitutionsutskottet — jag är angelägen att understryka det här och få det antecknat till kammarens protokoll — omvitnats såsom en fullkomligt självklar sak, att det med den nuvarande ordningen förhåller sig på det sättet. Det har sagts, att den, som tar emot röstsedeln, har möjlighet att genom att känna på kuvertet veta, hur vederbörande har röstat.

Nu har det emellertid bedyrats av många representanter för socialdemokraterna och bondeförbundarna, att de inte hört talas om att den kunskap, som valförrättarna sålunda få om partitillhörigheten, missbrukas. Man har inom de egna leden inte hört något missnöje. Nej, det är klart. Jag förstår väl om man inom det socialdemokratiska partiet och bondeförbundet inte har mött några sådana bekymmer. Inom de båda andra partierna, högern och folkpartiet, har man nog andra erfarenheter. Det är kanske inte någon tillfällighet, att så förhåller sig. Missförstå mig inte! Jag vill inte säga att socialdemokrater eller bondeförbundare såsom valnämndsordförande äro sämre människor än andra. Jag menar bara att högermän och folkpartister ofta befinna sig i en situation, som är okänd för socialdemokrater och bondeförbundare, nämligen befinna sig i en liten krets, där en utomordentligt stark solidaritetskänsla gör sig gällande och där det råder en allmän uppfattning om att den, som går emot denna krets, är en osolidarisk och dålig människa. Högermän och folkpartister ha därför, som sagt, kanske större erfarenheter av sådana bekymmer som det här talats om än socialdemokrater och bondeförbundare.

Jag vill, herr talman, i förbigående säga att jag naturligtvis icke tror att en valförrättare kan sitta och följa med och sedan ha i minnet, hur *alla* i kommunen röstat, men det är ju så, att intresset knyter sig till en eller annan röstande. Man vill t. ex. veta var prästen står, hur det är med handlanden — om han i själva verket kanske är en borgerlig

figur — och hur den och den personen eller arbetskamraten röstar; man vet inte riktigt, hur det förhåller sig med hans klassolidaritet. Det är alltså naturligtvis vissa särskilda fall, som man kan ha för ögonen.

Nu har man begärt bevis för att sådana här saker ha förekommit. Hur skulle man kunna bevisa det? Det är alldeles klart, att det är utomordentligt svårt att bevisa något, om hur det sipprat ut hur den ene eller andre röstat. Begär inte av dem, som här önska en ändring, att de skola förebringa bevis! Det är naturligtvis utomordentligt svårt. Men det behövs inte heller, mina damer och herrar. Det är inte här fråga om att kunna bevisa att det tillgår så eller så, utan det avgörande är redan det förhållandet att denna möjlighet finns. Att denna möjlighet finns, att valhemligheten kan röjas, är fullkomligt tillfyllest för att den, som befinner sig i en ömtålig situation, skall känna sig osäker och ofri, då han går till valurnan, och känna sig föranlåten att rösta såsom sockenborna eller fackföreningskamraterna eller kunderna eller borgenärerna eller pappa och mamma önska. Redan denna möjlighet är för mig ett mycket avgörande skäl för att önska en reform i det hänseende som här ifrågasatts.

Det är en del praktiska spörsmål som återstår att lösa. Jag skall inte uppehålla mig vid dem. Det förefaller mig, som om de äro rätt lätta att lösa. Det är självklart, att man måste ha olika storlek på sedlarna för olika sorters val — de kommunala valen kräva ju mycket stora valsedlar. Man får naturligtvis inte fordra millimeterrättvisa, utan det måste i fråga om valsedlarnas storlek finnas en viss marginal, inom vilken man skall hålla sig. Men har man en gång fastställt en viss storlek, vad finns det då för anledning att tala om att valsedlarna komma att bli kasserade i större omfattning än tidigare? Det är meningslöst tal. Få vi en lagstiftning i fråga om valsedlarnas storlek, kommer det för varje tryckeri att bli en elementär och självklar sak att hålla sig till den bestämda storleken. Den stora kassationsrisken tror jag inte ett dugg på.

Ang. valedslars beskaffenhet.

Herr talman! Med dessa små reflexioner ber jag att få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr LINDBLOM: Herr talman! De motioner, som här föreligga, äro icke grundade på några teoretiska spekulationer eller på konstruerade fall, utan på praktiska erfarenheter och gjorda iakttagelser. Jag kommer därför att rösta för bifall till reservationen.

Jag har anledning att känna mig ytterligare övertygad om det riktiga i den ståndpunkten efter det uttalande, som utskottsmajoriteten gjort i betänkandet. Utskottet säger längst ned på s. 5 i betänkandet, att det »ansluter sig helt till uttalanden i förevarande motioner om angelägenheten av att valhemligheten effektivt skyddas». I fråga om motionärernas uttalande, att valhemligheten även tyras genom att valedslarna äro av olika storlek, säger utskottet på följande sätt: »Om så vore fallet, skulle en lagstiftning i anslutning till vad som föreslagits i motionerna otvivelaktigt vara påkallad.»

Det gäller alltså för oss att klargöra, huruvida man kan tänka sig att valhemligheten äventyras genom att valedslarna äro olika stora. Jag skall be att få demonstrera för kammaren, hur det verkligen förhåller sig i detta avseende. Jag har här i min hand två valedslar från ett och samma valdistrikt och ett och samma valtillfälle. Den ena valedseln är, som synes, som en lång schal, medan den andra sedeln inte är större än att den går in i valkuvertet utan viking. För att få in den större valedseln i kuvertet måste man inte bara göra en dubbel viking på längden, utan också en dubbel viking på bredden, varigenom kommer att bildas en ganska hård kant i kuvertet. Det är alldeles uppenbart att det inte är någon som helst svårighet för valförrättaren, då han tar emot kuvertet, att känna, om det är den större eller den mindre sedeln som ligger i kuvertet.

I ett stort valdistrikt, exempelvis en stad, betyder väl kanske detta inte så

Ang. valsedlars beskaffenhet.

mycket, men i ett mindre valdistrikt, där alla äro bekanta med varandra, kan ju valförrättaren genom att känna på kuvertet avgöra vem som röstat med den ena sedeln eller den andra. Det behöver ju bara gå till så, att valförrättaren, när han tagit emot kuvertet från den röstande, sitter och väger det i handen, samtidigt som han tittar på den som skall pricka av i röstlängden. »Nå, hittar du honom i längden?» säger han, och så känner han på kuvertet igen. »Ja», svarar den som sitter med längden, och valnämndsordföranden lägger då ned kuvertet i urnan. Framför sig på bordet har han ett papper eller anteckningsblock, där han skriver några siffror ibland. Det är ingen, som inte kan tänka sig att denne valförrättare, när valet är slut, vet hur det hundratal röster, som kanske avgåvos i distriktet, fördelat sig på väljarna. Detta är inte något konstruerat fall, utan ett exempel som omvitnats. Jag har i dag fått ett brev från Ångermanland, däri detta ytterligare bekräftats och däri man framhåller nödvändigheten av att en ändring i det här avseendet kommer till stånd.

Det är ju meningen att skydda valhemligheten. Då bör man i enlighet med utskottets uttalande också se till, att den verkligen skyddas. Ingen kan väl påstå att den är skyddad med nuvarande metoder.

Sedan uppkommer frågan, hur denna sak skall lösas. Utskottsmajoriteten har ansett att partiorganisationerna skulle kunna överlägga med varandra och komma överens om ett någorlunda lika format för valsedlarna. Ja, det kan man naturligtvis tänka sig. Men det är ju inte så alldeles säkert, att en sådan överenskommelse träffas, och om den inte träffas, blir ju resultatet i alla fall detsamma. Då är inte valhemligheten säkert skyddad.

Sedan skulle jag vilja tillägga, att de nuvarande valkuverten äro alldeles för små. Det är nästan omöjligt att få in en valsedel i kuvertet, även om sedeln är av en, man skulle kunna säga något så när lämplig storlek. Kuverten äro så

små, att man nästan i varje fall tvingas att vika valsedeln åtminstone tre gånger dels på längden och dels på bredden. Det är en procedur som borde vara tämligen onödig. Om man gjorde dessa valkuvert så stora som ytterkuverten för äktamakeförsändelse, skulle saken bli betydligt enklare. Då kunde man få in en betydligt större valsedel utan att behöva vika den mer än en gång. Om det blir en utredning, böra dessa olika vägar undersökas, synes det mig.

Herr talman! Jag begär med dessa ord att få yrka bifall till reservationen.

Herr ANDERSSON, JONES ERIK: Herr talman! Valhemligheten är ju, som herr Herlitz sade, av fundamental betydelse i vår författning och någonting som vi böra bevara och bibehålla i största möjliga utsträckning. Jag vill dock, herr talman, något kommentera detta och fråga: Överdriver man i alla händelser inte i närvarande tid betydelsen av åtgärder för att trygga valhemligheten? Är det ändå inte på det sättet, att valhemligheten i vårt demokratiska samhälle mer och mer har blivit någonting självklart? Förr ha vi äldre visserligen varit med om en tid, när man verkligen hade anledning att gå omkring och vara, om också inte precis livrädd, så åtminstone ytterst försiktig, när man gick till valurnan. Då var det av behovet påkallat att vidta åtgärder för valhemlighetens skyddande, så att de röstande kunde lämnas något så när i fred, var och en med sin uppfattning. För närvarande äro emellertid förhållandena något annorlunda.

Herr Herlitz har här kommit med sin egen beskrivning av förhållandena. Han säger att socialdemokrater och bondeförbundare behöva inte hysa någon räddhåga på samma sätt som högermän och folkpartister behöva göra i detta avseende, ty dessa senare äro mera utsatta för närgången observation än de andra partierna. Denna historieskrivning, må jag säga överraskar mig. Ty hur är det för närvarande i stort sett på detta område? Behöver egentligen någon, oav-

Ang. valsedlars beskaffenhet.

sett partitillhörighet, gå omkring med en dylik räddhåga, när han går till valurnan? Det tror jag är mera konstruktion än verklighet. Det göres visserligen ibland gällande, att det åtminstone kan vara fara å färde, där det finns kommunister på valplatsen — herr Herlitz nämnde inte kommunisterna direkt i detta sammanhang. Jag måste dock säga att jag hyser inte någon rädsla vare sig för den ena eller andra gruppen. Visserligen kan det ur ordningssynpunkt vara bra att ha ett valbås att gå till, där man ostört kan göra i ordning sitt valkuvert. Men i övrigt behöver man dock inte vara så rädd, ty därutöver förekommer — åtminstone är det så i valdistrikten i mitt län — att på valbordet ligga alla de olika partiernas valsedlar tillgängliga för var man. Man går fram och tar av *alla* sedlar, fast man inte behöver mer än en — man ska ju för övrigt inte lägga in mer än en sedel i kuvertet. Detta, att man går fram och tar av alla de olika sedlarna, är ju också ett skydd, herr Herlitz. Ingen människa vet sedan vilken sedel man röstar med. Åtminstone går det så till på landsbygden.

Motionärerna yrka att det skall genomföras en standardisering av valsedlarnas format, så att man inte bara genom att tumma på det tillslutna valkuvertet kan dra några slutsatser om hur en person har röstat. Herr Lindblom demonstrerade två olika stora valsedlar från samma valtillfälle och beskrev, hur väljarna måste vika den större sedeln flera gånger för att den skulle få plats i valkuvertet. Jag förmodar att herr Herlitz och hans meningsfränder mena, att man för att bevara valhemligheten måste ha absolut lika stora valsedlar i alla valdistrikt över hela landet. Det betyder med andra ord att man överallt måste ta till valsedlarna i så pass stort format, att det finns plats för alla dessa många namn som måste tryckas på valsedlarna i de kommuner som ha den talrikaste representationen. Då måste alla valsedlarna överlag bli mycket stora. Jag beklagar verkligen alla gummor och gubbar bland väljarna ute i landet, som då i vallokalerna måste stå och vika valsed-

larna både på tvären och längden för att få in dem i kuverten. Man kommer faktiskt att försvåra hela valproceduren, om man drar konsekvensen av motionärernas yrkande på denna punkt.

Här ifrågasättes som sagt en standardisering av valsedlarna. Reservanterna antyda bl. a. att de tänka sig att blanka standardiserade valsedlar skola tillhandahållas. Vidare tala de om fixt mått inom fastställda minima och maxima. Till slut ta de upp frågan, hurvida en röstsedels vikt bör fastställas i lag. Det är, tycker jag, nästan att gå litet för långt att stadga att valsedlarna skola behöva vägas. Jag erkänner att reservanterna inte direkt kräva detta, men de antyda möjligheten av ett dylikt förfaringsätt,

Det ligger, herr talman, redan nu i de olika valorganisationernas intresse att skapa valsedlar som till format och utseende äro så likformiga som möjligt. Vi behöva därför knappast syssla med frågan att åstadkomma något slags normalvalsedlar. Motionärernas och reservanternas beskrivning av hur det går till vid valen i vårt land är i stort sett så missvisande, att man inte behöver fästa alltför stort avseende därvid. Herr Herlitz' beskrivning av det rent av kriminellbetonade sätt, valnämndsordförandena begagnar sig av, kom mig att tänka på att herr Herlitz kanske rent av skulle kunna framträda såsom detektivromanförfattare och skriva en »deckare» om våra val.

Jag tror för min del att vi inte behöva orera mer om denna sak. Jag är övertygad om att det är till fyllest med de bestämmelser som redan finnas plus vad partiorganisationerna sins emellan själva kunna åstadkomma på detta område så att vi inte behöva sätta i gång med några ytterligare utredningar. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag blev verkligen förvånad över herr Lindbloms och även i viss mån över herr Herlitz' anförande.

Ang. valsedlars beskaffenhet.

Valnämndsordförandena utses ju av länsstyrelserna. Man förutsätter väl ändå att länsstyrelserna välja sådana personer som verkligen fullgöra sitt uppdrag på ett helt annat sätt än vad herr Lindblom här skisserade. Tror herr Lindblom verkligen att det går till på det sättet, att en valnämndsordförande sitter och tummar på valkuvertet för att söka känna efter vilken valsedel som ligger i kuvertet? Jag förvånar mig, uppriktigt sagt, över att en ledamot av första kammaren kan komma med en dylik beskyllning. Det tillgår inte alls på det sättet, herr Lindblom. Alla, som ha varit med vid valförrätningarna, kunna vittna om att valseldsmottagandet sker under de tryggaste former. Jag är övertygad om att valnämndsordförandena äro mycket angelägna om att valhemligheten skall bevaras. Jag såg t. ex. vid ett tillfälle i en vallokal att en valskärm stod framför ett fönster. Valnämndens ordförande observerade detta och gav omedelbart tillsägelse om att valskärmen skulle flyttas från fönstret, så att ingen genom fönstret skulle kunna se hur vederbörande röstade. Man är på alla håll lika mån om att bevara valhemligheten, vilket konstitutionsutskottet också konstaterar i sitt utlåtande.

Herr Herlitz snuddade i sitt anförande även vid det utlåtande, som kommer närmast efter detta ärende på föredragningslistan. Han ansåg att man bör ha så många och små valdistrikt som möjligt. I Västerbotten ha vi faktiskt redan nu ett mycket stort antal valdistrikt, beroende naturligtvis på länets stora ytvidd. Jag har tittat litet närmare på resultatet av 1948 års val för att få några exempel att anföra under nästa punkt på föredragningslistan. Då herr Herlitz emellertid redan nu drog upp frågan om valhemligheten, skall jag be att få komma med ett par exempel i detta sammanhang.

I ett valdistrikt avlämnades 35 röster, samtliga för ett och samma parti. I ett annat valdistrikt avgåvos 28 valsedlar — det är det distrikt som anföres i herr Lundgrens motion. Av des-

sa 28 valsedlar voro 27 för ett och samma parti och blott en för ett annat parti. I ett tredje valdistrikt avlämnades 46 valsedlar, därav 25 för ett parti och 21 för ett annat. Tror någon i denna kammare att man i dessa bygder behöver sitta och fundera över vem som röstat på det ena eller andra partiet? Nej, människorna ute i bygderna känna varandra alltför väl för att man skall behöva vara osäker om hur den eller den röstat.

När det här vidare talas om rädsla för repressalier, vill jag säga att jag under min ändock rätt långa levnad inte hört talas om att något sådant inträffat under de senaste årtiondena. Det förvånar mig att man i nådens år 1951 kan påstå, att det kan förekomma repressalier från något parti mot de röstande. Läget är sannerligen helt annorlunda nu än förr i tiden. Jag minns t. ex. hurusom jag själv år 1914 stod och delade ut valsedlar utanför en vallokal. Då kom en mycket konservativ man fram till mig och sade: »Du behöver inte stå här, ty du får ändå inga röster här i dag.» Folk kom där och hade sina valsedlar väl förvarade i näven. Jag blev faktiskt inte av med en enda valsedel. Jag undrar, om det är minnet av hur det var ordnat på den tiden som går igen hos herr Herlitz, när han nu talar om rädsla för repressalier. Man bör nog i detta sammanhang tala tyst om repressalier.

Vi vilja alla slå vakt om vår urgamla frihet att med bevarad valhemlighet rösta på vem vi vilja, men jag är övertygad om att motionärerna gå för långt, då de för att skydda valhemligheten vilja införa enhetlig storlek på valsedlarna. Det finns ju kommuner, där man väljer 40 ledamöter till kommunalfullmäktige. För var och en av dessa 40 kan det väljas två suppleanter, varför valsedeln upptar sammanlagt 120 namn. Om det nu skulle fastställas en enhetlig storlek på valsedlarna över hela landet, måste man ju ha lika stora valsedlar i en kommun, där man blott väljer 20 eller 25 ledamöter av kommunalfullmäktige i stäl-

Ang. valedlars beskaffenhet.

let för 40 i det första fallet. Det blir helt enkelt slöseri med papper, om man bestämmer att valedlarnas format skall vara detsamma i kommuner, där man blott behöver ha 60 namn på listan, som i kommuner, där valedeln kan uppta 120 namn.

Allt detta tal om de risker, som skulle uppstå för valhemligheten genom att man tillåter olika format på valedlarna, är enligt min mening överdrivet liksom även talet om de repressalier som kunna uppstå i våra dagar, om valhemligheten i något fall skulle röjas. Jag är dessutom, som sagt, mycket förvånad över herr Lindbloms påstående att valnämndsordförandena skulle uppträda på det sätt som herr Lindblom demonstrerade. Det är beklagligt att en dylik beskyllning framföres mot av länsstyrelserna utsedda förtroendemän.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets hemställan.

Herr BERGH: Herr talman! Jag trodde, när jag lyssnade till herr Herlitz' anförande, att vi åtminstone skulle vara fullt eniga om den principiella bakgrund som han tecknade till det problem som valhemlighetens bevarande utgör. Jag trodde också, att han på ett övertygande sätt skulle ha visat, att valhemlighetens bevarande i själva verket är *en* väsentlig förutsättning för ett demokratiskt styrelseskick. Jag ansåg mig kunna tro detta därför, att utskottsmajoriteten på den punkten har gjort en principdeklaration, vari det säges, att »utskottet ansluter sig helt till uttalandena i förevarande motioner om angelägenheten av att valhemligheten effektivt skyddas». När jag emellertid hörde herr vice ordföranden i konstitutionsutskottet, började jag undra, om herr Herlitz i detta fall talade ur allas hjärtan. Om jag fattade herr Jones Erik Andersson rätt, drog han i tvivelsmål, huruvida valhemlighetens bevarande egentligen numera var någon nödvändighet. Möter man sådana tankegångar hos en företrädare för utskottsmajoriteten, tvingas jag att fråga mig, huruvida den

principdeklaration, som utskottsmajoriteten har gjort, verkligen är allvarligt menad. Jag hade annars tänkt nöja mig med att sätta i fråga, huruvida den ståndpunkt, som utskottsmajoriteten har kommit till, svarar mot denna principiella deklaration.

Det är två uppslag för valhemlighetens bevarande som vi här diskutera. Det ena uppslaget är, att man i mycket små valdistrikt skulle sammanföra hopräknandet av rösterna och brytandet av valkuverten till större enheter. På den punkten har utskottsmajoriteten sagt, att detta tjänar ingenting till. Själva öppnandet av valkuverten och sammanräkningen röjer, säger man, i och för sig ingen valhemlighet. Det må vara sant, om man tar detta påstående efter bokstaven, men i verkligheten kan det ligga annorlunda till. Låt oss till exempel ta ett sådant där litet valdistrikt uppe i Västerbotten, som herr Karl August Johanson talade om, med t. ex. 50 röstande. Vid sammanräkningen efter valet befinnes det, att socialdemokraterna fått 25 röster, medan partiets valbossar hade räknat med att man skulle få över 30 röster. Någon kanske frågar, hur valbossarna på förhand hade kunnat räkna med att få 30 röster. Jo, det kanske på orten finns en fackförening, vars medlemmar äro kollektivt anslutna till det socialdemokratiska partiet. Med utgångspunkt därifrån kunde man gissa, hur många röster partiet skulle få. Men det blev, som sagt, bara 25. Det är klart, att en dylik valutgång leder till gissningar och undersökningar om vilka som inte röstat med det egna partiet. Antag att en arbetare, som tillhör ett visst arbetslag, inte röstat med partiet, trots att han via fackföreningen är kollektivt ansluten till arbetarkommunen. Jag tror inte, att det i fortsättningen blir särskilt trevligt för en sådan man. Han vill naturligtvis inte utsätta sig för denna otrevnad genom att, som det heter, svika solidariteten och aktar sig därför vid nästa val noga för att ta samma risk. Jag säger icke att påtryckning förekommer, men jag påstår, att den känslan finns att påtryckningar kunna förekomma.

Ang. valsedlars beskaffenhet.

Redan detta exempel visar, förefaller det mig, att en person i denna eller liknande belägenhet, skulle känna sig mycket tryggare, om rösterna från hans lilla valdistrikt blandades samman med rösterna från ett annat valdistrikt och om kuverten öppnades och rösterna sammanräknades i större enheter.

Detta var det ena av de båda uppslag för att skydda valhemligheten, som utskottsmajoriteten inte vill vara med om. Jag drar den slutsatsen av denna ståndpunkt, att utskottsmajoriteten inte i sitt praktiska handlande vill förverkliga den allmänna princip, åt vilken man har givit uttryck i utlåtandet.

Sedan ha vi problemet om valsedlarnas storlek. Här förklarar utskottet, såsom herr Lindblom redan har nämnt, att visserligen är det angeläget att bevara valhemligheten, men man bestrider att valhemligheten skulle äventyras genom att vid allmänna val valsedlar av olika storlek användas. Vad herr Lindblom praktiskt demonstrerade inför kammaren, då han visade upp två olika stora valsedlar och redogjorde för hur väljarna måste vika den ena, utgör, tycker jag, en uppenbar vederläggning av detta påstående. Den största av de båda valsedlarna måste vikas så många gånger, att det blev minst åtta lager papper i valkuvertet. Det är väl ändå uppenbart, att man på ett kuvert kan känna, om dess innehåll är så tjockt, att det innehåller åtta lager papper, eller om kuvertet blott innehåller ett enda enkelt ark.

Jag vill rikta en direkt fråga till herr K. A. Johanson: Tror inte herr Johanson, att en valnämndsordförande kan känna på ett valkuvert, om det på detta sätt är tjockt än andra? Skulle den frågan såsom jag har anledning förmoda, besvaras jakande, innebär det ett medgivande, att valhemligheten är röjd i och med detta. För att valhemligheten skall anses röjd erfordras nämligen inte att valnämndsordföranden går omkring och skvallrar, utan det räcker med att han själv vet, hur olika personer röstat. Redan därmed är valhemligheten röjd. Det bestriktande, som utskottsmajoriteten här gör, förefaller mig vara orimligt. Kan man

på ett valkuvert känna, att i detsamma ligger en valsedel, som tillhör ett visst parti, är valhemligheten röjd. Vill utskottsmajoriteten i enlighet med sin principdeklaration medverka till att valhemligheten bevaras, har utskottsmajoriteten efter min mening inte dragit den riktiga slutsatsen av sin principiella förklaring.

Nu kan man naturligtvis i anslutning till herr Jones Erik Anderssons resonemang säga, att vi böra ha kommit så långt, att folk bör ha mod att stå för sin politiska åskådning. Det är ett resonemang som faller sig ganska naturligt för oss som äro politiskt verksamma och som inte tveka att bekänna kort. Men här tala vi om de stilla i landet, de som vilja leva i fred och som över huvud taget inte vilja oroas med dessa ting mer än vid valtillfällena, då de ges sin mening till känna. Det är för deras skull framför allt som dessa regler om valhemlighetens bevarande ha tillkommit.

Herr Jones Erik Andersson anser, att det är överdrift att påstå, att det skulle ligga någon fara i att inte vidta de av motionärerna önskade åtgärderna. Låt mig anföra ett exempel. För två år sedan kom en kroppsarbetare hem till mig och bad, att jag skulle skaffa honom ett par av mitt partis valsedlar. Jag hade ingen aning om att den mannen reflekterade på att rösta med oss. Tyvärr hade jag inga valsedlar hemma för tillfället. Jag frågade därför, om han inte kunde gå förbi vår partilokal och hemta valsedlarna där. »Nej», sade han, »då får det vara, ty det kan hända att man ser mig.» Jag återger här, herr talman, en faktisk inträffad händelse. Jag påstår icke att den mannen riskerade något, men jag anser mig kunna påstå, att han själv hade den känslan att han kunde få obehag.

Kanske får jag berätta ännu ett exempel, som inträffade i höstas. Det var en man, som är verksam inom vägväsendet. Förmannen kom till honom och sade: »Nu skall du väl rösta med socialdemokraterna.» Den tillfrågade svävade på målet, och förmannen sade då: »Du

Ang. valsedlars beskaffenhet.

skall väl ändå rösta med dem du äter med.» Då han frågade, vad förmannen menade, svarade denne: »Det är ju vi som skaffa dig arbete.» — »Vilka vi?» — »Jo, vi socialdemokrater naturligtvis.» Denne förman tycktes leva i den föreställningen, att det allmänna vägväsendet var en socialdemokratisk partiangelägenhet. Det är självklart, att om något dylikt kan inträffa på en arbetsplats, behöver man ha det skydd som valhemlighetens bevarande utgör.

Jag tycker, att talet om att det här är fråga om överdrifter inte är riktigt befogat. Jag vill emellertid tillägga, att när en talesman för bondeförbundet råkar stå upp på socialdemokraternas sida i detta sammanhang, har jag en känsla av att det inte är riktigt rättvist att klandra bondeförbundet såsom sådant härför, utan jag skulle närmast vilja betrakta denna anslutning som ett av de olycksfall i arbete, som det understundom är bondeförbundets hårda lott att råka ut för.

Jag skulle slutligen, herr talman, vilja säga, att om det är något parti som bör värna om valhemlighetens bevarande, är det just det socialdemokratiska partiet, inte därför att det har ordet »demokratiska» i sitt partinamn, utan därför att partiet är utsatt för en hel del kritik för den tillämpade kollektivanslutningen. Såsom vi veta, går det ju till på så sätt, att en fackförenings majoritet beslutar kollektiv anslutning till arbetarkommunen. Den individuella friheten bevaras på det sättet, att den, som inte vill bli ansluten, får säga ifrån. Jag tillhör dem som anse, att detta inte är demokratiskt. Jag menar, att anslutningen till ett politiskt parti bör förutsätta en positiv viljeakt, helst en individuell sådan, och att man icke bör bli nödsakad att tillgripa en viljeakt för att avstå från att tvingas in i ett parti. Den kritik, som från demokratiska synpunkter har riktats mot det socialdemokratiska partiet för denna anordning, har inte lett till resultat. Men när denna kritik fortfar, tycker jag, att partiet borde akta sig mer än andra för att utsätta sig för misstanken att inte bara pressa in folk

i partiet, utan också att söka få röster som inte riktigt överensstämmer med den röstandes egen uppfattning. Jag säger inte att ett dylikt tryck utövas, men jag påstår, som sagt, att personer kunna ha en känsla av att detta tryck utövas.

Båda de skäl, som jag här har anfört, förefalla mig, herr talman, vara tillräckliga för att man på denna punkt bör vara litet mera lyhörd för det verkligt demokratiska kravet att valhemligheten bör bevaras. Jag kan inte finna något sammanhang mellan den principiella deklaration, som utskottsmajoriteten har gjort, och det slut, vartill den har kommit. Därför ber jag, herr talman, att få ansluta mig till yrkandet om bifall till reservationen.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Konstitutionsutskottet har anfört tre skäl för sitt avstyrkande av de föreliggande motionerna. Utskottet erinrar därutöver om att det flera gånger tidigare har avstyrkt liknande motioner, bland annat år 1943 då jag var med om att väcka en motion i samma ärende.

Utskottets första skäl är att det, innan en ändring skall vidtagas, måste med fog kunna göras gällande att valhemligheten äventyras på grund av rådande ordning. Detta har, förklarar utskottet, icke skett. Utskottet befarar vidare att en ändrad lagstiftning på denna punkt skulle framtvunga nya kassationsbestämmelser. För det tredje förklarar utskottet att det bör ligga i de olika partiorganisationernas eget intresse att utan särskilda bestämmelser söka få till stånd likformighet i fråga om valsedlarnas storlek.

Utöver dessa skäl för utskottets avvisande hållning har utskottets vice ordförande här i debatten anfört ett fjärde skäl. Han säger nämligen att valhemligheten nu tillhör ett förlegat stadium. Jag skulle vilja fråga, om han ämnar ta tillbaka detta yttrande eller ej. Om han inte vill göra det, ligger ju faktiskt hela frågan på ett annat plan, och då kan jag förstå utskottets slutresultat. De tre av utskottet i utlåtandet anförda skälen kunna nämligen inte vara tillräck-

Ang. valsedlars beskaffenhet.

ligt underlag för utskottets avvisande hållning. Är det herr Jones Erik Anderssons allvarliga mening att det inte är så kinkigt med valhemligheten, bör man naturligtvis alltid avslå sådana här motioner. Då bör man i stället för vår nuvarande ordning acceptera kommunismens moderna syn på saken och säga, att systemet med bevarad valhemlighet är av ondo och principiellt direkt felaktigt — i stället böra väljarna tåga fram till valurnorna i samlad trupp och visa enighet till 99,9 procent.

Gentemot de av utskottet anförda skälen, såsom de redovisas i utlåtandet, vill jag påstå att det med fog kan göras gällande att valhemligheten är hotad. Herr Lindblom och jag ha i våra motioner faktiskt gjort gällande detta. Det är alltså inte sant då utskottet påstår, att detta inte har gjorts gällande. Det finns faktiskt papper på att den uppfattningen har framförts; jag behöver bara hänvisa till de tryckta motionerna. Sedan kan man naturligtvis alltid diskutera, huruvida det som säges i motionerna är riktigt eller ej. Jag nöjer mig då med att konstatera att vad herr Lindblom här demonstrerade kan inträffa inom tusentals valdistrikt i vårt land. Det är faktiskt lätt att märka skillnaden mellan innehållet i olika valkuvert, om en valsedel t. ex. måste vikas tre gånger. I mitt hemlän förekom det vid senaste valet att ett partis sedlar måste vikas tre gånger och två partiets sedlar en gång, medan det fjärde partiets sedlar ovikta kunde inläggas i kuvertet. Eftersom det här gällde landstingsmannaval och inte kommunalfullmäktigeval, tycker man att dessa olikheter skulle vara rätt obehövliga.

Herr Karl August Johanson säger nu, att detta inte innebär någon risk, därför att valnämndsordförandena måste förut-sättas vara hederliga människor. På detta vill jag svara att det inte räcker med konfidentiell behandling från valförrät-tarnas sida, ty så fort en sedel blivit vikt tre gånger kan man på många meters avstånd och utan att ta i kuvertet se att det är litet bukigare än ett kuvert, där röstsedeln inte behövt vikas någon

gång. Möjligheten finns alltså för en person, som vill observera någon viss väljare, att följa efter honom och se om hans kuvert är litet bukigare. Jag vill inte påstå att detta sker — jag tror för min del att det förekommer — men det är, som herrarna Herlitz och Bergh just framhållit, tillräckligt att det *kan* ske.

Och att valhemligheten är röjd i och med att valnämndsordföranden tar i kuvertet är alldeles säkert. Jag har hört flera valnämndsordförande säga, att man kan göra de mest förunderliga upptäckter om hur folk röstar. Partierna få många gånger röster av personer, som man hade trott skulle rösta på ett helt annat sätt. Detta är ju full bevisning för att valhemligheten är röjd. Om sedan valnämndsordförandena missbruka sina iakttagelser eller inte är en sak som inte alls hör hit.

Kassationsriskerna tror jag inte heller att man kan anföra som skäl mot yrkandet i motionerna. De föreslagna bestämmelserna skulle inte medföra större kassationsprocent än den nuvarande. I början av 1900-talet hade vi ju standardiserade valsedlar, och jag tror att konstitutionsutskottet skall kunna konstatera att kassationerna procentuellt inte voro flera då än nu. Om ett visst format blir bestämt, sörjs det ju för att sådana valsedlar komma fram.

Utskottet talar om partiorganisationernas eget intresse att tillse att valsedlarna inte förete mera väsentliga olikheter. Jag tror, herr talman, att det är lika svårt att få partiorganisationerna att göra något i detta fall som det är att få kammaren med på ändrade bestämmelser. Vad det kan bero på vet jag inte, men det måtte finnas en önskan att ingen ändring skall ske. När en betydande minoritet begär en ändring, borde majoriteten kunna ta hänsyn härtill, då inga tungt vägande olägenheter kunna åberopas mot ändringen.

Det mesta som är att säga i detta ärendet har redan anförts, herr talman. Jag vill endast tillägga den synpunkten, att ett demokratiskt samhälle väl strängt taget borde skydda minoriteten i ett fall som detta. En begäran i ett ärende som

Ang. valedlars beskaffenhet.

detta borde inte avslås bara därför att man inte själv har gjort några iakttagelser som tyda på att en ändring skulle behövas. Det borde här vara tillräckligt skäl för ändring, att många människor betyga att valhemligheten under nu rådande förhållanden är röjd.

Det borde också vara ganska lätt att praktiskt ordna denna sak, herr talman. Vad som behövs är väl bara ett kort sammanträde i god tid före valet, där partiernas representanter komma överens om hur valedlarna skola se ut vid riksdagsmannaval, landstingsmannaval, kommunal- och stadsfullmäktigeval. Jag tror inte att man skulle behöva mer än två typer av valedlar, och det gjorde ju ingenting om de varierade inom vissa mått bara de inte krävde ett olika antal vikinngar.

Under framhållande av att detta är ett krav, som jag faktiskt tycker att minoriteten har rätt att ställa, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag har haft tillfälle att deltaga i konstitutionsutskottets behandling av denna fråga, men jag har inte funnit vare sig utskottets utlåtande eller reservationen helt tillfredsställande. Jag skall därför be att få anföra några synpunkter, och jag tror att kammaren håller mig räkning för om jag söker göra detta i allra största korthet.

Till en början måste jag instämma med de talare, som tagit avstånd från herr Jones Erik Anderssons yttrande att frågan om valhemligheten numera befinner sig på ett förlegat stadium. Jag tror att valhemligheten över huvud taget aldrig kan bli en förlegad fråga i en demokrati.

Det är ådagalagt att i varje fall valnämndens ordförande på grund av olikheten mellan partiernas valedlar kan få reda på hur var och en röstat, och det är sannolikt att detta kan vara av betydelse särskilt i små valdistrikt. För mig står det då klart, att något bör göras i denna fråga.

Å andra sidan ser jag också fullstän-

digt klart hur stora vanskligheter som möta ett försök till lagstiftning om valedlarna. Skall man standardisera dem, måste de så vitt jag förstår alltid få mycket stort format. Dels måste det finnas plats för så många namn som det är tillåtet att vid valet upptaga på en valedel, och dels måste man ha en typ som möjliggör spaltad valedel. Slöseri med papper blir därför ofrånkomligt, och om ett parti sätter upp bara några få namn på sin lista, skulle den stora valedeln komma att göra ett klumpigt intryck. Härtill kommer att en standardisering måste medföra nya kassationsregler.

Under dessa omständigheter finner jag det för min del riktigast att, såsom konstitutionsutskottets majoritet har tänkt sig, överenskommelser träffas mellan valledningarna om gemensamt format på valedlarna i de särskilda distrikten. Jag anser emellertid också att man bör upptaga frågan om nya valkuvert av större format och helst av tyngre typ. Frågan om valkuverten skulle Kungl. Maj:t kunna upptaga till behandling omedelbart utan en riksdagsskrivelse.

Jag anser det möjligt att man genom åtgärder i dessa två hänseenden skulle kunna skydda valhemligheten. Skulle detta inte lyckas, anser jag tiden vara inne för en standardisering av valedlarna, trots de stora svårigheter som därvid möta. Skulle det med andra ord finnas berättigade klagomål ännu efter något år, sedan man gjort försök med överenskommelser mellan partierna och infört större valkuvert, tycker jag att man i valhemlighetens intresse bör skrida till en lagstiftning trots vanskligheterna.

Herr LINDBLOM: Herr talman! Jag begärde egentligen ordet för att bemöta konstitutionsutskottets vice ordförande i hans yttrande, men han har redan fått svar både av herr Bergh och av herr Mannerskantz.

Jag vill endast tillägga att jag måste beklaga, om det verkligen skulle föreligga en sådan åskådning inom konsti-

Ang. valsedlars beskaffenhet.

tutionsutskottet att det är egalt huruvida valhemligheten skyddas eller inte. Herr Jones Erik Anderssons yttrande strider för övrigt mot vad utskottet säger i sitt utlåtande. Jag kan inte tänka mig att vi kunna få betrakta denna fråga på det sättet, att skyddandet av valhemligheten är ett förlegat begrepp.

Herr Jones Erik Andersson sade också, att han beklagade särskilt alla de gamla väljare, som skulle bli tvungna att vika stora valsedlar här och tvärs. Jag har ju här visat upp valsedlar som det är nödvändigt att vika just på det sättet. På den punkten äro vi alltså fullständigt ense.

Till herr K. A. Johanson vill jag endast ge den repliken, att vad jag yttrade om valnämndens ordförande inte bara är någonting som jag tror, utan något som jag vet. Valnämndens ordförande utses visserligen av länsstyrelsen, men det har vittnats för mig av valnämndsordförande att man icke kan undgå att känna på kuvertet vilken valsedel som ligger i detsamma, om sedlarna ha mycket varierande storlek.

Bästa lösningen av detta problem är helt visst att gå in för den linje som jag någon gång tidigare har lanserat här i kammaren, nämligen att följa exemplet från Finland och Danmark med en för alla partier gemensam valsedel, som skickas ut av det allmänna och där väljaren prickar för de kandidater han röstar på. Går man in för den lösningen bli alla valsedlar lika stora och tillräckliga för alla behov vid de olika valtillfällena. Det vore den enda radikala lösningen, men det torde dröja ännu ett tag innan den konservativa svenska riksdagen är villig att gå på denna praktiska och radikala linje.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag vill bara ge några repliker till herr Lindblom och herr Bergh.

Herr Lindblom ändrar sig nu så till vida att han säger, att valnämndsordföranden inte kan undgå att känna på valkuvertet om det är tjockare än ett

annat. Men i sitt första anförande talade han om att valnämndsordföranden tummade på kuvertet för att känna vilken sedel som låg i del. Det är ju en viss skillnad i fråga om tillvägagångssättet.

Jag medger, herrar Bergh och Lindblom, att valnämndens ordförande kan känna på kuvertet, då han tar emot det, om det innehåller en tunn eller en tjock valsedel. På den punkten råder ingen tvekan, men däremot är inte valhemligheten blottad. Herr Bergh kritiserade valförandet, men så berättade han att en arbetare hade kommit till honom och bett att få en av högerns valsedlar. Herr Bergh hade inga sådana hemma utan uppmanade mannen att gå till valbyrån och skaffa sig en valsedel, men det vågade han inte göra av rädsla för att det skulle bli känt hur han tänkte rösta. Men i och med detsamma att herr Bergh visste att den mannen röstade med högern var ju valhemligheten bruten på samma sätt som när valnämndsordföranden känner på kuvertet. Mannen förutsatte naturligtvis att herr Bergh inte skulle röja sin vetskaps för någon, men det gör inte heller valnämndens ordförande. Man bör nog tänka på att välja sina exempel så att det klaffar litet bättre än i det här fallet.

Jag har av debatten funnit att kritiken mot valnämndsordförandena i regel har drabbat socialdemokraterna. Herr Bergh talade om att socialdemokratiska valbosar hade räknat med att få så och så många röster men att röstsiffran sedan hade blivit lägre, och så halkade han in på frågan om kollektivanslutning. Jag undrar, herr Bergh, om vi här i riksdagens första kammare skola diskutera kollektivanslutningen då vi behandla frågan om valhemlighetens bevarande? Jag tycker inte att vare sig tillfället eller platsen blivit rätt valda. Den anslutningsfrågan avgöra vi ute i våra fackorganisationer, och den kan i varje fall inte höra samman med dagens diskussion om valhemlighetens bevarande. Jag upprepar och vidhåller påståendet att jag icke har träffat på något sådant fall, där kamraterna försökt att så att

Ang. valsedlars beskaffenhet.

säga piska en person att rösta med ett parti som han inte själv önskar stödja.

Herr Bergh drog fram ett exempel ur herr Lundgrens motion om sammanräkningsförfarandet, som behandlas i nästa punkt på föredragningslistan, och jag anser därför att jag kan svara några ord i den frågan redan här för att belysa talet om att det här bara skulle gälla socialdemokraterna. I det fall herr Lundgrens motion omnämner var antalet avlämnade valsedlar 28, varav 27 på socialdemokraterna och 1 på folkpartiet. Men i ett annat fall, som jag också har i min lilla tabell, var antalet avlämnade valsedlar 46, varav 25 på folkpartiet och 21 på socialdemokraterna. Jag tror inte att de 27 socialdemokraterna i Grynberget rackade ned på den ensamme folkpartisten, lika litet som jag tror att de 25 folkpartisterna i Gransjö rackade ned på de 21 socialdemokraterna. Sådant är fria fantasier och hör enligt mitt förmenande inte hemma i verklighetens värld.

Jag har inte funnit, herr talman, att några bärande argument återopats för att visa behovet av en lagändring på nu ifrågasatt område.

Herr ELMGREN: Herr talman! Man kanske på detta stadium i debatten kan konstatera, att en del överdrifter nog begåtts av dem som här representera minoriteten.

Först och främst har ju herr Lindblom själv erkänt att denna fråga inte är så betydelsefull i de stora valdistrikten, där valförrättaren omöjligen kan hinna med att examinera valkuverten på det sätt som uppges förekomma i de mindre valdistrikten.

Jag tror också, herr talman, att skildringen av förhållandena i de mindre valdistrikten är överdriven. Herr Herlitz har exempelvis talat om de handlande, som av rädsla för sin omsättning inte våga tala om hur de röstat. Men hur går det då för de modiga handlande, som framträda öppet såsom kandidater på högerns och folkpartiets listor? De skulle väl riskera att inte få någon om-

sättning alls, om en handlandes omsättning påverkas redan av hur han begagnar sin rösträtt.

Jag tror att herr Holmbäck har träffat det rätta i denna fråga, då han säger att det i första hand bör upptagas förhandlingar mellan partierna. Jag tycker inte att de, som här representera oppositionen, kunna göra sina krav gällande med så stor styrka, när de inte mera energiskt tagit upp denna sak partivägen. Det har dock visat sig, att partierna i praktiska ting ha kunnat nå fram till överenskommelser utan att man behövt tillgripa lagstiftning. Emellertid tror jag inte att lagstiftningsåtgärder komma att bli nödvändiga, utan jag räknar med att partiorganisationerna (skola kunna komma överens om denna sak.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Herr BERGH: Herr talman! Jag skall bara be att få ge ett par korta repliker till herr K. A. Johanson.

Han medger, att en valnämndsordförande kan genom att ta i ett kuvert avgöra vilket partis valsedel det innehåller, för den händelse tjockleken skulle mera väsentligt avvika från det normala. Efter detta erkännande säger herr Johanson, att därmed är valhemligheten icke röjd. Jag vågar hoppas, att herr K. A. Johanson är tämligen ensam om den meningen. Valhemligheten måste vara röjd i och med att någon annan än den röstande med stor sannolikhet kan avgöra hur väljaren har lagt sin röst.

Herr Johanson kom också in på mitt exempel om arbetaren som kom hem och bad att få en valsedel. Herr Johanson menade, att den omständigheten, att en person före valet går till en annan och ber att få hans partis valsedel, skulle innebära ett röjande av valhemligheten. Det förefaller som om det undgått herr Johanson, att valhemlighetens bevarande hänför sig till val tillfället och till vad som sammanhängser med själva avlämnandet och sammanräknandet av rösterna.

Ang. valedslars beskaffenhet.

Herr Johanson förebrädde mig vidare, att jag i mitt resonemang hade tagit upp frågan om den så vitt jag kan förstå odemokratiska ordning, som kollektivanslutning innebär. Jag menar, att ett visst sammanhang här föreligger, så till vida att man i ena fallet utsättes för misstanke att pressa in folk i partiet och i andra fallet, alltså det nu förevarande, utsätter sig för misstanken att inte vilja göra allt man kan för att valhemligheten skall bevaras. Att jag drog upp detta exempel beror på att jag tyckte att förfarandet vid kollektivanslutning är en tillräcklig belastning ur demokratiska synpunkter och att det kunde räcka med denna.

Herr HERLITZ: Herr talman! Det är två saker i debatten som jag tycker röja ett förbiseende av vad som är problemets kärna.

Herr Bergh har redan berört den ena saken, nämligen herr Karl August Johansons yttrande om mannen som kom hem till herr Bergh och frivilligt röjde hur han skulle rösta. Detta är ett röjande av valhemligheten, menade herr K. A. Johanson. Det visar, om jag får uttrycka mig så, ett missförstånd om vad hela diskussionen gäller. Inte är det någon människa som här talar om de fall, då jag frivilligt röjer för en annan hur jag tänker rösta. Hela diskussionen här i kammaren har gällt ett helt annat problem, herr K. A. Johanson, nämligen huruvida väljaren skall vara utsatt för att någon mot hans vilja kan veta hur han röstat.

Jag talade i mitt första anförande om handlanden som kände bekymmer för sin omsättning. Herr Elmgren åberopar nu andra handlande, som inte äro oroliga för sin omsättning utan kandidera på högerens listor. Men här har jag samma invändning. Det ligger i sakens natur att vi i denna diskussion måste skilja mellan olika handlande. Den ene kan vara beskaffad på ett sätt och den andre på ett annat. Framför allt får man räkna med de helt olika miljöer handlandena kunna befinna sig i. Här

i Stockholm kanske en handlande jämförelsevis riskfritt kan framträda, men det finns också handlande, som bo och verka på platser, där det skulle vara en modig gärning och innebära ett riskerande av hela deras timliga välfärd att rösta så som deras övertygelse kräver. Ni se inte, mina herrar, problemets kärnpunkt om ni väja undan för detta problemläge.

Får jag till sist konstatera, herr talman, att det när allt kommer omkring är rätt olika principiella åskådningar som här bryta sig mot varandra, även om vi inte själva äro klart medvetna om det. Vi leva alla i våra grupper, föreningar, sociala klasser och miljöer, och detta trycker mer eller mindre starkt sin prägel på oss. För reseranterna framstår det såsom ett fundamentalt villkor för hela vår demokrati att allt detta tryck skall definitivt upplösas i det ögonblick man går in i valbåset; då skola alla dessa band icke längre mäktat någonting. För motsidan är det annorlunda — jag tänker särskilt på socialdemokraterna. Jag säger det i all sällsamhet och utan någon affekt; jag konstaterar bara ett faktum. Mina herrar, ni leva på principen om klassolidaritet, på idén att arbetarklassen skall hålla tillsammans. Detta är för er en helig sak, och därför blir det så att ni icke fullt ut kunna värdera önskemålen hos dem, för vilka klassolidaritetens krav icke är något självklart heligt. Så ligger problemet till, herr talman, och därför har det en ganska stor räckvidd.

Herr JOHANSON, KARL AUGUST: Herr talman! Jag vill bara säga till herr Herlitz, att när jag drog parallellen mellan den röstande inför valförrättaren och den arbetare som herr Bergh berättade om, så tryckte jag på det svar som mannen hade givit herr Bergh, att han icke vågade gå till valbyrån för att hämta en röstsedel, eftersom det då skulle bli känt att han tänkte rösta med högern. Jag föreställer mig att det är litet skillnad mellan den parallellen och det resonemang herr Herlitz förde.

Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Herlitz* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad konstitutionsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Herlitz m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Herlitz* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 79;

Nej — 49.

Därjämte hade 9 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogos ånyo konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 14, i anledning av väckt motion om viss ändring i sammanräkningsförfarandet vid allmänna val i syfte att skydda valhemligheten; och

nr 15, i anledning av väckt motion om sådan ändring i kommunala vallagen, att valnämnden i stället för länsstyrelsen skall företaga den definitiva röstsammanräkningen vid vissa kommunala val.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos ånyo och företogs punktvis avgörande statsutskottets utlåtande nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande egentliga statsutgifter för budgetåret 1951/52 under tredje huvudtiteln, avseende anslagen inom utrikesdepartementets verksamhetsområde, jämte i ämnet väckta motioner.

Punkterna 1—3.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 4.**Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad förteckning över diplomatisk och konsulär personal, tjänstgörande utom riket, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för diplomatisk och konsulär personal, tjänstgörande utom riket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52, dels ock till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Diplomatisk och konsulär personal m. m. för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 7 866 000 kronor.

Vidare hade i två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Holmbäck* och *Wehtje* (I: 242) och den andra inom andra kammaren av herr *Håstad* m. fl. (II: 321), hemställts, att riksdagen måtte vid behandlingen av tredje huvudtiteln besluta sådan höjning av det begärda anslaget, att sändebudsposten i Lissabon samt den självständiga beskickningsrådsposten i Wellington bibehölls.

Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.

Utskottet hade i den nu förevarande punkten av angivna orsaker hemställt, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 242 och II: 321,

a) godkänna under punkten införd förteckning över diplomatisk och konsular personal, tjänstgörande utom riket;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för diplomatisk och konsular personal, tjänstgörande utom riket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Diplomatsk och konsular personal m. m. för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 7 866 000 kronor.

Enligt en vid punkten avgiven reservation hade herrar *Lundqvist, Axel Andersson, Lundgren, Söderqvist, Skoglund* i Doverstorp, *Malmberg* i Skövde, *Boman* i Kieryd, *Bergstrand, Kyling* och *Widén* ansett, att utskottet bort tillstyrka motionerna I: 242 och II: 321, såvitt dessa avsåge bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington. I enlighet härmed hade reservanterna föreslagit, att utskottets yttrande skulle i viss angiven del erhålla den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet skulle hemställa, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 242 och II: 321,

a) godkänna i reservationen införd förteckning över diplomatisk och konsular personal, tjänstgörande utom riket;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för diplomatisk och konsular personal, tjänstgörande utom riket, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Diplomatsk och konsular personal m. m. för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 7 913 000 kronor.

Herr LUNDGREN: Herr talman! I föreliggande proposition föreslås bland an-

nat indragning av två beskickningscheftjänster, nämligen i Lissabon och i Wellington.

Vad gäller beskickningen i Lissabon har emellertid utskottet enat sig om en skrivning, som innebär att tjänsten där skulle uppehållas av en chargé d'affaires, och på denna punkt äro vi således ense. I fråga om beskickningen i Wellington föreligger emellertid en reservation av några utskottsledamöter, i vilken yrkas att beskickningsrådsbefattningen därstädes skulle bibehållas.

Reservanterna förstå, herr talman, synnerligen väl nödvändigheten av att i nuvarande läge göra besparingar på alla punkter, men vi äro tveksamma huruvida indragningen av beskickningen i Nya Zeeland innebär en verklig besparing. Det finns mycket stora svenska handelsintressen i Nya Zeeland. Framför allt i dessa dagar ha vissa svenska exportindustrier ett mycket stort intresse av att konkurrera med nyanläggningar i detta land, och det skulle enligt vad som upplysts inom avdelningen vara av ett mycket stort värde för dessa exportindustrier att få det stöd som en beskickning innebär.

Enligt departementschefens förslag skulle beskickningsrådstjänsten ersättas med en oavlönad konsul och ministern i Australien i stället vid behov resa till Wellington. Jag vill erinra om att det mellan de båda huvudstäderna, enligt vad som uppgivits, är femton timmars flygväg, alltså inte fullt så långt som härifrån och till Amerika, men dock en mycket avsevärd sträcka. Det kommer att betyda relativt stora resekostnader, vilka minska värdet av den besparing som departementschefen vinner genom indragandet av beskickningen.

Av dessa skäl ha reservanterna ansett att beskickningen i Wellington bör bibehållas, och jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som på denna punkt är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Även utskottsmajoriteten

Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.

har ju givit till känna, att de föreslagna indragningarna inom vår utrikesrepresentation kunna framkalla vissa betänkligheter med hänsyn till att det så sent som förra året beslöts en viss utvidgning av denna representation. Inom hela statsförvaltningen söker man ju emellertid för närvarande åstadkomma besparingar, och så även inom utrikesförvaltningen. När därför Kungl. Maj:t funnit att vissa besparingar skulle kunna göras, har utskottet inte velat motsätta sig Kungl. Maj:ts förslag.

Förutom dessa indragningar i fråga om utrikesrepresentationen i Lissabon och i Wellington, vilka omnämndes av herr Lundgren, föreslår Kungl. Maj:t också en omorganisation av beskickningarna i Bukarest och Havana. Beträffande dessa två sistnämnda beskickningar har emellertid inte från något håll gjorts någon erinran.

Den anordning, som Kungl. Maj:t föreslagit beträffande beskickningarna i Lissabon och i Wellington, har utskottets majoritet ansett sig kunna godtaga. Vid beskickningen i Lissabon skulle visserligen inte tjänstgöra en minister eller därmed jämställd utan ett legationsråd eller, såsom utskottet har satt i fråga, en chargé d'affaires. Dessutom förutsätter utskottet att representationen där skulle underordnas ambassadören i London eller annan utrikesrepresentation, som utskottet inte direkt bör närmare angiva utan överlämnat åt utrikesministern att ta ställning till. Vad beträffar beskickningen i Nya Zeeland är det emellertid, såsom herr Lundgren nämnde, ett mycket stort avstånd från Canberra eller exempelvis Buenos Aires, om ministern där skulle anförtrös representationen i Wellington, därest denna skulle omhändrhas av en oavlönad konsul, och därför har utskottet uttalat, att det förutsätter att Kungl. Maj:t med största uppmärksamhet följer utvecklingen. Om det sedan skulle visa sig nödvändigt att vidtaga förändringar blir detta kanske möjligt utan alltför stora ändringar i organisationen.

Utskottet har med hänsyn till de anförda synpunkterna ansett sig kunna bi-

träda Kungl. Maj:ts förslag på denna punkt, ehuru utskottet förutsätter att vår utrikeshandel och våra handelsförbindelser och övriga förbindelser inte skola bli lidande på de föreslagna indragningarna utan skola kunna tillvaratagas jämväl i fortsättningen på ett tillfredsställande sätt.

Med denna ståndpunkt, herr talman, anser jag mig kunna yrka bifall till utskottets hemställan.

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena **UNDÉN**: Herr talman! I anledning av de olika meningar, som ha yppat sig på vissa punkter angående de föreslagna indragningarna, vill jag understryka att det ju är en gammal erfarenhet, att alla äro anhängare av besparingar i allmänhet, men så fort man kommer fram till konkreta förslag görs det alltid reservationer just beträffande de förslag som framlagts. Inte minst när det gäller att dra in tjänster visar det sig att anhängarna av besparingar och de som klaga på ansvällningen av tjänstemannakåren ofta göra starka invändningar mot just en indragning av de poster som föreslås. De låta förstå att det kanske finns andra som lättare kunna undvaras, men sällan får man höra några konkreta förslag om sådana poster, utan man bara för fram sina invändningar.

Jag är naturligtvis medveten om att det i fråga om de förslag, som framlagts under tredje huvudtiteln, kan anföras skäl för bibehållande av var och en av de poster som där nämnas, och för somliga kan det utan tvivel anföras mycket goda skäl. Vi stå här emellertid inför en avvägningsfråga. Jag har försökt att finna de poster, som äro lättast att undvara, och har då kommit fram till det förslag som här föreligger. I den mån det har gjorts invändningar mot förslaget ha som sagt inte några positiva uppdrag kommit fram att söka vinna motsvarande besparingar genom andra indragningar.

Det kanske kan intressera kammaren att veta, att den danska regeringen ock-

Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.

så har framlagt ett förslag om besparingar på utrikesförvaltningens område. Därvid föreslås indragning av sändebuden i Polen, Sydafrika, Australien och Lissabon jämte vissa andra besparingar, exempelvis att utrikesministeriet framdeles icke skall täcka utgifterna i samband med näringsrepresentanters deltagande i förhandlingar i utlandet utan att sådana kostnader skola bäras av näringslivet självt. Den sammanlagda summan av de besparingar, som föreslagits av den danska regeringen, är ungefär tre gånger så stor som den sammanlagda summan av de besparingar, som föreslås här under tredje huvudtiteln.

Om jag får säga några ord om de särskilda fallen, vill jag först i fråga om beskickningen i Lissabon säga, att det kanske råder något missförstånd, mycket förklarligt, angående innebörden av termen *chargé d'affaires* inom utskottet. Det var givetvis även förutsatt i propositionen, att det skulle finnas en *chargé d'affaires* i Lissabon, men det finns två former av *chargé d'affaires*. I bägge fallen kan det vara ett beskickningsråd eller en sekreterare som är *chargé d'affaires*. Det är inte fråga om i vilken lönegrad vederbörande är placerad, utan benämningen innebär bara att tjänstemannen förestår beskickningen. Dels finns den formen, att en *chargé d'affaires* är självständig och ensam chef för beskickningen, och dels finns den formen, att han fungerar som *chargé d'affaires*, men är underställd en minister i ett annat land, vilken kommer dit en och annan gång och då övertar ledningen av beskickningen. I båda fallen talar man alltså om *chargé d'affaires*. Det är således inte någon skillnad gentemot regeringens förslag, när utskottet har skrivit, att det bör finnas en *chargé d'affaires* i Lissabon, utan det är precis vad som varit avsett från regeringens sida. Vad som däremot kan vara tveksamt, och där Kungl. Maj:t gärna vill ha handlingsfrihet, är när det gäller att avgöra, huruvida man skall ha en självständig *chargé d'affaires* eller en *chargé d'affaires*, som är underställd en be-

skickningschef i något annat land, och i så fall vilket land. Därvidlag kan man nödgas ta hänsyn till etikettssynpunkter, eller vad man vill kalla dem, konventionella synpunkter, hur det ena och det andra uppfattas i respektive länder.

Beträffande Nya Zeeland gäller att det självfallet kan vara till fördel att där ha en beskickningstjänsteman. År 1949 ombildades också det dåvarande konsulatet till en beskickning. Det blev således en diplomatisk tjänsteman i stället för en konsulär. Det innebar inte så mycket i sak. Anledningen till ombildningen var mera att de engelska dominions numera uppehålla diplomatiska förbindelser med andra länder. Om svenska företag äro intresserade i anläggningar där nere, få de i första hand självfallet bevaka sina intressen med hjälp av sin egen personal. Det kan utan tveivel vara värdefullt för dem att emellanåt få ett handtag från en svensk officiell representant, men det är inte så säkert att han behöver finnas där kontinuerligt. Nu skall ju i alla fall Nya Zeeland enligt förslaget läggas under Australien, såsom det varit tidigare, och någon gång emellanåt får en tjänsteman från beskickningen i Canberra, antingen beskickningschefen själv eller någon annan, resa till Nya Zeeland. Jag tror därför för min del att det skall gå att ordna denna sak någorlunda tillfredsställande, men det är givet att man har anledning att följa utvecklingen och se verkningarna av de gjorda indragningarna.

Vi komma senare till en annan punkt, där det råder delade meningar, nämligen i fråga om pressattachébefattningen i Argentina. Jag skall inte för ögonblicket säga mera om den saken än att det också här, såsom jag inledningsvis sade, är fråga om att välja. Man anser sig utan alltför stora olägenheter kunna göra en indragning av en pressattaché, och då företar man indragningen där man anser att olägenheterna bli minst. Jag tror inte man kan komma längre vid sådana här besparingsaktioner än att man gör en avvägning så gott sig

Ang. bibehållande av beskickningsrådstjänsten i Wellington.

göra låter. Man kan inte ta alltför mycken hänsyn till de invändningar som komma fram, ty om man föresloge någonting annat i stället skulle det komma minst lika starka invändningar mot det förslaget.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! Jag har väckt en motion i denna kammare, i vilken yrkas bland annat, att beskickningsrådsposten i Wellington skall bibehållas.

Utrikesministern sade nyss, att de, som ställa yrkanden om att tjänstemän skola bibehållas på sina poster, mycket ofta tala om besparingar i allmänhet, men när det kommer till kritan äro de inte med på dylika besparingar, och utrikesministern har alldeles rätt i att, såvitt det gäller utrikesstaten, de som väckt denna motion icke ha kunnat hänvisa till något annat fält, där besparingar skulle kunna göras. Men det är för mycket sagt, om herr utrikesministern vill generalisera i detta avseende och göra gällande att så är förhållandet även beträffande andra departements stater. I den debatt, som förekom om justitiedepartementets statförslag för några dagar sedan, föreslogo, såsom kammarens ledamöter erinra sig, de som yrkade på en viss befattnings tillsättande samtidigt indragning på en annan punkt.

Anledningen till att jag väckt denna motion är att jag icke kan finna, att det kommer att bli så stor vinst i besparingsyfte genom indragningen av beskickningen i Wellington. Vinsten skulle bli 61 000 kronor, men från detta belopp måste givetvis dragas de ökade kostnader, som uppstå vid beskickningen i Australien, jämte kostnaderna för de resor som beskickningschefen där måste göra till Nya Zeeland, och det är ju inte några korta resor det rör sig om. Avståndet mellan Melbourne, som är närmaste hamnstad i Australien, och till Wellington, alltså Nya Zeelands huvudstad, är ungefär lika stort som avståndet mellan Stockholm och Sicilien. En dylik resa kostar mycket pengar, och det blir stora summor, om den skall företagas flera

gångar per år. Det är att märka att jag här ändå inte räknat med avståndet mellan Australiens huvudstad och Melbourne.

Jag förstår mycket väl att utrikesministern har ansett sig tvungen att göra denna indragning, men det bör dock framhållas, att beskickningen i Wellington upprättades så sent som år 1949. Den skall nu alltså indragas efter två år. Det måste på nyazceländarna, med vilka vi ha alltjämt ökade handelsförbindelser — vår export har ju ökat från 8 till 28 miljoner kronor — göra, om jag så får säga, ett ryckigt intryck, att man den ena dagen inrättar en beskickning och den andra dagen drar in den. Frågan är väl, om vi verkligen äro så fattiga, att vi måste underkasta oss att folk få ett sådant intryck av oss.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Hans excellens ministern för utrikes ärendena har understrukit vad jag nyss nämnde, nämligen att den svenska exportindustrien har mycket stora ekonomiska intressen i Nya Zeeland. Nu är det emellertid så, herr talman, att det är under de närmaste åren som den svenska exportindustrien kommer att ha dylika intressen att bevaka, beroende bland annat på den pågående elektrifieringen av järnvägarna på Nya Zeeland.

Jag vill fästa kammarledamöternas uppmärksamhet på att reservanterna föreslagit, att indragningen av beskickningen i Wellington skulle anstå åtminstone ett år i avvaktan på lösandet av dessa för vår exportindustri mycket betydelsefulla och just nu aktuella frågor.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna

Ang. indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires.

denna proposition vara med överbägande ja besvarad.

Herr *Lundgren* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 4, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten 5.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 6.**Ang. indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires.**

Kungl. Maj:t hade föreslagit riksdagen att dels godkänna av departementschefen förordad personalförteckning för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52, dels godkänna av departementschefen förordad avlöningsstat för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52, dels ock till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Pressattachéer för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 305 000 kronor.

Kungl. Maj:ts förslag innebar bland annat, att en år 1945 inrättad pressattachébefattning i Buenos Aires skulle indragas och antalet dylika befattningar därigenom minskas från åtta till sju.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundgren* (I: 243) och den andra inom andra kammaren av herr *Ståhl* m. fl. (II:

322), hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att under tredje huvudtiteln såsom hittills upptaga åtta pressattachéer och anvisa härför erforderliga anslag.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 243 och II: 322.

a) godkänna under punkten införd personalförteckning för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

b) godkänna under punkten införd avlöningsstat för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Avlöningar vid beskickningar och konsulat: Pressattachéer för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 340 000 kronor.

Reservation hade avgivits av herrar *Näsström*, *Mårtensson* i Uddevalla, *Eriksson* i Sandby, *Thapper* och *Persson* i Vinberg, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 243 och II: 322,

a) godkänna i reservationen införd personalförteckning för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

b) godkänna i reservationen införd avlöningsstat för pressattachéer, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1951/52;

c) till Avlöningar till beskickningar och konsulat: Pressattachéer för budgetåret 1951/52 anvisa ett förslagsanslag av 305 000 kronor.

Herr *NÄSSTRÖM*: Herr talman! Vid denna punkt har jag och några andra ledamöter av statsutskottet fogat en reservation, som innebär att vi förorda Kungl. Maj:ts förslag, när det gäller pressattachébefattningen i Buenos Aires.

Departementschefen har i propositionen uttalat, att i nu rådande statsfinan-

Ang. indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires.

siella läge en nedskärning bör avvägas av utrikesrepresentationen jämväl i vad avser pressattachétjänsterna. En översyn av dessa tjänster har enligt departementschefen givit vid handen, att den år 1945 inrättade pressattachétjänsten i Buenos Aires borde kunna indragas. Det heter vidare, att särskilda medel för upplysningsverksamheten i Sydamerika finnas beräknade under anslaget till Upplysningsverksamhet i utlandet angående Sverige, och det har synts departementschefen bli möjligt att med användande av dessa medel åtminstone tills vidare i viss omfattning vidmakthålla nu ifrågavarande informationsverksamhet.

Utskottet säger: »Därest av besparings-skäl en inskränkning av upplysningsverksamheten nödvändigtvis måste göras, kan det därför med fog ifrågasättas lämpligheten av en aktion i sådant syfte inriktas just på denna tjänst.»

Vi befinna oss i ett hårt ekonomiskt läge, men just denna sats, som jag nu läste upp ur utskottets utlåtande, visar ju ganska tydligt att så fort det kommer ett förslag om besparingar är man visserligen med på besparing, men inte just på det område det gäller. Man glömmer emellertid att ge anvisning på något annat område, där besparingar kunna göras. Utrikesministern har ansett, att man här utan olägenhet kan göra en besparing på 35 000 kronor, och jag har svårt att förstå varför man då inte skulle göra det.

Det har framhållits att det är så nödvändigt med denna informationsverksamhet där ute, och det är ju alldeles givet att så är fallet, men när utrikesministern anser sig kunna tillgodose denna verksamhet på annat sätt kan jag inte finna något skäl varför vi inte skulle kunna ta denna besparing på 35 000 kronor.

Jag ber således, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN: Herr talman! Statsutskottet har nog behjärtat utrikesministerns besparingsåtgärder under denna huvudtitel, men ut-

skottet har ifrågasatt, om det är lämpligt att företa besparingar på denna punkt.

Pressattachébefattningen i Buenos Aires inrättades för några år sedan på förslag av den s. k. Amerikautredningen. Attachéns uppgift är att sprida upplysning om svenska förhållanden, såväl när det gäller affärslivet som kulturlivet, bland den spansktalande befolkningen i Sydamerika och Mellanamerika. Det har varit av stor betydelse att här ha haft tillgång till en attaché, som behärskat det spanska språket. Vi ha numera omfattande handelsförbindelser med Sydamerika, och i ett utrikespolitiskt spått läge kunna dessa handelsförbindelser få ännu större omfattning. Det kan därför ifrågasättas, om det är lämpligt att nu göra denna indragning. Vi minnas nog litet var från den debatt, som fördes med anledning av det av Amerikautredningen framlagda förslaget, att det ansågs önskvärt, särskilt på det kommersiella området, att vi kunde få bättre förbindelser med dessa länder. Med anledning härav har utskottet varit tveksamt, särskilt sedan vi hört representanter från näringslivet, som anse att det skulle vara av betydelse att upprätthålla denna befattning, att nu föreslå indragning av densamma. När nu herr Näsström nämnde, att man nog kunde göra en besparing på denna punkt, kanske herr Näsström också borde ha beaktat, att Sverige i mycket små länder i vår närhet, där vi dock ha möjlighet att upprätthålla direkta förbindelser, håller pressattachéer. Utskottet vänder sig inte emot någon av dessa befattningar men anser, att om det skall prövas, var besparingar kunna göras, kan man ifrågasätta även dessa. Utskottet har inte velat föregripa en sådan omprövning, utan lämnat den vägen öppen, men ansett, att man inte nu bör vidtaga den av departementschefen föreslagna indragningen. Utskottet uttalar dock, att »därest av besparings-skäl en inskränkning av upplysningsverksamheten nödvändigtvis måste göras, kan det därför med fog ifrågasättas lämpligheten av att en aktion i så-

Ang. indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires.

dant syfte inriktas just på denna tjänst», men utskottet tillägger dessutom att nämnda attachébefattning eventuellt skulle kunna förläggas till Stockholm. Det är så ordnat i ett annat fall, att en pressattaché, som egentligen skulle vara stationerad i ett annat land, är hemkallad till Stockholm, och vi ha ifrågasatt — därest det nu skulle vara nödvändigt att här göra en besparing under kanske en kortare tid — om inte en sådan lösning av frågan skulle kunna ske även i detta fall. Om befattningen kunde förläggas till Stockholm, skulle ortstillägget på 18 000 kronor kunna inbesparas. Vederbörande skulle då härifrån kunna bedriva sådan upplysningsverksamhet och skulle vid en senare tidpunkt kunna stå till förfogande för tjänstgöring utomlands. De besparingssynpunkter, som man i dag på vissa håll lägger på denna fråga, skulle då inte behöva bli avgörande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LUNDGREN: Herr talman! Såsom motionär i denna kammare i frågan om pressattachén i Buenos Aires vill jag bara uttala min tacksamhet mot utskottet för att utskottet har för sin del tillstyrkt motionen.

Jag begärde, herr talman, ordet närmast med anledning av ett yttrande under den föregående debatten av hans excellens ministern för utrikes ärendena. Excellensen Undén efterlyste förslag till besparingar på andra poster såsom alternativ till det förslag, som framlagts i statsverkspropositionen. Herr förste vice talmannen har varit inne på detta problem. Jag vill ytterligare belysa det med några ord.

Vi ha nu pressattachéer i Helsingfors, Köpenhamn och Oslo. Pressattachébefattningen i Helsingfors torde vara motiverad av de särskilda språkförhållandena i Finland, men det förefaller i varje fall en lekman vara tvivelaktigt, huruvida icke någon av de andra pressattachébefattningarna skulle kunna dragas in, jag menar alltså den i Köpenhamn

eller den i Oslo, särskilt som för närvarande Norge inte har någon pressattaché här i Stockholm. Det förefaller med de livliga förbindelser, som vi ha med våra grannländer Danmark och Norge, betydligt enklare, mindre skadligt att vara av med en pressattaché i något av dessa länder än att vara av med en pressattaché, som avsetts för hela det spansktalande området i Sydamerika.

Herr talman! Jag ber att få instämma i det yrkande, som framställts av herr förste vice talmannen, innebärande bifall till utskottets förslag i den nu föredragna punkten.

Herr KARLSSON, GUSTAF: Herr talman! Vid denna frågas avgörande inom statsutskottet biträdde jag den mening, som är uttalad i reservationen, ehuru jag inte har kommit med som reservant. Jag har således här full frihet att gå på reservationslinjen, vilket jag också kommer att göra i den blivande voteringen.

Jag kan självfallet inte frågan så där i detalj och inifrån, men av den debatt, som fördes i statsutskottet, fick jag nog det intrycket, att man utan någon fara för att de svenska intressena skola åsidosättas här kunde följa Kungl. Maj:ts förslag, och därför har jag också biträtt detta.

När statsutskottets majoritet talar om att man eventuellt kan tänka sig en besparing genom att denna pressattaché skulle flyttas hem till Stockholm och härifrån sköta de svenska intressena i Sydamerika, låter det ju litet underligt, även om vi veta att de moderna kommunikationsmedlen ha trängt ihop avstånden. Därtill kommer ju att med den press, som är att räkna med där nere i Sydamerika, en pressattaché måhända inte kan göra så synnerligen mycket. I varje fall är pressattachéns verksamhet i viss mån begränsad därigenom att pressen där inte har samma fria ställning som i de flesta andra länder.

Ett av de skäl, som anfördes i utskottet för pressattachéns bibehållande, var att det fanns speciella svenska intressen att bevaka — det var några stora indu-

Ang. indragning av pressattachébefattningen i Buenos Aires.

striföretag, som hade stora vitala intressen där nere. Det förefaller nog som om dessa stora företag, om de behöva i tidningarna bevaka sina intressen, skulle kunna göra det med de resurser, som de ha, utan att behöva anlita en av staten bekostad pressattaché.

Herr talman! Jag ber sålunda att få yrka bifall till reservationen.

Herr DE GEER: Herr talman! Jag vill ställa samma yrkande av två skäl, dels av sparsamhetsskäl men dels också av ett annat skäl, som inte alls har kommit till synes i debatten i dag här i kammaren, nämligen som en demonstration mot det fria ordets undertryckande just i Buenos Aires, där denne attaché har varit placerad. Vi veta, att Sydamerikas främsta tidning, La Prensa, på det mest hänsynslösa sätt undertryckes. Av den anledningen jämte sparsamhetsskålet ber jag att få yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag.

Herr NÄSSTRÖM: Herr talman! Jag vill nu endast vända mig till vår ärade förste vice talman. I sitt anförande nyss sade han: »Visst skola vi spara, men inte på denna punkt och inte nu.» Jag tycker att detta är ett talesätt, som förekommer alltför ofta i denna kammare. Borde vi inte, om vi vilja göra verklighet av ordet »sparsamhetsintresse», göra det just på en sådan punkt där departementschefen tydligt har sagt ifrån att en besparing kan göras utan större olägenhet? Om nu det besparingsintresse, som gör sig märkbart i statsverkspropositionen, inte får komma fram, utan det kanske skulle bli rätt vanligt att, om departementschefer kommit med besparingsförslag, riksdagen i alla fall beslutar att ifrågakvarande anslag skola utgå, vill jag fråga: När tror herrskapet, att vi någonsin få någon besparing till stånd?

Herr VON HELAND: Herr talman! Hade jag haft tillfälle att deltaga i utskottets behandling av detta ärende, ha-

de jag följt reservanterna, inte därför att jag vill intaga någon bestämd ståndpunkt till frågan, om denna pressattachébefattning är behöfvlig eller icke, utan just med hänsyn till sparsamhetskravet från en praktiskt taget enig riksdag. Det finns väl inte en riksdagsledamot, som inte vid varje tillfälle, då det inte gäller en speciell fråga, talar om att nu måste vi spara. Från vissa håll har den Wärnska besparingsutredningen också höjts till skyarna. Om då Kungl. Maj:t lägger fram vissa besparingsförslag, så blir det väl Kungl. Maj:t som får ta ansvaret för att den föreslagna besparingen inte medför något obehag. Om vi äro inställda på att få besparingar, borde vi därför enligt min mening följa Kungl. Maj:t i den förevarande frågan. Detta är min enkla argumentering i det hänseendet.

Jag tror också, att man från utskottsmajoritetens sida något överdriver denna frågas betydelse. Jag ber därför, herr talman, att få förena mig med reservanterna i deras yrkande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid punkten avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Näsström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 3 punkten 6, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid punkten avgivna reservationen.

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befans därvid, att flertalet röstade för nej-propositionen.

Punkterna 7—23.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 18, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51, i vad propositionen avser kommunikationsdepartementets verksamhetsområde;

nr 31, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt statsgaranti för exportkredit m. m.;

nr 32, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag;

nr 33, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändring av statens borgensåtagande för vissa skuldförbindelser av Husaby aktiebolag m. m.;

nr 34, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bestridande av vissa haverikostnader; och

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående täckande av vissa medelsbrister, redovisade såsom proprietalanser i försvarets civilförvaltningsräkenskaper.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 36, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210) jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 19, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen godkänna vid propositionen fogat förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210).

I propositionen hade föreslagits sådana ändringar i allmänna resereglementet, att enhetliga, för så gott som hela statsförvaltningen gällande bestämmelser skulle kunna utfärdas i fråga om resekostnadsersättning vid tjänsteresa med förrättningsman tillhörig bil. I avslutning härtill hade förordats, att möjlighet skulle öppnas att från Kungl. Maj:t till vederbörande centrala förvaltningsmyndigheter delegera prövningen av frågor om undantag vid begagnandet av dylikt färdstätt från den i 4 § första stycket resereglementet stadgade skyldigheten att företaga kostnadsjämförelser.

I förevarande sammanhang hade utskottet till behandling förehått

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Lundqvist* m. fl. (I: 293) och den andra inom andra kammaren av herr *Adolfsson* m. fl. (II: 388), i vilka hemstälts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid utfärdande av de bestämmelser för resekostnadsersättning vid användande av annan automobil än taxeaomobil, varom stadgades i 2 § 1 mom. allmänna resereglementet den 27 juni 1929 enligt den i propositionen nr 19 föreslagna utformningen, ville undantaga provinsialläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och praktiserande tjänsteveterinärer och i stället under beaktande av vad i motionerna anförts för dessa utfärda bestämmelser, vari stadgades fast ersättning per färdkilometer;

dels ock en inom andra kammaren av herr *Nihlfors* väckt motion (II: 387), i vilken hemstälts, att riksdagen måtte uttala sig för sådan ändring i redovisade riktlinjer för bestämmelser avseende nyttjande av egen bil i tjänsten, att tjänsteman, som erhållit tillstånd nyttja egen bil i tjänsten, icke skulle vara skyl-

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

dig att för anbefalld resa använda tjänstebil, om sådan ställdes till förfogande.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

a) att riksdagen måtte godkänna Kungl. Maj:ts förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210);

b) att motionerna I: 293 och II: 388 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

c) att motionen II: 387 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade anförts av herr *Heiding*, fröken *Andersson* samt herrar *Ivar Persson*, *Svärd*, *Boman* i *Kieryd*, *Rubbestad*, *Staxäng*, *Kollberg* och *Kyling*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort under punkten b) hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 293 och II: 388 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid utfärdande av bestämmelser för resekostnadsersättning vid användande av annan automobil än taxeaomobil ville undantaga provinsialläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och praktiserande tjänsteveterinärer samt i stället under beaktande av vad i motionerna anförts för dessa befattningshavare utfärda bestämmelser, i vilka stadgades fast ersättning per färdkilometer.

Fröken **ANDERSSON**: Herr talman! Det nu föreliggande förslaget om ändring av allmänna resereglementet syftar ju till att man skall nå fram till mera enhetliga bestämmelser på området. Det är ju i och för sig bra, men det finns dock en del erinringar att göra t. ex. när det gäller redovisningar och erläggande av avgifter från enskilda rekvirenter. Med hänsyn till de svårigheter, som därvid uppstå, har i en reservation yrkats, att vissa grupper, alltså provinsialläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och praktiserande tjänsteveterinärer, skola undantagas från dessa bestämmelser.

Jag skall inte här gå in på detaljer utan skall väsentligen uppehålla mig vid det förhållandet, att ett genomförande av förslaget sådant det här föreligger medför, att ersättningen per kilometer faktiskt blir olika för lika körlängder vid olika tider av året. Det blir olika priser beroende på om tjänsten tages i anspråk vid början eller slutet av året; det blir sålunda högre ersättningar som rekvirenterna ha att utge vid början av året än under årets senare del. Det är inga olägenheter i det hänseendet, om ersättningen utgår från myndighet, men så blir fallet då den skall utgå från enskilda rekvirenter. Just på denna punkt ha också mycket starka betänkligheter framförts i en del myndigheters yttranden över förslaget. Medicinalstyrelsen och Hushållningsställskapens förbund ha avstyrkt förslaget på denna punkt. Veterinärstyrelsen, som betonar svårigheterna, har tillstyrkt förslaget, men på försök. Dock är det i detta sammanhang att märka, att de tre veterinärråden ha avstyrkt, och statskontoret förordar i princip undantag för de grupper, som jag nyss nämnde.

Det är, som jag redan har nämnt, väsentligen två invändningar man har att göra emot förslaget, och jag skall här bara sammanfattningsvis ange dem.

Den ena invändningen är, att allmänheten får erlägga olika pris vid olika tider av året, vilket alldeles självfallet — det behöver jag inte närmare motivera — måste leda till undran, ja irritation, när det gäller erläggandet av avgifterna.

Den andra invändningen — och den har också framförts mycket kraftigt — är att redovisning och kontroll bli alltför betungande.

Nu är det ju så att även utskottets majoritet tar hänsyn till de förhållanden, jag här har nämnt. Majoriteten säger t. ex., att bestämmelserna såvitt möjligt böra utformas så, att hänsyn tages till rådande särförhållanden inom vissa förvaltningsområden. »Enligt utskottets mening» — jag citerar detta ordagrant — »bör därvid för de fall, då reseersättningarna skola erläggas av enskilda upp-

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

dragsgivare, eftersträvas att om möjligt låta ersättning för resekostnader från rekvisitent utgå efter fixt belopp utan att fördenskuil avsteg göres från de enhetliga bestämmelserna.»

Ja, detta säger utskottets majoritet och avstyrker därför att undantag skola göras. Nu mena vi reservanter, att man inte går tillräckligt långt, ty Kungl. Maj:t har ju redan prövat denna sak och kommit med en motivering till det förslag, som nu föreligger. Kungl. Maj:t har alltså redan tagit ställning till det problem, som det här rör sig om. Vi anse, att utskottets uttalande är alltför vagt, även om det pekar i en riktning, som skulle leda fram till det mål som vi önska komma till. Vi mena sålunda, att det då är riktigare att nu göra dessa undantag.

En annan sak, som ytterligare talar härför, skall jag bara ganska ytligt beröra. Enligt propositionen skulle tjänsteman som villkor för ersättningens erhållande vara skyldig att förbinda sig att alltid använda bilen i tjänsten. På den punkten mena vi reservanter att det inte är någon stor, om ens någon skillnad mellan reservanternas och utskottsmajoritetens ställning, eftersom bägge parter anse, att en viss frihet härvidlag bör råda. Man kan t. ex. peka på en sådan sak som att en läkare eller vilken tjänsteman som helst, som inte hör till de grupper vi vilja ha undantagna, kan vara så uttröttad att det är högst olämpligt ur olika synpunkter, både personliga och trafiksäkerhetssynpunkter, att han kör sin egen bil. I sådana fall mena vi att han bör ha rätt att anlita hyrbil. Utskottets majoritet har också beaktat just detta, att den ovillkorliga skyldigheten att använda egen bil kan vara olämplig. Utskottet säger, att man bör ta detta med en viss försiktighet, och nämner det fall att »förrättningsmannen är förhindrad att använda den egna bilen på grund av omständigheter, över vilka han icke råder, exempelvis att bilen ej är körklar vid undergående av nödvändiga reparationer eller att naturhinder föreligger».

Reservanterna — ehuru det icke till-

räckligt klart har kommit fram i reservationen — äro angelägna att understryka vikten av att begreppet »naturhinder» utvidgas, så att det kommer att omfatta även andra förhållanden än t. ex. att det är svårt att färdas på vägarna på grund av snöhinder eller halka eller vad det kan röra sig om och att alltså även mera personliga faktorer skulle kunna komma in under det. Det är angeläget att man här går fram med försiktighet för att inte skada den sak, som man vill gagna.

Jag vill också, innan jag slutar — vilket jag strax skall göra — betona, att det är mycket angeläget, att av Kungl. Maj:t vid utformningen av ersättningsbestämmelserna hänsyn tages till alla de faktorer, som det är motiverat att ta hänsyn till. Om ersättningsbestämmelserna göras alltför rigorösa, kan det nämligen tänkas att vederbörande avstår från att hålla sig med egen bil. Detta måste otvivelaktigt komma att leda till en försämring och fördyring av tjänsterna ur allmänhetens synpunkt. Det kommer, och det vill jag starkt betona, alldeles självfallet att främst träffa landsbygdens befolkning, och det är väl därför inte en tillfällighet att så många landsbygdsrepresentanter i riksdagen ha undertecknat den motion, på vilken reservationen bygger och till vilken reservation jag, herr talman, ber att få yrka bifall.

Herr SUNDELIN: Herr talman! Som fröken Andersson redan påpekat har ju detta förslag kommit fram i avsikt att skapa mera enhetliga ersättningsbestämmelser på detta område, och det är, som fröken Andersson även har påpekat, inte någon större skillnad mellan reservanternas förslag och utskottets. Skillnaden består huvudsakligen däri, att reservanterna föreslå att det skall göras undantag för vissa tjänstemannagrupper, nämligen provinsialläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och veterinärer, och som huvudskäl för ett undantagande av dessa grupper från de enhetliga ersättningsbestämmelserna an-

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

föres det olämpliga i att en rekvisit skulle nödgas erlägga olika resekostnad för samma vägsträcka allt efter den tid av året, vid vilken förrättningen äger rum.

Ja, som fröken Andersson här har påpekat, har även utskottets majoritet tagit hänsyn till detta och uttalat, att man förväntar, att Kungl. Maj:t vid utformandet av bestämmelserna skall ta hänsyn härtill. Vi ha haft ett visst stöd för detta ställningstagande bland annat i ett uttalande av statskontoret. Statskontoret föreslår, »att ersättning för resekostnader från rekvisit alltid skall erläggas efter fixt belopp, förslagsvis 25 öre per kilometer. Skulle förrättningsman vid årets slut kunna påvisa, att den totala ersättningen härigenom blivit lägre än enligt de differentierade ersättningsgrunderna, bör han vara berättigad att av huvudmannen utfå ersättning för skillnaden.»

Utskottets majoritet anser det icke vara omöjligt att få fram bestämmelser, som tillgodose dessa synpunkter.

Nu sågs det vidare, att sådana bestämmelser skulle komma att medföra ett betungande redovisnings- och kontrollförfarande. Jag undrar ändå, om man inte har överdrivit svårigheterna på den punkten.

Vidare uppkommer också den frågan, huruvida det är tillräckligt, ifall man nu går på reservanternas linje, att undantaga de grupper, som här äro omnämnda, eller om man inte då borde utsträcka dessa undantag till att gälla även andra grupper. Jag erinrar om att SACO i ett uttalande sagt, att också landsfiskalerna borde räknas med, och hur är det i det hänseendet exempelvis med hushållningssällskapens tjänstemän? Jag är inte så övertygad om att man — om de enhetliga ersättningsbestämmelserna brytas sönder och undantag göres för de grupper, som reservanternas föreslår skola undantagas — skapar någon större rättvisa olika grupper emellan. Det ligger väl också så till, att om man här går på reservanternas linje, så binder man i stort sett Kungl. Maj:t, så att Kungl. Maj:t just

för dessa grupper, som bli undantagna, måste gå ifrån de grundläggande bestämmelserna för ersättningsbeloppen och fastställa andra grunder för ersättningarna just till dessa tjänstemannagrupper. Jag undrar, om inte detta för dem själva kan vara en nackdel.

Att döma av vissa förslag i reservationen beträffande ändring av utskottets motivering förefaller det som om de sakliga skillnaderna mellan utskottets förslag och reservanternas vore skäligen små. Då det gäller exempelvis den förbindelse, som tjänstemännen skulle avge, att använda bil för tjänsteresor, kan jag inte finna att det är någon skillnad mellan reservanternas och utskottets uppfattning, och då det gäller den fråga, som väl i detta sammanhang har en rätt stor betydelse, nämligen frågan om gränsen för statens bestridande av samtliga fasta kostnader för bilinnehavet, d. v. s. 1 500 mil per år, så ha ju reservanternas i detta fall, såvitt jag förstår, ställt sig på precis samma ståndpunkt som utskottets majoritet. I reservationen heter det nämligen: »Vad angår den angivna gränsen, 1 500 mil, för statens bestridande av samtliga fasta kostnader för bilinnehavare kunna givetvis ur förrättningsmannens synpunkt skäl anföras som stöd för en sänkning av densamma. Det vill dock förefalla utskottet, att en dylik sänkning icke skulle stå i god överensstämmelse med ekonomiska synpunkter på ett tillfredsställande totalutnyttjande av bilen i såväl stallig som enskild tjänst, därvid hänsyn tagits till bilens livslängd och för densamma erforderlig kapitalinvestering.»

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fröken ANDERSSON (kort genmäle): Herr talman! Vi ha icke tagit upp frågan om dessa 1 500 mil gent emot utskottet, utan vi stå där på exakt samma linje. Anledningen till att denna passus kommit in i reservationen är att sekretariatet ansåg, att det var riktigt att ha ett

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

sammanhängande förslag i reservationen.

Nu säger herr Sundelin, att om man går på reservanternas linje, så binder man Kungl. Maj:t. Ja visst, men om det anses vara vettigt att så göra, är det väl inte något helgsmålsbrott att binda Kungl. Maj:t. Herr Sundelin var själv i viss mån inne på den linjen och sade t. ex., att det kunde bli fråga om flera grupper, t. ex. landsfiskalerna. Ja, à la bonne heure; är det lika stark motive-ring för dem, så tycker jag att även de skola undantagas, men det fanns ingen motion på den punkten, och därför kunde vi inte gärna ta med dem.

Sedan säger herr Sundelin lika vagt som utskottet, att vi ha överdrivit redovisningssvårigheterna, men det finns ingen som helst motivering som bevisar att vi ha överdrivit dessa svårigheter.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Då jag biträtt den reservation som fröken Andersson här talat för och även skrivit under motionen, kan jag i allt väsentligt instämma med henne. Jag vill emellertid understryka, vad hon yttrade i slutet av sitt anförande, nämligen att detta är en fråga, där landsbygden har stora intressen, då den spelar större roll, ju längre avstånd det gäller. I stora delar av vårt land skulle det otvivelaktigt väcka en avsevärd irritation, om rekvi-renterna finge betala mera i början av året än i slutet för en del likadana re-sor.

Nu skall jag villigt erkänna, att ut-skottsmajoriteten inte föreslår Kungl. Maj:ts proposition helt och fullt till an-tagande, men jag menar liksom fröken Andersson och mina medreservanter i övrigt, att det finns anledning att klart säga ut vad man menar i ett beslut, ty faktum är ju, att Kungl. Maj:t tidigare icke funnit skäl till undantag, trots de skäl som ha framförts, och jag tycker inte att Kungl. Maj:t får tillräckligt be-sked om den saken genom utskottsma-joriteten skrivning.

Herr Sundelin var inne på att man kanske skulle behöva utsträcka denna undantagsbestämmelse för att den skulle

bli tillfredsställande. Ja, det är möjligt, men vi motionärer ha tagit upp de kate-gorier som vi ha särskilt god kännedom om och för vilka vi voro fullt på det kla-ra med att en ändring var behövlig. Det är ju också på dessa punkter, som ut-skottet delat vår mening, då det gått in för att propositionen inte skulle ogra-verad bifallas. Men om det sedan vid tillämpningen kommer att visa sig, att det blir flera kategorier, för vilka den föreslagna huvudbestämmelsen är olämplig, då finns det väl möjligheter att åter-komma för att få en ändring till stånd.

Herr Sundelin snuddade något vid frå-gan om hushållningssällskapens tjänste-män. Det är klart, att det även där kan bli vissa svårigheter, men jag tror att fler-talet hushållningssällskap — i varje fall det som jag tillhör — ha gått på den linjen, att den enskilde rekvi-renten inte behöver betala hela kostnaden för en för-rättning, och därvid tror jag att rese-kostnaden i regel hör till det som stan-nar på huvudmannen, hushållningssäll-skapet. Man har nämligen i stort sett kopierat lantbruksnämndens taxa, så att rekvi-renten betalar en timersättning och huvudmannen betalar resan. Jag tror därför inte, att det i dessa fall finns samma skäl som när det gäller de grup-per som äro upptagna i motionen och reservationen.

Alldeles särskilt tänker jag på veteri-närområdet. Där förekomma ju under-sökningar av hela besättningar årligen eller med ett par års mellanrum. Det faller ju av sig självt, att om proposi-tionen skulle helt bifallas, kommer det att bli en anhopning av sådana under-sökningar på hösten och nära jul, när man kan vänta att få de billigaste rese-kostnaderna, under det att ingen kom-mer att vilja ha sådana undersökningar gjorda i början av året. Ett sådant för-hållande kan ju inte vara riktigt.

Då jag, som sagt, anser, att utskotts-majoritetens tillmötesgående inte är till-räckligt, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr tal-man! När propositionens förslag till

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

resereglemente utarbetades, skedde detta i anslutning till och i överensstämmelse med de sakkunnigas förslag. De principer som detta förslag byggde på hade också tillstyrkts av sakkunniga remissmyndigheter. Det fanns emellertid ett par yttranden, som gingo i samma riktning som reservationen. Inom departementet prövades även frågan om det var möjligt att utforma andra beräkningsgrunder för vissa grupper. Vid bedömningen av denna sak ansåg jag det inte lämpligt frångå strävandet efter enkla och enhetliga ersättningsbestämmelser i motsats till vad som för närvarande gäller. Skall man få fram enkla bestämmelser, vilket jag har trott vara riksdagens önskan, så får man också finna sig i vissa generaliseringar; det är när man skall försöka reglera allt i detalj, som man kommer in på de krångliga linjerna. När vi prövade möjligheterna att komma fram på en annan linje för dessa speciella grupper, som äro nämnda här, funno vi att man inte kunde göra det utan att få något större besvär med redovisningar och kontroll. Vidare stötte vi på den svårighet som nyss har berörts här, att det inte är en eller två grupper som äro klart avskilda, utan det kan finnas flera, och då blev det fråga om vilka grupper man skulle reglera efter speciallinjen. Inför dessa svårigheter ansåg jag lämpligast att gå fram med den enhetliga linjen.

Då nu utskottet enligt sin skrivning anser, att det bör undersökas, om man inte skulle kunna finna någon annan form, så skall jag inte motsätta mig detta, utan vi skola taga upp frågan till förnyad prövning och se om det finns möjligheter att efter enkla linjer komma fram till någonting som utskottet förmodligen har åsyftat. Jag skall alltså inte avvisa möjligheterna att pröva frågan på nytt. Detta kan gå till så att man från de berörda myndigheterna försöker få in förslag och på nytt prövar, om det är möjligt att göra några justeringar. Skulle man däremot följa reservanternas linje, skulle man nu fastställa en annan beräkningsgrund utan att få tillfälle till ytterligare prövning, men den

na möjlighet att ytterligare pröva frågan bör väl lämnas öppen, då det redan i debatten här visat sig vara olika meningar om vilka grupper som skola komma med och hur man eventuellt skall lägga upp beräkningarna.

Herr OSVALD: Herr talman! Herr statsrådet har nyss framhållit, att man eftersträvar enkla och enhetliga bestämmelser, och jag erkänner villigt, att detta är mycket önskvärt. Jag vill emellertid erinra om det uttalande av departementschefen, som återges i utskottsutlåtandet och som lyder: »En förutsättning för det sambruk mellan statsverket och den enskilde, som dispositionen för tjänsteresor av denne tillhörig bil kan sägas innebära, är emellertid, å ena sidan, att det allmännas intresse av att utnyttja förrättningsmannens bil blir tillgodosett och, å andra sidan, att förrättningsmannen erhåller en skälig gottgörelse för att hans bil ställes till förfogande. I sistnämnda hänseende bör eftersträvas, att ersättningsbeloppen så nära som möjligt anslutas till de faktiska självkostnaderna och att en rättvis fördelning av dessa kostnader mellan statsverket och den enskilde tjänstemannen åstadkommes.»

Man har alltså i princip anslutit sig till att man skall ha en rättvis fördelning. Men, herr talman, jag är för min del övertygad om att det utlåtande som här föreligger icke innebär en rättvis fördelning. Framför allt är det en orättvis fördelning för den stora grupp av tjänstemän, som använder sin bil för tjänsteresor på en mindre sanmanlagd distans per år än 1 500 mil. Dessa tjänstemän få i vissa fall räkna med ganska stora olägenheter, då de bli nödsakade att betala en proportionsvis allt för stor del av de fasta kostnaderna för sina bilar.

Man kan fråga sig, vilket inflytande de nu av utskottsmajoriteten föreslagna bestämmelserna skulle komma att få. Jag förmodar, att de dels komme att medföra, att många tjänstemän skulle sträva efter att resa längre distanser än som annars skulle vara nödvändigt, och

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

Jag befarar också, som fröken Andersson redan framhållit, att många tjänstemän skulle finna det fördelaktigare att icke ställa sin bil till förfogande för tjänsteresor, kanske helt enkelt avstå från att hålla bil. De bli då nödsakade att i stället använda taxebilar, och i båda dessa fall komma då resekostnaderna absolut taget att bli väsentligt högre än om man fastställer en rimligare ersättning för sådana tjänstemän som ha en relativt kort sträcka att resa årligen. Majoritetens förslag är således ingalunda ägnat att minska statens utgifter utan tvärtom att föranleda en ökning i resekostnaderna. I den mån som taxebilar icke i tillräckligt stor utsträckning stå till förfogande kommer det också att medföra en minskad effektivitet för många av de tjänstemän som det här är fråga om.

Jag skulle därför, herr talman, vilja avsluta mig till reservationen. Men jag tror, att även om man bifaller reservationen, så bör detta ingalunda utesluta, att departementet även i framtiden har sin uppmärksamhet riktad på detta problem och i sinom tid kan försöka åstadkomma en mera rättvis fördelning av kostnaderna för utnyttjande av egen bil än det här framlagda förslaget innebär.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationen.

Herr DOMÖ: Herr talman! Det är mycket förtjänstfullt att söka skapa enhetlighet och reda på detta område; det har ju kämpats mycket länge mot de splittrade bestämmelserna i resereglementet. Jag tror dock, att när det gäller ersättningen för bilkörning, man har drivit sin strävan efter enhetlighet så långt, att propositionens bestämmelser komma att kräva onödigt mycket kontroll. Strävandet efter fullständighet kommer att leda till åtskilligt krångel och många besvärligheter. Provinsiälläkare och veterinärer t. ex. äro ju mycket ansträngda. Många gånger veta de inte, hur de bäst skola planera sina resor under dagen — rekvisitioner av tjänstebesök komma hela dagen — och därför få de ofta företaga mycket an-

strängande resor, bl. a. om nätterna. Skulle de vara bundna av en bestämmelse, att de ovillkorligen skola använda sina egna bilar vid alla tillfällen, få de köra även när de äro uttröttade, och detta innebär icke blott risker för trafik-säkerheten utan även osäkerhet för den allmänhet som de skola betjäna.

Jag har velat nämna detta som ett exempel på att det här inte går att åstadkomma enhetlighet över hela fältet, utan att särbestämmelser säkerligen äro erforderliga. I princip är det ju även så, att hållandet av egen bil ger större arbetskapacitet, att resorna bli billigare och att allmänheten blir bättre betjänad. Jag har fått ett intryck av att tjänstemännen icke komma att hålla egen bil i samma utsträckning som det skulle vara önskligt i synnerhet inom de kategorier som äro föremål för behandling i motionen, om utskottets förslag antages. Det kanske också finns flera kategorier, som ligga under samma bedömande.

Jag förstår, att utskottet här har varit mycket tveksamt om hur det skulle göra, och det har ju sagts, att skillnaden mellan reservanternas och utskottets uppfattning inte är så stor, när utskottet har skrivit så som det gjort. Men jag skulle vilja rikta en fråga till utskottsmajoritetens representanter: Vad är det i själva verket, som ni rekommendera? Jag har inte kunnat läsa ut det av utlåtandet, och jag har inte heller kommit underfund med det genom uttalandena från utskottsmajoritetens sida. Man säger: »I övrigt böra bestämmelserna såvitt möjligt så utformas, att inom vissa förvaltningsområden rådande särförhållanden kunna beaktas.» Och så står det överst på s. 14 ett uttalande, som jag väldigt gärna skulle vilja ha uttolkat litet närmare. Vad innebär det utskottsuttalandet? Jag har frågat många i kammaren, men de ha inte kunnat säga det. Det sägs, att det skulle innebära en möjlighet för Kungl. Maj:t att laga efter läglighet och att kunna tillmötesgå motionens strävan. Ja men om man vill göra det, varför inte klart och tydligt säga ut att så är fallet? Inte blir Konungen

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

bunden i onödigt hög grad, om man bifaller reservationen. Det står ju så mycket uttalat både i propositionen och i utskottsutlåtandet, att nog kan Kungl. Maj:t jämka även för andra kategorier, om så skulle behöva ifrågakomma. Jag bygger min fråga om vad utskottsutlåtandet innebär också på vad statsrådet Lingman nyss sade: »det som utskottet förmodligen har åsyftat». Det är väl inte någon stark ledning för herr statsrådet, då statsrådet själv säger »förmodligen har åsyftat».

Jag har, herr talman, påpekat detta därför att man bör bringa den klarhet som är möjlig över detta beslut. Motiven syftar icke till att ge de angivna grupperna större ersättning för deras resor, utan blott till att få enkla och klara bestämmelser, så att man inte får onödig kontroll, onödigt krångel och drygare kostnader för allmänheten.

Jag skulle tycka att det vore lyckligt, om kammaren kunde komma fram till ett beslut om att biträda den föreliggande reservationen.

Herr HEIDING: Herr talman! Herr statsrådet framhöll, att man skulle försöka få fram enkla och enhetliga linjer, och det är väl ingen som vill motsätta sig detta. Vad man vill ha är naturligen en översyn över resereglementet, varigenom det skapas bättre och klarare förhållanden på detta område. Men när det på de punkter, som vi ha framhållit i reservationen, blir så stora svårigheter att genomföra en klar och enkel linje, så borde man ha kunnat ta hänsyn till detta. Nu sade herr statsrådet, att man kunde pröva senare, om man inte kunde gå fram efter andra linjer. Men om man är så osäker, varför skall man då gå fram med ett förslag som är så beskaffat, att man redan nu behöver ge en utfästelse om att i fortsättningen pröva sig fram? Det är ungefär detsamma som veterinärstyrelsen har sagt: Vi kunna pröva oss fram och se hur det kan komma att gå; annars tycker den ju att man borde gå fram efter ett annat system.

Jag får bekänna att jag har mycket

svårt att förstå, hur man skall kunna kontrollera den ersättning, som skall tas ut av läkare och veterinärer. Vem skall utföra denna kontroll? Herr Sundelin var inne på detta, och efter vad jag kunde förstå hyste han inte någon tvekan om att ett kontrollförfarande skulle kunna tillämpas och fungera på ett bra sätt. Men om vi tänka oss, att det tas ut för liten ersättning från början och vederbörande sedan i slutet av året behöver ta mera för att få den ersättning som är stipulerad — är det då de sista rekvisiterna, som skola betala? Här har redan talats mycket om att det kan bli dyrt i början av året och de svårigheter som därav uppkomma. Allt tyder sålunda på att det måste bli ytterst svårt att ordna denna sak, och det torde bli alldeles omöjligt att nå fram till någon rättvisa.

När de enskilda skola betala ligger saken ju till på ett helt annat sätt än när det gäller staten och dess tjänstemän. Det förhållandet borde ha uppmärksamrats innan den kungl. propositionen framlades för riksdagen. Det har riktats en hel del anmärkningar emot det av sakrevisionen upprättade förslaget. Bland annat ha medicinalstyrelsen och Hushållningssällskapens förbund avstyrkt det och anse, att de förrättningsmän det här är fråga om, provinsialläkare, sjuksköterskor, barnmorskor och veterinärer, borde undantas härifrån.

Utskottets uttalanden äro faktiskt rätt egendomliga. Herr Domö var inne på vad som står på sidan 14, och jag hade redan strukit för just det stycket, där det heter: »Enligt utskottets mening bör därvid för de fall, då reseersättningarna skola erläggas av enskilda uppdragsgivare, eftersträvas att om möjligt låta ersättning för resekostnader från rekvisit utgå efter fixt belopp utan att fördenskull avsteg göres från de enhetliga bestämmelserna om den ersättning, som skall tillkomma förrättningsmannen. Detta synes utskottet knappast behöva medföra alltför betungande redovisnings- och kontrollförfarande.»

Ang. ersättning för tjänsteresa med eget motorfordon.

Det vore rätt intressant att höra, vad utskottets talesman herr Sundelin har att säga om detta. Tror herr Sundelin, att det går att kontrollera, hur mycket en läkare eller en veterinär tar för sina resor? Skall han upprätta fullständig bokföring? Vem skall komma och kontrollera den? Är det meningen att tillsätta särskilda övervakare, som kontrollera att det inte tas ut för mycket? Det är ett system, som jag tycker är alldeles orimligt att genomföra.

Herr talman! Det vore mycket att tillägga i denna fråga, men här har redan sagts så mycket att jag inte längre skall uppehålla tiden. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr SUNDELIN: Herr talman! På herr Domös fråga om vad utskottet har menat skulle jag bara vilja svara, att jag tycker att det framgår rätt klart, att utskottet menar, att man då det gäller enskilda rekvisiter skall försöka bestämma fasta ersättningsbelopp gällande för hela året, så att det alltså inte tas ut ersättning efter olika grunder vid olika tider av året.

Nu undrar man: Hur skall det gå till? Jag tillät mig i mitt förra anförande att hänvisa till att statskontoret har gjort upp ett förslag, enligt vilket en rekvisit alltid skall erlägga ett fixt belopp, förslagsvis 25 öre per km, och om ersättningen vid årets slut visar sig ha blivit lägre än enligt de differenterade ersättningsgrunderna, skall förordningsmannen vara berättigad att av huvudmannen utfå skillnaden. Jag är visst medveten om att det kan bli litet besvärligt med redovisningen, men jag skulle tro, att en viss rätt ingående redovisningsskyldighet kommer att vara erforderlig, då det gäller exempelvis uttagande av ersättning från staten, när man har olika ersättningsgrunder för olika körsträckor. Jag tror därför inte, att det skall möta oöverstigliga svårigheter att få fram vad som i detta fall en tjänsteman skulle vara berättigad att ytterligare utfå i ersättning.

Herr statsrådet har nyss också sagt,

att man inom regeringen är villig att försöka få till stånd samarbete med berörda tjänstemannasammanslutningar för att få fram tillfredsställande bestämmelser i detta avseende, och då undrar jag ändå, om det inte är klokt av kammaren att gå på utskottets förslag i stället för att binda sig vid reservationen.

Herr DOMÖ: Det där låter ganska bra; man skulle åstadkomma fixa ersättningsar, och sedan skulle avvikelser regleras vid årets slut. Men varför i all världen skall man alls behöva ge sig in på detta vidlyftiga förslag, om man i stort sett kan nå ett tillfredsställande resultat genom en schematisk anordning med skäliga, fasta ersättningsar? De kunna ju justeras allteftersom förhållandena ändra sig år från år. Då behövs det ingen bokföring och sådant. Men skall man ha den anordning, som jag förstår skymtar bakom utskottsmajoritetens uttalande, blir det en kinesisk historia av det hela, med inkrånglad bokföring etc. Och vem är huvudmannen? I stor utsträckning är det avsett, att ersättningarna för resorna skola täckas av resp. rekvisit. Om det sedan skall ske ett avräkningsförfarande särskilt med huvudmannen, skola kostnaderna då läggas ut på rekvisiterna om de betalat för litet? Och om dessa råkat få betala för mycket, skola de då ha tillbaka ersättning för resor, som ofta ske i kedjeetapper till olika rekvisiter?

Det kommer att försaka en förfärligt besvärligt kontroll, och jag är mest rädd för att denna kommer att avskräcka vederbörande befattningshavare från att skaffa sig egna bilar och använda dem. Resultatet blir då fördyring och besvär för allmänheten.

Här äro vi på väg att ramla in i ett nytt krångel, och det är det jag är så rädd för. Därför tillåter jag mig att ytterligare en gång framföra en varning mot att riksdagen här inte klart säger ut till Kungl. Maj:t, att man vill ha så klara och enkla linjer som möjligt.

Ang. skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att med anledning av vad därunder yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande varje punkt av utskottets i förevarande utlåtande gjorda hemställan.

På därefter gjord proposition bifölls vad utskottet i punkten a hemställt.

Sedermera gjorde herr talmannen enligt de i fråga om punkten b förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i nämnda punkt hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att ha upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 36 punkt b, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid fröken *Andersson* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 77;

Nej — 47.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Slutligen bifölls på gjord proposition vad utskottet i punkten c hemställt.

Ang. skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte

a) med godkännande av vissa av departementschefen i proposition nr 44 angivna grunder för skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner be-myndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med ett såsom bilaga B vid propositionen fogat författningsutkast utfärda föreskrifter i ämnet;

b) till Bidrag till skattetyngda kommuner för budgetåret 1951/52 under sjunde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 6 000 000 kronor.

Herr *GRYM*: Herr talman! Den fråga, som vi nu skola behandla här i kammaren, angående grunder för skattelindring åt synnerligen skattetyngda kommuner berör åtminstone i nuvarande läge främst kommuner i Norrbottens län. Det är klart att vi även där ha kommuner, som äro i ett bättre ekonomiskt läge, men de flesta äro i behov av skattelindring för att över huvud taget kunna existera. Det finns i propositionen en tablå, av vilken framgår, att under 1949 kommuner i Norrbotten erhöilo 2 020 000 kronor av det totala understödsbeloppet, 2 190 000 kronor. Det var alltså endast 170 000 kronor, som gingo till kommuner i övriga län. Av dessa voro de flesta belägna i Västerbotten, varjämte, om jag inte missminner mig, tre lågo i Västernorrlands län.

Hur det framdeles blir vet man förstås inte. Det är svårt att profetera, men

Ang. skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

det är troligt, att om ingenting särskilt inträffar åtminstone de flesta kommunerna i Norrbottens län även i fortsättningen komma att vara beroende av statsbidrag i detta som i så många andra avseenden. Varför det skall vara så i en landsända med så oerhörda naturtillgångar — landsändan är rik i sig själv — skall jag inte nu gå in på. Det kan bli tillfälle att återkomma till detta spörsmål i något annat sammanhang. Det är bara att konstatera faktum: Vi måste ännu så länge svälja denna beska och motbudande medicin.

Det är alldeles uppenbart, att hela detta system med en ofantligt stor skillnad i de kommunala skattebördorna inte kan få fortsätta någon längre tid. Det är fullständigt onödigt, att man skall dras med sådana uppenbara orättvisor. Vi måste få till stånd en omfördelning av kommunernas ekonomiska resurser.

Vad Norrbottens län beträffar skall jag be att få framhålla, att det högsta kommunala skattetrycket i detta län är lokaliserat framför allt till gränsbygds-kommunerna, alltså Tornedalen och Överkalix socken. Visserligen ha Råneå och Töre också sina besvärigheter, men problemet gäller framför allt Tornedalens kommuner och Överkalix. Under den senaste tioårsperioden har den kommunala nettoutdebiteringen, alltså sedan det statliga skatteutjämningsbidraget erhållits, inte i något fall understigit 14,21 per skattekrone. Däri ingår inte landstingsskatten. Ofta har utdebiteringen varierat mellan 17 och 22 kronor per skattekrone. Det är alldeles uppenbart, att ett så högt kommunalt skattetryck är fullständigt ohållbart i längden. Då bör man också observera, att den övervägande delen av skattebetalarna i dessa kommuner leva i mycket små ekonomiska omständigheter. De äro framför allt skogsarbetare, småbrukare, vägarbetare, lägre tjänstemän och dylikt.

Vidare kan man konstatera, att detta höga kommunala skattetryck skapar olust och förbittring, och detta tar sig uttryck på mångahanda vis. Det verkar på skilda områden hämmande på all ut-

veckling, skulle man kunna säga. En kraftig avlastning av det kommunala skattetrycket är en nödvändig förutsättning för att näringslivet över huvud taget skall kunna utvecklas på ett tillfredsställande sätt. Vi skola inte heller glömma bort, att landstingsskatten i Norrbottens län är den högsta i hela landet. Vi ha för närvarande en utdebitering på 4,06 per skattekrone. Och man kan inte på något vis göra gällande, att kommunerna i Norrbottens län skulle slösa med allmänna medel. Det kommunala sparsamhetsintresset kan till fullo konstateras, och den kommunala standarden är inte heller på något sätt för hög. Den är tvärtom för låg. Den borde givetvis på många ställen vara mycket högre.

De allra största utgifterna åtminstone i en hel del kommuner i Norrbottens län gå till folkskoleväsen och fattigvård. Jag skall ta ett exempel från min egen kommun, Övertorneå. Vi ha en befolkning på mellan 7 300 och 7 400, och vi ha för närvarande närmare 1 400 barn i folkskolan. Skolutgifterna utgöra 60 procent av samtliga kommunala utgifter. I andra rummet kommer fattigvården.

Vi ha inte ställt några särskilt stora förhoppningar på att få det bättre genom den proposition om nya grunder för skattelindring, som vi nu ha framför oss. Det kan ifrågasättas, om det över huvud taget blir bättre genom de bestämmelser, som Kungl. Maj:t här har föreslagit och som ha godtagits av statsutskottet. Jag har fått en skrivelse från Nedertorneå kommunalkontor — nu gäller det alltså Nedertorneå och inte min hemkommun. Där finns en kommunalkamrer, som är mycket skicklig i att räkna ut bidragen. Han skriver till mig följande: »Jag har försökt räkna ut hur det skulle ha ställt sig för vår kommun de senaste åren, och jag har kommit till den slutsatsen, att även om staterna godkänns utan prutningar innebär det nya förslaget att vi skulle fått något mindre bidrag. Jag har därvid räknat med bidrag på allt som överstiger 10 kronor i utdebitering då gränsen 11 kronor synes ha satts med anledning

Ang. skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

av de beslutade nya kommunala ortsavdragen. För en kommun, som fått stora avdrag från staten enligt nu gällande bestämmelser, kan resultatet givetvis bli att om man räknar med att få hela utdebiteringen godkänd det nya systemet kan visa sig innebära fördelar. Bestämmelserna i den föreslagna förordningen § 3, 2 mom. b) och c) synes ge möjligheter till att prutningar på staterna kan ske ganska godtyckligt, så jag kommer till den uppfattningen att det, så vitt man kan döma av det material jag haft tillgång till, finns risk att våra kommuner kommer i en sämre ställning.»

Det hela kommer givetvis att i oerhört stor omfattning bero på hur Kungl. Maj:t kommer att tolka bestämmelserna i 3 §. Om Kungl. Maj:t är mycket restriktiv, komma kommunerna i sämre ställning genom de nya grunderna än enligt nu gällande.

Vi ha dock från Norrbottenhåll noterat med särskild tillfredsställelse, att finansministern har föreslagit att man skall bestämma bidragen efter ett högre gränsunderlag för kommuner i Norrbottens län och därmed likartade kommuner. Statsutskottet har utan erinran godtagit Kungl. Maj:ts förslag.

Nu ha skattelindringsutredningen och även flera remissinstanser framhållit förslaget karaktär av provisorium, och finansministern har för sin del också mycket klart understrukt denna synpunkt. Så har även statsutskottet gjort. Vi få hoppas, att detta provisorium inte skall bli bestående under någon längre tid. Här måste ett verkligt avgörande ske snarast möjligt. Jag skulle tro, att kommunsammanslagningen kommer att göra sitt till för att ganska snart få fram ett radikalt avgörande av dessa frågor.

Herr talman! Jag kan yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WERNER: Herr talman! Den fråga, som nu föreligger för kammarens avgörande, är en av de större, som bli föremål för riksdagens behandling i år. Det gäller en omläggning av grunderna

för den statliga skatteutjämningen i form av hjälp till sådana kommuner, som på grund av lågt skatteunderlag inte kunna hålla en normal social och kommunal standard. Det är mycket sällan man har tillfälle att ge ett erkännande åt en departementschef för de förslag, som föreläggas riksdagen, men jag tillåter mig, herr talman, att i detta fall göra ett undantag, då jag villigt ger en eloge åt det goda grepp, som departementschefen har haft om denna viktiga fråga, där han framlägger ett fullständigt revolutionerande förslag till ändrade grunder för den kommunala skatteutjämningen. Förslaget bygger på det genomsnittliga skatteunderlaget per invånare jämfört med uttaxeringens höjd och ger en schablon, om vilken jag kan erkänna, att den för vissa norrländska kommuner kan medföra vissa bekymmer. Jag vågar dock påstå, eftersom jag har varit med i förarbetena, när dessa grunder utarbetades, att de i varje fall bilda den riktiga grund, på vilken den statliga kommunalskatteutjämningen bör fotas.

Det skulle föra för långt att söka inför kammaren förklara de mycket invecklade beräkningsgrunderna, men tillåt mig säga, att det är mycket lätt att genom förflyttning av de två spårantal, som äro avgörande för effektiviteten i hela systemet, öka eller minska denna effektivitet. Systemet är i varje fall sådant, att här ges möjlighet till en effektiv hjälp åt inte minst norrlandskommunerna, som på grund av sin glesa bebyggelse, sitt kläna skatteunderlag och sina väldiga avstånd inta en särställning bland landets kommuner.

Herr Grym har givetvis känt bekymmer inför tabellerna. Jag vill då påpeka, att schablonregeln endast avser en bottenutjämning och att den individuella prövning, som alltid måste finnas för att man skall kunna stödja särskilt illa lottrade kommuner, fortfarande finns kvar. Vad departementschefen uttalar därom återfinnes på sidan 32 i utskottsutlåtandet, sedan han genomgått alla de utredningar, som ha föregått förslaget. Detta utarbetades egentligen först av 1936 års kommunalskatteberedning och utforma-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

des sedan av skattelindringssakkunniga i samarbete med Ortsavdragskommittén. Det heter på sidan 32: »Därest i samband med övergången till det nya systemet ett särskilt stort behov av extra bidrag skulle framträda, förutsätter jag, att Kungl. Maj:t må i erforderlig utsträckning bevilja sådana bidrag under nästa budgetår, dock högst med belopp som följer av nu gällande författning. I övrigt torde erfarenheten få utvisa i vad mån ett ökat behov av extra bidrag kan komma att föreligga.»

Det är alltså inte meningen, att våra norrlandskommuner, som tilldragit sig mycket av de många utredningarnas särskilda intresse, skola komma i sämre läge. Jag har velat lämna dessa upplysningar inför kammaren, och jag vill tillägga, att den som arbetat med dessa frågor i tio—femton år i dag känner en mycket stor tillfredsställelse över att här äntligen lägges en riktig grund för beräkning av tilldelningen av de statliga skatteutjämningsbidrag, som sämre lot-tade kommuner aldrig kunna undvara.

Jag har inget annat yrkande än om bifall till statsutskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 38, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 52, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilären den för den 9 februari 1951, föreslagit riksdagen att

1) besluta att för höjning av belopp, som angäves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetablerna, under år 1951 skulle gälla procent-

talet 32, dock att å grundlön eller del därav, som ej överstege 500 kronor för månad, procenttalet skulle utgöra 33;

2) besluta att kristillägg under år 1951 skulle utgå efter 53,8 procent å högst 500 kronor för månad av kristilläggsunderlaget samt efter 52,4 procent å återstoden därav;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i propositionen angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1950/51 och 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde för-anledas av vad under 1)—3) föreslagits;

5) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 112 500 000 kronor;

6) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner å riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 223 000 000 kronor; samt

7) till Kristillägg å riksstaten för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor.

I anledning av proposition nr 52 hade inom riksdagen väckts åtta motioner, nämligen

inom första kammaren

nr 300 av herr *Norling* m. fl.;

nr 304 av herr *Englund*;

nr 322 av herr *Pålsson* m. fl.; och

nr 323 av herr *Lundqvist* m. fl.; samt

inom andra kammaren

nr 398 av herr *Senander* m. fl.;

nr 405 av herr *Sjölin*;

nr 431 av herrarna *Persson* i Norrby och *Carlsson* i Bakeröd; och

nr 432 av herr *Håstad* m. fl.

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

I de likalydande motionerna I: 300 och II: 398 hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 52 måtte uttala att, därest vid innevarande eller kommande kvartals slut index enligt 1935 års serie uppnått eller överskridit talet 180, förhandlingar borde upptagas med statstjänarnas huvudorganisationer om full kompensation för levnadskostnadsstegringen.

I de likalydande motionerna I: 304 och II: 405, hade hemställts, att riksdagen ville besluta, att regeln i statens löneplansförordning 4 § 4 mom. ej skulle, i vad regeln rörde avdrag vid tjänstledighet, tillämpas å befattningshavare, som åtnjöte en grundlön, överstigande det högsta belopp, å vilket rörligt tillägg utginge, utan att för sådan befattningshavare skulle utgå ett rörligt tillägg enligt för övriga statens befattningshavare fastställt procenttal med gällande maximeringsunderlag å den återstående lönen, som kvarstode, sedan från grundlönen enligt löneplansförordningen § 3 från dragits de enligt samma paragraf fastställda tjänstledighetsavdragen.

I de likalydande motionerna I: 322 och II: 431 hade hemställts, att riksdagen med anledning av propositionen nr 52 måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande formerna för statsmaktarnas representation vid förhandlingarna med de statsanställdas organisationer.

I de likalydande motionerna I: 323 och II: 432 hade hemställts, att riksdagen i anledning av propositionen nr 52 måtte besluta att 1) uttala, att procenttalet för höjning av de belopp, som angäves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, principiellt vore avsett att fastställa det allmänna löneläget för statens tjänstemän och följaktligen icke borde fastställas olika för olika lönehöjder, 2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla dels att Kungl. Maj:t måtte, förslagsvis genom förhandlingsrättssakkunniga, företaga en utredning angående inrättandet av ett statligt organ för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer i huvud-

saklig överensstämmelse med vad i motionerna angivits samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kunde föranleda, dels att pågående utredning angående vidgad förhandlingsrätt för stats- och kommunalanställda tjänstemän som vore underkastade ämbetsansvar måtte påskyndas samt att vid utredningen hänsyn måtte tagas till i motionerna anförda synpunkter på statstjänstemännens förhandlingsrättsliga ställning.

Vid riksdagens början hade i de likalydande motionerna I: 16 av herrar *Åman* och *Einar Eriksson* samt II: 35 av herr *Henriksson* m. fl. yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om åtgärder för en reglering av lönevillkoren för arvodesavlönade tjänstemän med heltidstjänstgöring, så att dessa, med retroaktiv tillämpning från den 1 januari 1951, bereddес anställning såsom extra tjänstemän, med lön enligt statens löneplansförordning.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

I. att riksdagen måtte

1) besluta, att för höjning av belopp, som angäves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, under år 1951 skulle gälla procenttalet 32, dock att å grundlön eller del därav, som ej överstege 500 kronor för månad, procenttalet skulle utgöra 33;

2) besluta, att kristillägg under år 1951 skulle utgå efter 53,8 procent å högst 500 kronor för månad av kristilläggsunderlaget samt efter 52,4 procent å återstoden därav;

3) bemyndiga Kungl. Maj:t att i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 februari 1951 angivna grunder besluta om höjning av arvoden till befattningshavare i statlig eller statsunderstödd verksamhet;

4) bemyndiga Kungl. Maj:t att för budgetåren 1950/51 och 1951/52 medgiva de överskridanden av maximerade anslag och anslagsposter, som kunde föranledas av vad under 1)---3) föreslagits;

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

5) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1950/51 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 112 500 000 kronor;

6) till Täckning av beräknat överskridande av anslagsmedlen för rörliga tilläggsförmåner å löner och pensioner för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 223 000 000 kronor;

7) till Kristillägg för budgetåret 1951/52 under åttonde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 4 000 000 kronor;

II. att motionerna I: 16 och II: 35 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

III. att motionerna I: 300 och II: 398 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

IV. att motionerna I: 304 och II: 405 icke måtte av riksdagen bifallas;

V. att motionerna I: 322 och II: 431 icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VI. att motionerna I: 323 och II: 432, i vad de avsåge rörliga tilläggets uppgift i lönesättningen, icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

VII. att motionerna I: 323 och II: 432, i vad de avsåge formerna för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer m. m., icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat:

»I betraktande av att den ytterligare ökning av procentalet för det fasta lönetillägget, som uppgörelsen innebär, med den tillämpade beräkningsmetoden är att uppfatta som en reallöneförbättring i stort sett motsvarande vad som i sådant hänseende nåtts vid årets avtalsuppgörelser på den allmänna arbetsmarknaden och med särskilt beaktande av att vid förhandlingarna full enighet kunnat åstadkommas angående tilläggets differentiering å procentalen 32 och 33,

tillstyrker utskottet det föreliggande förslaget. Att, såsom i motionerna I: 323 och II: 432 yrkas, riksdagen skulle binda sig för ett uttalande om att procentalet för höjning av grundlönerna icke bör fastställas olika för olika lönehöjder, skulle i fortsättningen omöjliggöra eller i varje fall väsentligt försvåra fria förhandlingar. Utskottet finner sig därför icke böra tillstyrka yrkandet.

I motionerna I: 304 och II: 405 har påpekats, att den i 4 § 4 mom. statens löneplansförordning intagna regeln om höjning resp. sänkning av »övriga till samma löneklass hörande belopp» — bland vilka ingå A- och B-avdrag vid tjänstledighet — leder till ett för tjänstemän med grundlön överstigande det maximibelopp, varå rörligt tillägg f. n. beräknas, ogynnsamt resultat, vilket blir än mera framträdande vid en höjning av procentalet för det rörliga tillägget. I anledning härav yrkas i motionerna, att riksdagen måtte besluta att nämnda regel ej skall, i vad densamma rör avdrag vid tjänstledighet, tillämpas å sådan tjänsteman, utan att i stället rörligt tillägg skall utgå enligt fastställt procenttal med gällande maximeringsunderlag å den lön, som återstår sedan från grundlönen dragits de enligt 3 § löneplansförordningen fastställda tjänstledighetsavdragen. Emellertid ha avdragen medvetet fastställts att motsvara viss del av lönen (grundlönen + rörligt tillägg), varför den i motionerna framförda kritiken mot berörda regel knappast är sakligt befogad. Ett bifall till motionerna skulle, enligt vad utskottet inhämtat, kräva en vidlyftig omläggning av det för utbetalningarna av de nya lönerna erforderliga tabellunderlaget, vartill kommer att några tabeller för samtliga avdragsfall över huvud taget icke kunna uppställas. Då därjämte den ifrågasatta omläggningen skulle avsevärt försena färdigställandet av tabellunderlaget, avstyrker utskottet det i nämnda motioner gjorda yrkandet.

Ej heller finner utskottet tillräckliga skäl föreligga att tillstyrka de i motio-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

nerna I: 323 och II: 432 framförda yrkandena om att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande inrättandet av ett statligt organ för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer och att den genom förhandlingsrättssakkunniga pågående utredningen angående vidgad förhandlingsrätt för stats- och kommunalanställda tjänstemän, som äro underkastade ämbetsansvar, måtte påskyndas samt att vid utredningen hänsyn måtte tagas till i motionerna anförda synpunkter på tjänstemännens förhandlingsrättsliga ställning.»

Vid utlåtandet hade reservationer avgivits av, utom annan,

1) herrar *Ohlon, Axel Andersson, Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Kollberg och Larsson* i Stockholm, vilka ansett dels att de tre sista meningarna i det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »I motionerna» och slutade med orden »gjorda yrkandet», bort ersättas med ett uttalande av följande lydelse:

»Utskottet finner de i motionerna framförda synpunkterna riktiga och anser att en omläggning i motionernas syfte snarast bör vidtagas.»;

dels ock att utskottet bort under punkten IV hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 304 och II: 405 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad sålunda anförts rörande grunderna för uträkning av tjänstledighetsavdrag;

2) herrar *Ohlon, Ivar Persson, Axel Andersson, Pålsson, Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Rubbestad, Petersson* i Dahl, *Kollberg och Larsson* i Stockholm, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort under punkten V hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 322 och II: 431 i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad i reservationen anförts rörande parlamentarisk representation vid avtalsförhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer;

3) beträffande den ekonomiska innebörden av den med statstjänstemännens huvudorganisationer träffade uppgörelsen samt rörliga tilläggets uppgift i lönesättningen

a) herrar *Ohlon, Axel Andersson, Boman* i Kieryd, *Svensson* i Ljungskile, *Kollberg och Larsson* i Stockholm, vilka ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »I betraktande» och slutade med orden »tillstyrka yrkandet», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Även om Kungl. Maj:ts förslag med den tillämpade beräkningsmetoden leder till en reallöneförbättring, innebär förslaget endast en partiell kompensations för de grupper, som under lönestoppsåren och tidigare fått vidkännas eftersläpning. Detta förhållande belyses särskilt vid en jämförelse med den löneglidning, som under samma tid ägt rum på den allmänna arbetsmarknaden. Då överenskommelse parterna emellan ägt rum, anser sig utskottet dock böra tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet finner sig icke kunna tillstyrka det i motionerna I: 323 och II: 432 framställda yrkandet, att riksdagen skulle binda sig för ett uttalande om att procenttalet för höjning av grundlönerna icke bör fastställas olika för olika lönehöjder. Då enligt vad utskottet erfarit parterna i förhandlingsprotokollet antecknat sig vara ense om att den överenskomna uppdelningen av tilläggsprocenten icke skulle medföra en bestående uppdelning av tilläggsförmånerna i olika lönelägen, anser sig utskottet kunna utgå från att parterna själva komma att eftersträva likformighet.»

b) fröken *Andersson* samt herrar *Svärd, Staxäng och Kyling*, vilka ansett dels att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »I betraktande» och slutade med orden »tillstyrka yrkandet», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Utskottet, som konstaterar att vid förhandlingarna enighet uppnåtts mellan parterna, finner sig icke kunna hemställa att riksdagen måtte besluta änd-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

ring i den nådda överenskommelsen, ehuru utskottet icke kan godtaga den av departementschefen hävdade uppfattningen, att de förbättringar i statstjänstemännens löner, som bliva resultatet av beslut enligt propositionen, kunna uppfattas som en reallöneförbättring i stort sett motsvarande de förbättringar som nåtts vid avtalsuppgörelserna på den allmänna arbetsmarknaden. I förhållande till ett flertal andra arbetstagargrupper är huvudmassan av statstjänstemännen fortfarande att betrakta som en relativt sett i lönehänseende eftersatt grupp.

Vad differentieringen av det rörliga tillägget angår har utskottet likaledes konstaterat att enighet därom uppnåtts vid förhandlingarna. Av handlingarna framgår dock att det villkoret knutits till uppgörelsen att differentieringen icke får fattas såsom prejudicerande.

Utskottet finner det angeläget fasthålla principen att det rörliga tillägget är avsett att ge ett allmänt löneläge, däremot icke att ingripa i den inbördes lönesättningen för olika tjänstemän eller grupper av tjänstemän. Av detta skäl hemställer utskottet att riksdagen måtte godkänna den träffade överenskommelsen även i detta avseende men därtill foga ett uttalande som hävdar principen om det rörliga tilläggets uppgift i lönesättningen.»;

dels ock att utskottet bort under punkten VI hemställa, att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 323 och II: 432, i vad de avsåge rörliga tilläggets uppgift i lönesättningen, i skrivelse till Kungl. Maj:t uttala, att procenttalet för höjning av de belopp, som angäves i de i 3 § statens löneplansförordning intagna grundlönetabellerna, principiellt vore avsett att fastställa det allmänna löneläget för statens tjänstemän och följaktligen icke borde fastställas olika för olika lönehöjder;

4) fröken *Andersson* samt herrar *Svärd*, *Staxäng* och *Kyling*, vilka ansett

dels att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Ej heller»

och slutade med orden »förhandlingsrättsliga ställning», bort ersättas med text av följande lydelse:

»Det allmänna löneläget för statstjänstemännen kommer i framtiden att bestämmas genom tidsbundna överenskommelser. Utskottet utgår från att det därvid kommer att bliva fråga om årligen träffade överenskommelser, vilket enligt utskottets mening aktualiserar i motionerna I: 323 och II: 432 framställt yrkande om utredning rörande formerna för statsmakternas representation vid förhandlingar med de statsanställdas organisationer. Inrättandet av ett särskilt organ för dessa förhandlingar framstår därvid som en lämplig lösning. Under hand har det emellertid meddelats att förhandlingsrättssakkunniga beräknas komma att slutföra sitt uppdrag under innevarande år och att dessa sakkunniga komma att ägna sin uppmärksamhet åt här berörda problem. Utskottet finner sig under dessa förutsättningar icke nu böra tillstyrka särskild utredning enligt motionernas yrkande men understryker vikten av lösningar enligt motionernas förslag inom den närmaste framtiden.

I motionerna har framhållits vikten av att snarast möjligt finna godtagbara lösningar på problemet om tjänstemannaorganisationernas förhandlingsrättsliga ställning. Av särskild betydelse är det att sådana förhandlingsformer skapas att parterna även i förhandlingar av detta slag få tillfälle tillkalla förlikningsman. Utskottet finner detta så angeläget att det anser sig böra hemställa att riksdagen i frågan gör ett uttalande.»;

dels ock att utskottet bort under punkten VII hemställa, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 323 och II: 432, i vad de avsåge formerna för förhandlingar med statstjänstemännens huvudorganisationer, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad sålunda anförts.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.*Punkten I.*

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag skall be att i korthet få motivera de med 3 b) och 4) betecknade reservationer, som äro fogade till detta utskottsutlåtande.

Jag vill då från början göra klart, att det ju ingalunda är så att reservanternas önska någon ändring i det förslag, som föreligger och som är grundat på det förhandlingsresultat som nu har uppnåtts. Vi vilja emellertid anlägga en del mera allmänna synpunkter och även framställa vissa yrkanden. Det kan nämligen i längden inte vara tillfredsställande — här gäller det dock väldiga summor — att riksdagen de facto om också inte de jure förlorar inflytandet på dessa frågor och ställes inför ett fait accompli.

Jag skulle inte gå alltför djupt in i resonemanget, men när departementschefen säger, att statstjänstemännen ha fått en kompensation, som i stort sett motsvarar de förbättringar som ha skett på den allmänna marknaden, så är detta uttalande — såsom också framhålles i de reservationer jag nyss nämnde — minst sagt tvivelaktigt. Reallöneutvecklingen för statstjänstemännen efter första halvåret 1948 lämnar en hel del övrigt att önska. För dessa kategorier har ju lönestoppet varit praktiskt taget absolut.

Jag skall nu inte gå emot det förslag som har framlagts om en viss differentiering, men jag vill understryka, att den differentiering som nu har föreslagits icke får bli prejudicerande. Detta har också klart utsagts i förhandlingsprotokollet, som den avdelning i utskottet, som behandlat dessa frågor, fått utdrag ur. Syftet med de lönetillägg det nu gäller är ju inte — vilket för övrigt också departementschefen klart har understrukt — att förändra den relativa lönenivån mellan olika grupper, utan endast och allenast att i högre eller lägre grad ge en kompensation för penningvärdesförsämringar som ha inträffat. Trots detta klara uttalande kommer man nu ändå med ett förslag om en differentiering av lönerna — 33 procent för belopp på

högst 500 kronor i månaden och 32 procent för belopp därutöver. Jag känner väl till den bakgrund, som har föranlett att förslaget i dag ser ut som det gör, men i likhet med departementschefen skulle jag vilja understryka, att det inte bör bli prejudicerande för framtiden.

Konsekvenserna av det resonemang som jag nu har fört måste ju bli, att man inte heller skall ha något s. k. tak, som nu ligger vid 1 200 kronor. Om det taket toges bort, såsom har skett på den allmänna arbetsmarknaden enligt uppgifter jag fått, skulle man komma ifrån de oegentligheter som med rätta ha understrukits i motionerna I: 304 och II: 405. Jag har för övrigt inom parentes sagt ställt mig ganska tveksam till utskottets uttalande, att ett bifall till dessa motioner skulle medföra så stort besvär vid uträkningarna. Det är rätt intressant att göra den iakttagelsen, att man här har varit mycket rädd för krångel, men det var man sannerligen inte för en stund sedan, när vi diskuterade resereglementet. Jag har inte haft anledning att gå in på det resonemang som — jag betonar det — med full rätt har förts i de nyssnämnda motionerna, ty om taket kommer bort, så kommer icke detta problem att ha någon praktisk relevans. Jag menar, att det är av vikt för framtiden, att både differentieringen och tak avlägsnas. Eljest kommer man, så som förhandlingarna skola läggas upp i framtiden, att få såvitt jag förstår en ärlig strid om de relativa löneställningarna för olika grupper av tjänstemän.

I fortsättningen komma lönerna som bekant att frikopplas från index — och jag höll på att säga: gudskelov för det — men det är då av vikt, att frågan om formerna för förhandlingarna få en snar lösning. Detta har också ställts i utsikt. Av utlåtandet framgår nämligen, att det under hand meddelats utskottet att förhandlingsrättssakkunniga komma att uppmärksamma detta spörsmål. Men jag tycker, att detta inte på något sätt utesluter, att riksdagen uttalar sig i denna riktning, såsom också departementschefen har gjort. Det finns ett par reservationer beträffande det problem, som jag

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

nu berör. I den ena reservationen förordar man en parlamentarisk representation. Vi ha i vår reservation inte ansett oss böra ta ställning till sammansättningen av förhandlingsorganet. Vi mena, att det väl kan tänkas att det får en annan sammansättning — jag kan i förbifarten anmärka, att det kanske rent av vore önskvärt. Jag understryker än en gång, att frågan bör utredas så snart som möjligt.

Slutligen har i motionerna I: 323 och II: 432 betonats vikten av att frågan om tjänstemannaorganisationernas förhandlingsrättsliga ställning över huvud taget bringas till en snar lösning. Det är t. ex. önskvärt, framhålles det både i motionerna och i reservationen, att parterna även vid de förhandlingar det här gäller kunna tillkalla förlikningsman. En del andra önskemål behöver jag inte gå in på. Jag anser, att det också är önskvärt, att riksdagen i detta sammanhang gör ett uttalande av den innebörd som jag något har berört.

Jag kommer mot denna bakgrund, herr talman, att under respektive punkter sedermera yrka bifall till de nyssnämnda reservationerna.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr ANDERSSON, AXEL: Herr talman! Det kan synas, som om det inte vore så stor skillnad mellan utskottsmajoritetens förslag i detta ärende och folkpartiets reservation, som för övrigt till sin sista del understöts av bondeförbundets representanter i statsutskottet. Det är också möjligt, för att inte säga troligt, att vi och utskottsmajoriteten hade kunnat komma varandra ännu närmare, om inte ärendets synnerligen brådskande natur hade lett till att överläggningarna inom avdelningen blevo mycket summariska.

Såsom fröken Andersson nyss sade har ingen haft något att invända emot att den träffade överenskommelsen skulle godkännas. Vad vi vända oss emot är dels beskrivningen av vad som hänt före

uppgörelsen, dels uppfattningen om vad som borde iakttagas i framtiden.

Utskottsmajoriteten vill slå fast, att statstjänstemännen genom den nu träffade överenskommelsen fått en reallöneförbättring motsvarande den som nåtts på den allmänna löne marknaden. Nu kanske ord i detta sammanhang inte betyda så mycket, utan man skall mest se till resultatet, men å andra sidan bör man ju vara angelägen om att på ett objektivt sätt karakterisera vad som skett. I själva verket innebär nämligen den påstådda reallöneförbättringen endast en partiell kompensation för de grupper, som under lönestoppstiden och tidigare inte kunnat hänga med utan som fått vidkännas en eftersläpning, särskilt med tanke på att under samma tid en inte oväsentlig löneglidning ägt rum på arbetsmarknaden i övrigt. Departementschefen är också fullt medveten om detta, då han uttalar, att »inkomststabiliseringen för statstjänstemännens del otvivelaktigt upprätthållits i vidare utsträckning än för flertalet andra grupper».

Nu menar man, att detta skall kompenseras genom höjningen av det rörliga tillägget till 32 respektive 33 procent, vilket betyder, att det kommer 1 respektive 2 procent över det beräknade medeltalet för år 1951, alltså 31 procent. Denna sista siffra har man fått fram ur socialstyrelsens januariberäkningar, enligt vilka levnadskostnadsindex vid halvårsskiftet skulle komma upp till 184, motsvarande ett pristal av 135. Med utgångspunkt från att tillägget vid förutvarande pristalet 124 utgjorde 20 procent, borde det alltså nu ha blivit en ökning med 11 enheter eller till 31 procent. Denna siffra skulle enligt departementschefens mening kunna godtagas som ett genomsnitt för år 1951. En sådan beräkning måste emellertid betecknas som mycket optimistisk. Prishöjningarna ha kommit i en betydligt raskare takt än man hade väntat, och att förutsätta att levnadskostnadsindex vid halvårsskiftet skulle stanna vid 184 torde säkerligen inte vara riktigt.

Utskottsmajoriteten har gått på avslag på högerns motion om att riksdagen skul-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

le uttala, att procenttalet för höjning av grundlönerna inte skall fastställas olika för olika lönehöjder. Inte heller vi ha velat vara med om att binda parterna. Principiellt anse vi emellertid det vara riktigt, att någon differentiering inte äger rum, och vi ha därför föreslagit, att riksdagen skulle med hänvisning till parternas gemensamma deklaration till förhandlingsprotokollet uttala, att riksdagen förutsätter, att parterna i fortsättningen komma att eftersträva likformighet, alltså en rekommendation i stället för en fastlåsning.

I motsats till utskottsmajoriteten ha vi ansett, att utskottet bort tillstyrka motionen av herr Englund m. fl. om ändring av grunderna för uträkning av tjänstledighetsavdrag. Majoriteten inom utskottet har hävdad, att en sådan omläggning skulle medföra ett betydande krångel, då några tabeller för avdragen över huvud taget inte skulle kunna uppställas. Andra experter förklara emellertid, att detta inte är med verkligheten överensstämmande. Det är för det första endast ett fåtal personer det kan bli fråga om, och för det andra behövs det inte några tabeller i dessa fall. Man behöver bara en mycket enkel formel, som inte fordrar någon större matematisk skicklighet i tillämpningen.

Det har också sagts, att ett bifall till reservationen och motionen skulle kunna leda till en försening av utbetalningen av de nya lönerna. Vi vilja naturligtvis inte vara skuld till en sådan försening. Så som vårt förslag på denna punkt är formulerat behöver det inte heller bli någon försening.

Till sist ha vi ansett, att utskottet borde ha yttrat sig mera positivt om den av herr Pålsson m. fl. väckta motionen angående formerna för statsmakternas representation vid förhandlingar med de statsanställda. Utskottsmajoriteten nöjer sig med att påpeka, att förhandlingsrättssakkunniga komma att ägna uppmärksamhet åt saken. Enligt vår mening bör riksdagen här tydligt uttala, att den förväntar ett förslag i den riktning motionen anvisat, så snart de sakkunniga slutfört sitt uppdrag.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till de av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationerna.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag skall först be att få säga några ord till herr Andersson. Jag kan instämma då han säger, att om vi haft bättre tid på oss, skulle vi nog ha kommit varandra betydligt närmare — kanske till och med så nära att de reservationer som nu herr Ohlon m. fl. står för skulle kunnat bli överflödiga. Det är härvidlag inte mycket som skilljer.

Vad sedan beträffar själva uppgörelsen vill jag påpeka, att ingen har motsatt sig, att den bygger på att man lös-gör statstjänarnas lönesättning från levnadskostnadsindex. Då båda parterna varit ense härom vid förhandlingarna ha vi helt naturligt inte heller kunnat bifalla den från kommunistiskt håll väckta motionen om en återknytning till levnadskostnadsindex redan detta år — den tid denna överenskommelse skulle gälla — om indextalet eventuellt skulle uppnå eller överskrida 180.

Uppgörelsen omfattar ju ungefär 200 000 statsanställda, och det är ganska naturligt att de fyra stora huvudorganisationer, som ha deltagit i förhandlingarna, ha representerat tjänstemän i så olika löneställningar — med löner varierande mellan låt oss säga 300 och 1 600 kronor i månaden — att dessa tjänstemän måste se olika på en del av problemen. Givetvis har man även vid förhandlingarna framfört olika synpunkter från olika håll, och den uppgörelse som nu föreligger är ju, som de flesta andra, en kompromiss.

Den del av överenskommelsen som har väckt det största missnöjet gäller ju differentieringen på 32 och 33 procent. Ingen i utskottet har dock ansett lämpligt att biträda herr Lundqvists förslag, att riksdagen skulle besluta att icke fastställa olika tillägg för olika lönehöjder, men man hävdar nu kategoriskt, att för framtiden bör icke någon sådan differentiering få förekomma. Utskottsmajoriteten har icke rekomen-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

derat en dylik differentiering vid kommande förhandlingar, men vi ha heller icke velat uttala oss däremot, då vi ansett att detta skulle binda och försvåra vid framtida förhandlingar. Vi lämna med andra ord frågan öppen. Och ingen i utskottet har som sagt yrkat på någon ändring i den nu träffade överenskommelsen.

Differentieringen på en procent vid 500 kronor tycker jag inte är mycket att bråka om, sett ur praktisk synpunkt. Den är mera symbolisk. Skillnaden mellan 1 200 och 500 kronor är 700 kronor, och en procent på 700 kronor blir sju kronor. Det blir hela skillnaden på en månadslön. Jag vet inte, om det finns någon anledning för reservanterna att under alla omständigheter så hårt hålla på den matematiska rättvisans heliga princip.

Å andra sidan är det ju inte förvånande när man från statstjänarkartellen, som representerar de flesta i de lägre lönelägena, begär högre procentuellt tillägg för de lägst avlönade. Detta ligger ju helt i linje med arbetarrörelsens strävan under senare år att höja lönestandarden för de sämst ställda. Enligt statstjänarkartellens beräkningar äro ungefär 12 procent av statstjänarna i 9 löneklassen eller därunder, och det kan inte synas orimligt om man för dem kommit till ett något högre tillägg än för de högre avlönade.

Vi lämna som sagt frågan om differentieringen för framtiden öppen.

Vad sedan beträffar den ekonomiska innebörden av den träffade uppgörelsen har man ju vänt sig mot departementschefens uttalande, att den i stort sett motsvarar löneglidningen på den privata arbetsmarknaden under senare tid. Departementschefen uttrycker sig försiktigt och säger »i stort sett». Reservanterna uttrycka sig också försiktigt och säga »relativt sett» i sitt motsatta påstående. Skillnaden är kanske inte så stor. Jag skulle nog våga säga, att åtminstone de lägre statstjänarna inte ha samma uppfattning i fråga om eftersläpningen av lönerna som reservanterna här ha velat framhålla. Uppgörelsen

innebär ju i runt tal 19 procents löneökning, och detta ger i nuläget full kompensation för levnadskostnadsökningarna sedan den 1 juli 1947 och därtill en liten reallöneförbättring. Det är ju klart, att denna reallöneförbättring kan bli försvinnande liten eller helt falla bort under årets lopp, beroende på hur levnadskostnaderna stiga. Men jag vill i varje fall understryka, att uppfattningen att statstjänarna fortfarande skulle vara en eftersatt grupp icke delas av alla statstjänare.

Med anledning av de motionsvägen framställda yrkandena om ändring av grunderna för uträkning av tjänstledighetsavdrag vill jag framhålla, att detta problem såväl som problemet om höjning av det nuvarande lönetaket vid 1 200 kronor kommer att lösas genom den proposition om löner reglering för byråchefer m. fl., som vi ha att vänta. I övrigt vill jag bara påpeka, att organisationerna vid förhandlingarna icke ha framställt något yrkande om rättelse.

Slutligen vill jag säga, att vi inom utskottet naturligtvis i och för sig icke ha någon anledning att motsätta oss de motionsvis framförda yrkandena om att man skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om andra former för framtida förhandlingar och därvid se till att såväl riksdagen som tjänstemännen bli representerade på annat sätt. Men vi understryka ju, att vi ansett onödigt att nu göra en särskild framställning härom, eftersom förhandlingsrättssakkunniga skola pröva dessa frågor.

Herr talman! Med det sagda skall jag be att få yrka bifall till utskottsförslaget.

Herr NORLING: Herr talman! Herr Leander har nyss berört den motion, som jag här hade tänkt tala om. Han sade att utskottet hade gått in för att avstyrka motionen på den grund, att motionen skulle avse att anknyta den kommande löneutvecklingen endast till levnadskostnadsindex. Att utskottet kunnat få en sådan uppfattning kan jag inte alls förstå, då i motionen hemstäl-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

les, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 52 måtte uttala att, därest vid innevarande eller kommande kvartals slut index enligt 1935 års serie uppnått eller överskridit talet 180, förhandlingar böra upptagas med statstjänarnas huvudorganisationer om full kompensation för levnadskostnadsstegringen.

I detta yrkande finns således ingenting som säger, att man inte skulle kunna uppta förhandlingar om lönesättning på annat sätt än genom indexreglering. Indexregleringen är ju ingenting annat än en säkerhetsshake för att löntagarna skola slippa en reallönesänkning.

Vidare sade herr Leander också, att index för övrigt enligt utskottets mening har knutits till den uppgörelse, som nu träffats. Ja, läser jag utskottets utlåtande rätt, finns visserligen där en vag formulering, men inte något bestämt uttalande. Utskottet säger nämligen, att det skulle vara ur olika synpunkter lämpligt att statstjänstemännens lönesättning frigöres från anknytningen till levnadskostnadsindex och att i stället det allmänna löneläget bestämmas med tillämpning av den allmänna arbetsmarknadens system med tidsbundna överenskommelser. Sedan säger utskottet: »Såsom i propositionen framhålles måste dock den periodiska reglering av lönerna, som följer av ett dylikt system, tills vidare åstadkommas genom fastställande av ett visst procenttal för höjningen av lönerna.»

Här skriver alltså utskottet på ett mycket vagt sätt, att det bör fastställas det procenttal, som skall gälla för höjningen av lönerna.

I motion I: 300 ha motionärerna utgått ifrån att om index enligt 1935 års serie uppnått eller överskridit talet 180, skulle den löneförhöjning, som erhållits genom överenskommelsen, vara uppäten. Om således detta indextal uppnås, böra förhandlingar upptagas om ett indexavtal, som ger full kompensation för prisstegringarna.

Jag vill härvidlag endast erinra om att redan i början av lönestoppssuppgörelsen startade statstjänarna med en

underkompensation av minst 3 procent. Vid ett indextal på 169 skulle de vara berättigade till 18 procent. På grund av den rörliga regeln, som endast ger tre fjärdedels kompensation för levnadskostnadsstegringen, sackade statstjänarna efter under hela den tid som denna regel tillämpades och ingen annan lönesättning genomfördes. De blevo därför underkompenserade för prisstegringarna. I december 1950 skulle full kompensation ha givit statstjänarna 24 procent.

Man kan således säga, att statstjänarna under december månad förra året voro underkompenserade med 12 procent, eftersom de endast erhöilo 12 procent, när den rätta kompensationen skulle vara 24 procent. Därtill kommer vidare den felräkning av index, som skett och som officiellt förklarats utgöra omkring 3,5 procent. Med hänsyn härtill skulle statstjänarna redan i december månad vara underkompenserade med 15 eller 16 procent. Den träffade uppgörelsen innebär ju att de erhållit 20 respektive 21 procent på grundlönen utöver de 12 procent som tidigare utgått. För statstjänarna betyder detta, att det finns en marginal av 5 å 6 procent av det tillägg, som de fingo genom uppgörelsen för de prisstegringar, som inträffat och komma att inträffa under året. Vi kunna således säga, att för dem äro lönehöjningarna redan uppätna.

Det är ju så att under hela lönestoppstiden ha statstjänarnas löner varit orörliga när det gäller kompensation för dyrtiden på annat sätt än genom den s. k. trekvartsregeln. I statsverkspropositionen säges ifrån, att man räknar med att till halvårsskiftet innevarande år skola priserna på levnadskostnaderna stiga med omkring 10 procent. Om statstjänarna då ha till godo en marginal på 5 å 6 procent, skulle det innebära att statstjänarna redan vid halvårsskiftet innevarande år skulle vara underkompenserade med 4 å 5 procent.

För att förebygga en sådan löneutveckling ha motionärerna framlagt sitt

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

förslag, som skulle medföra, om riksdagen godkände det, att statstjänarna skulle få förhandla om kompensation för den kommande prisfördyringen.

Man talar om att en ytterligare ökning av procenttalet utöver vad den träffade uppgörelsen innefattar skulle innebära en reallöneökning. Jag måste för min del bestrida detta. Jag har nyss påpekat att det redan föreligger en eftersläpning av lönerna — åtminstone kommer det att föreligga en sådan vid halvårsskiftet — och därför kan naturligtvis inte en höjd procent innebära en reallöneökning, utan i stället innebära, att en reallöneminskning skulle undvikas, om förhandlingar upptoges och statstjänarna finge full kompensation för dyrtiden.

Även om det nu har träffats en tidsbunden överenskommelse på samma sätt som gäller för arbetsmarknaden i övrigt, finns det ju ingenting som hindrar att nya förhandlingar upptagas och statstjänarna vid dessa förhandlingar tillerkännas full kompensation för dyrtiden. Man skulle då kunna förebygga den oro och de bekymmer, som en hel del av statstjänarna känna på grund av att den nu träffade uppgörelsen inte ger dem full täckning för de prisstegringar, som pågå i ett mycket raskt tempo.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 300 och II: 398.

Herr OHLON: Herr talman! Herr Norlings bollande med olika siffror torde vara en ganska tvivelaktig procedur. Det kan ju hända att om prisutvecklingen fortsätter i den våldsamma takt, som har inträffat de senaste dagarna, herr Norlings profetia kommer att gå i uppfyllelse, men för dagen finns väl ingen anledning att räkna därmed.

Det var intressant att höra herr Leander. Enligt herr Leander äro statstjänstemännen överlag och speciellt låglönegrupperna bland statstjänstemännen fullt tillfredsställda med den träffade överenskommelsen. Såsom ledamot av

riksdagen måste man vara nöjd, om detta verk är verklighet. Jag skall nu inte gå in så mycket i detaljer, utan jag vill bara understryka att då det nu har träffats en överenskommelse mellan statsmakten å ena sidan och tjänstemännen av olika grader å andra sidan om ett differentierat tillägg med endast 32 procent i intervallet 500—1 200 kronor i månaden, finns det ju ingen anledning för riksdagen att komma med ett annat förslag.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till att behandla en enda detalj, som rör den första punkten av folkpartiets reservation och som behandlas i den av herr Englund här i kammaren väckta motionen. Frågan gäller avdragen vid tjänstledighet. Jag vill så mycket hellre ingå på den saken som jag vet att det på denna punkt föreligger en inkonsekvens i 1947 års statliga löneplansförordning, vare sig man vid den tidpunkten var medveten om denna inkonsekvens eller inte.

När riksdagen genomförde den senaste löneregleringen, fastställde man i den statliga löneplansförordningen vissa grundlöner, och sedan fastställde man vissa grundavdrag, som skulle gälla vid olika slags tjänstledighet, nämligen A-avdrag och de dubbelt så stora B-avdragen. Vidare beslöt riksdagen att på grundlönen skulle utgå ett rörligt tillägg, varvid tillägget dock inte skulle utgå på högre månadslön än 1 200 kronor. Men sedan tog man sig för att i 4 § 4 mom. i den statliga löneplansförordningen införa en bestämmelse av följande lydelse: »Då månadslön höjes eller sänkes, skola övriga till samma löneklass hörande belopp höjas eller sänkas i sådan omfattning, att de förändrade beloppen» — det gäller alltså avdragen — »förhålla sig till den förändrade månadslönen» — det gäller lönen plus rörligt tillägg — »på samma sätt som de oförändrade beloppen till den oförändrade månadslönen.»

Denna regel fungerar matematiskt fullt oklanderligt upp till ett månadsunderlag på 1 200 kronor. Vid denna gräns ökar alltså månadslönen och avdraget i

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

samma takt, och detta var fallet under perioden från 1 juli 1947 fram till 30 juni i fjol med 12-procentstillägget. Men man har inte tänkt på att det fanns ett tak för det rörliga underlaget, och när denna regel i 4 § 4 mom. i löneplansförordningen appliceras över hela löneskalan, leder detta till ett resultat, som direkt strider mot det fundamentala riksdagsbeslutet, att det rörliga tillägget skall utmätas efter en grundlön av 1 200 kronor i månaden.

I herr Englund's motion finns ett exempel som visar, att en tjänsteman i 39 löneklassen i Stockholm, som är tjänstledig med A-avdrag och som enligt den grundläggande regeln borde ha en månadslön på 1 286 kronor, enligt den här bestämmelsen i löneplansförordningen endast får en månadslön på 1 255 kronor, d. v. s. han mister 31 kronor i månaden. Ännu mer horribla bli förhållandena i samma mån som det rörliga tillägget ökar.

Enligt det beslut, som riksdagen nu är i färd med att fatta, kommer en tjänsteman av denna kategori vid tjänstledighet med A-avdrag att förlora i förhållande till vad som skulle gälla, om den grundläggande bestämmelsen fick tillämpas fullt ut, över 80 kronor i månaden. Han fick i själva verket inte de 12 procent på sin grundlön före 1 juli i fjol, som han borde ha, trots att hans grundlön understeg 1 200 kronor, utan han fick bara 9,27 procent. Och komma de nya bestämmelserna nu till, kommer han inte att få 32 eller 33 procent utan bara 25 procent i tillägg, trots att hans lön befinner sig under maximum. Med lön menas då grundlön minus grundavdrag.

Man skulle kunna uttrycka saken på ett annat sätt. Man skulle kunna säga, att det för en tjänsteman av denna kategori inte gäller ett högsta underlag för rörligt tillägg på 1 200 kronor i månaden, utan högsta underlaget blir i själva verket 887:50. Och vid alla olika fall av tjänstledighet, vare sig det nu gäller ett större eller mindre antal dagar eller om det gäller olika löneklasser, blir det hela långa serier av maximi-

underlag för beräkningen av det rörliga tillägget. Till sådana absurda konsekvenser kan en regel leda, som inte står i överensstämmelse med den grundläggande bestämmelsen.

Nu säges det i utskottets utlåtande på s. 11, att avdragen ha medvetet fastställts att motsvara viss del av lönen (grundlön + rörligt tillägg), varför den i motionerna framförda kritiken mot berörda regel knappast är sakligt befogad. Ja, det är klart, att avdraget skall ökas i samma mån som grundlönen på grund av höjningen av det rörliga tillägget ökar, men inte på det här sättet. Om man försöker plöja igenom litteraturen, som avhandlar vad som försiggick före tillkomsten av den senaste löneregleringen, finner man inte någonstans belägg för att de underhandlande parterna hade klart för sig att denna bestämmelse skulle komma att fungera på det sätt som den gör.

Nu kan man ju ställa sig den frågan: Varför ha inte tjänstemännen sagt ifrån under alla dessa år, att det är ett fel begånget? Därpå får man väl svaret att det gäller ett ytterst litet antal tjänstemän. Det gäller ju tjänstemän ovanför 31 och 32 löneklasserna, beroende på var vederbörande är stationerad. När en tjänsteman av denna kategori är tjänstledig, är han i allmänhet tjänstledig för att fullgöra ett offentlig uppdrag, och då får han vidkännas C-avdrag, d. v. s. han går miste om all lön, men får full ersättning av staten för förlorade löne-medel. Tjänstemännen ha således i allmänhet inte varit intresserade av bestämmelsen.

Det heter vidare i utskottets utlåtande, att ett bifall till motionerna skulle kräva en vidlyftig omläggning av det för utbetalningarna av de nya lönerna erforderliga tabellunderlaget, vartill kommer att några tabeller för samtliga avdragsfall över huvud taget icke kunna uppställas. Därpå kan jag svara, att tabellunderlaget inte behöver förändras alls; man behöver bara vidta den proceduren, att man stryker en del siffror, nämligen avdrags-siffrorna i de med rörligt tillägg försedda avdragstabellerna för

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförfordning m. m.

femte ortsgruppen från och med 31 löneklassen, för fjärde och femte ortsgруппerna från och med 32 löneklassen och för tredje, fjärde och femte ortsgруппerna från och med 33 löneklassen. Sedan kan man inte använda tabellen, och det är alldeles riktigt. Vad skall man då göra? Jo, man skall göra en procentberäkning; man skall ta 12 procent på den del av lönen, som överstiger 500 kronor i månaden upp till 1 200 kronor. Skall det vara så förtvivlat svårt att göra den beräkningen med 12 procent? Den gör man nästan lika fort som man slår i en tabell. Talet om krångel har alltså intet som helst berättigande i detta sammanhang, och inte heller har ett annat uttalande giltighet, som förekommer någonstans i statsutskottets utlåtande, att den ifrågasatta omläggningen skulle avsevärt försena färdigställandet av tabellunderlaget och alltså försena utbetalningen av de nya lönerna.

Herr talman! Så dåliga räknemästare äro nog ändå inte statens tjänstemän i de olika verken och inrättningarna, att de inte skulle kunna klara av den här 12-procentsberäkningen eller 32-procentsberäkningen. Herr Axel Andersson har redan förut yrkat bifall till våra tre reservationer, och jag ber att få instämma i hans yrkande.

Herr statsrådet **LINGMAN**: Herr talman! Herr Norling åberopade i sitt anförande en beräkning, som gjorts när det gäller levnadskostnadsindex och som skulle ha visat vissa bristfälligheter eller felaktigheter i index. Om jag inte hörde fel sade han, att det var en officiell beräkning, som visat dessa felaktigheter. Jag har haft tillfälle tidigare att i andra kammaren besvara en enkel fråga, som rörde detta problem. Jag skall inte här upprepa det svaret. Jag vill bara hänvisa till att det inte är någon officiell beräkning, som har gjorts, utan det är en enskild tjänsteman, som har räknat efter en annan metod än den man tidigare använt, och enligt den metoden hade man fått fram andra siffror. Jag skall inte närmare

fördjupa mig i denna fråga, herr talman, utan jag ber att få hänvisa till det utförliga svar, som jag har lämnat i andra kammaren.

Jag får kanske i detta sammanhang beröra en annan sak, som finnes angiven i den av den kommunistiska gruppen väckta motionen i anledning av den föreliggande propositionen. I motionen göras vissa lönejämförelser mellan en statstjänsteman i 12 löneklassen och en industriarbetare. I motionen talas om att eftersläpningen i lönehänseende för statstjänarna är högst betydande. Det säges där: »I augusti månad förra året var, enligt socialstyrelsen, den *genomsnittliga* timförtjänsten för manliga industriarbetare i ortsgрупп V kronor 3:10. Genom årets avtalsuppgörelser torde en höjning med 10 procent ha skett. Därmed är den *genomsnittliga* timförtjänsten nu cirka kronor 3:40. Efter en arbetstid av 208 timmar för 30 dagar ger detta en månadsinkomst på 707 kronor.» Och detta belopp uppställs mot den månadslön på 645 kronor, som enligt föreliggande förslag skulle komma att utgå till en tjänsteman i 12 löneklassen i ortsgрупп V.

Nu får man emellertid vara ganska försiktig när man använder siffror, som äro hämtade ur statistiken. Jag vill säga att siffran 3:10 är riktig enligt socialstyrelsens beräkningar om den *genomsnittliga* timförtjänsten. Men då skall man också ta hänsyn till vad som ligger bakom denna *genomsnittliga* timförtjänst. Däri ingår inte bara kontantlön för ordinarie arbetstid, utan däri ingå övertidsersättning, ersättning för arbete i skift, ersättning för arbete under förskjutet tid o. s. v. Om man bara tar bort den del, som motsvarar övertidsersättningen och som, fortfarande enligt socialstyrelsens beräkningar, beräknas till 3,1 öre per timme, kvarstår en timförtjänst på 3:07 kronor.

Vidare är det alltför djärvt att räkna ut månadslönen genom att multiplicera denna timförtjänst med 208, ty den högsta ordinarie arbetstid, som kan tas ut av en industriarbetare, är 2 400 tim-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

mar per år, alltså 200 timmar per månad. Men det tidsmättet tas inte ut. Man kan fortfarande gå tillbaka till socialstyrelsens beräkningar över den uttagna arbetstiden, och dessa visa att arbetstiden i genomsnitt utgör 183 timmar i månaden.

Skall man alltså i sin bevisning använda den timförtjänst, som socialstyrelsen räknat ut, får man följa samma material, som ligger bakom beräkningen för att räkna ut månadslönen. Man kommer då fram till att månadsinkomsten för en industriarbetare i ortsgrupp V inte blir 707 kronor — ja, det är ju efter löneförhöjningen som den skulle bli 707 kronor — utan den blir med hänsynstagande till de faktiska medeltalen i olika sammanhang 618 kronor. Det kan säkert kontrolleras i den statistik, som finns inom socialstyrelsen.

Nu tror jag å andra sidan att den förhöjning genom årets avtalsuppgörelser, som i motionen beräknas uppgå till 10 procent, ligger i underkant. Jag tror att förhöjningen för industriarbetarna ligger mellan 11 och 12 procent. Men även om man tar med detta i beräkningen, kommer man fram till en månadslön på 630 kronor i genomsnitt för en vuxen industriarbetare i ortsgrupp V. Det är alltså dessa 630 kronor, som böra uppställas till jämförelse med kontantlönen på 645 kronor för en statstjänsteman i 12 löneklassen i ortsgrupp V.

Det bör också uppmärksammas, att detta är nettolönen, sedan avdrag av pensionsavgifterna skett. Räknar man med bruttolönen, något som inte torde vara fel i och för sig då man gör en jämförelse med industriarbetaren, kommer man upp till en månadslön på 690 kronor. Detta gäller således i dyrort V, och relationerna på de lägre dyrorter-na bli ändå förmånligare för de statsanställda. Jag har velat nämna detta för att inte de siffror, som finnas anförda i motionen, skola framstå såsom riktiga. Man bör justera dem med hänsyn till de beräkningsgrunder, som socialstyrelsen använder.

Jag skulle sedan vilja säga några ord om vad som anförts från de övriga

motionärernas sida. Herr Andersson framhöll, att det kunde anses tvivelaktigt, om statstjänarna över huvud taget ha fått den kompensation, som finns angiven. Jag skall inte gå in något närmare på detta. Det finns ingen anledning att här i riksdagen upprepa alla de diskussioner, som förts under förhandlingarna. Det förefaller mig, om herr Andersson nu verkligen fört folkpartiets talan, som om man från det hållet givit ett klart underkännande åt de förhandlare, som ha deltagit från tjänstemannaorganisationernas sida. Det får närmast bli en uppgörelse dem emellan, om man har räknat rätt eller inte.

Vad sedan beträffar frågan om beräkningen av tjänstledighetsavdrag, som herr Ohlon närmare berört, kan man naturligtvis anlägga olika synpunkter på den. Men jag tror inte, att det är något större fel begånget med den beräkning, som nu tillämpas. Här har talats om A-avdrag och B-avdrag, men skall systemet vara fullständigt, få vi också ta med C-avdrag, och ifrågasvarande regel kan verka på samma sätt när det gäller C-avdrag. Men om vi utgå ifrån att tjänstemannens lön fastställs per månad, bör väl den frågan uppställas: Om tjänstemannen är ledig en del av månaden, skall då inte avdraget göras i proportion till den del av månaden som han är frånvarande? Det bör ju framstå såsom ganska klart vid tillämpningen av C-avdrag. När det gäller A- eller B-avdrag böra de stå i relation till samma proportionella beräkning, som tillämpas för C-avdragen. Det är alltså inte något förbiseende, som ligger bakom denna beräkning, utan man har haft full vetskap om hur regeln skulle komma att verka. Man anser det emellertid vara riktigt att gå den vägen. Alla andra löntagare få ju avstå en del av lönen — vare sig det gäller veckolön eller månadslön — som faller på den tid de inte deltagit i arbetet.

I motion nr 304 har det angivits vissa exempel på hur de olika beräkningarna utfalla. Enligt dessa beräkningar visar

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

det sig, att om man skulle följa den av herr Ohlon nu rekommenderade linjen skulle reduceringen av månadslönen bli 31 kronor mindre vid tillämpning av tolvprocentstillägget. Det betyder alltså en krona per dag i ett förtjänstläge på upp till 55 kronor per dag. Då är frågan: Finns det anledning att för den lilla skillnadens skull gå ifrån det goda hjälpmedel, som man nu har i tabellerna, och gå över till en individuell beräkning av avdragen? Förlusten kommer visserligen att bli något större om lönerna nu höjas på sätt som ifrågasatts i propositionen, men det kommer inte att bli några stora förskjutningar.

Jag tror inte att man ute på de olika tjänsteställena skulle vara särskilt tilltalad av att nu behöva börja göra särskilda uträkningar för varje enskild tjänsteman när det gäller A-, B- eller C-avdrag, när man hittills har haft tillgång till tabeller som ha kunnat räknas ut i departementet och i tryck vidarebefordras till samtliga tjänsteställen. Vi skola komma ihåg att det inte bara är fråga om renodlade A-, B- eller C-avdrag, utan att det också i mycket stor utsträckning förekommer kombinationer av dessa olika avdrag. Att vi enligt herr Ohlons förslag skulle få ett betydligt krångligare system än vi för närvarande ha kan man inte komma ifrån.

Herr Ohlon sade att talet om krångel inte skulle ha något fog för sig i detta sammanhang, men då är frågan, om allt tal om krångel över huvud taget har fog för sig. Här har man nu enkla medel att tillgå, och om man skall släppa dessa enkla medel för de här små differensernas skull och gå över till ett krångligare system får man väl ändå erkänna att man inför ett nytt krångel.

Jag har redan med anledning av herr Norlings anförande något berört ett uttalande i en av de båda reservationer, som äro avgivna av fröken Andersson m. fl. Detta uttalande går ut på att huvudmassan av statstjänstemännen är att betrakta som en eftersatt grupp. Ja, det beror på hur man räknar — om man anser att den grupp är eftersatt, som inte har fått lika mycket som andra i pro-

cent räknat, eller om man anser att den grupp är eftersatt, som trots likvärdiga arbetsuppgifter har mindre lön än andra i kronor räknat. Emellertid tror jag inte man kan säga, att huvudmassan generellt sett är eftersatt. Eljest skulle man med skäl kunna fråga sig, varför så många grupper äro angelägna om att bli underkastade det statliga avlöningsreglementet.

Vid de förda förhandlingarna och i den träffade uppgörelsen strävade man efter att frångå den automatiska indexreglering, som man tidigare har haft, men så snart man på nytt aktualiserar indexresonemanget i detta sammanhang kommer man ju de facto att växla in på precis samma spår igen. Det har varit en gemensam strävan för regeringen och organisationerna att söka sig fram till en löneavvägning, vilken närmare ansluter sig till den lönenivå som har vuxit fram inom andra delar av arbetsmarknaden.

Om riksdagen i detta läge gör det uttalande, som har föreslagits av de nysnämnda reservanterna, och sålunda redan nu uttalar sig för att det rörliga tillägget skall behandlas så och så, är det uppenbart att man därmed binder förhandlingarna. Då kan man inte få till stånd de fria förhandlingar, som man väl ändå bör eftersträva. Så snart det kommer ett uttalande, som faktiskt skulle binda förhandlingarna, måste rörligheten bli inskränkt.

Sedan kan det vara en intressefråga mellan statstjänstemännen, regeringen och riksdagen hur man skall bygga upp lönesystemet, och det kan också många gånger vara en lämplighetsfråga huruvida man skall reglera löneläget enbart genom det rörliga tillägget eller om man skall justera löneläget dels genom justering av det rörliga tillägget och dels genom justering av grundlönerna. Jag kan nämna en fråga som vi för närvarande arbeta med, frågan om lönerna för vissa cheftjänstemän. Om man vill göra någonting för dessa utöver vad det rörliga tillägget kan ge, blir man nödsakad att åstadkomma vissa förbättringar av grundlöneläget för dem. Man bör väl ha möjligheter att söka sig fram på de

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

vågar som kunna vara möjliga för att träffa en överenskommelse, om man över huvud taget är intresserad av att åstadkomma överenskommelser.

Det är ytterligare ett par frågor i reservationerna, som jag skulle vilja beröra. Närmast gäller det inrättande av ett särskilt förhandlingsorgan. Beträffande den frågan har det ju tidigare upplysts att den är föremål för prövning inom förhandlingsrättskommittén. Frågan är för övrigt inte så enkel som det i första hand kan synas. Det är inte bara att utan vidare inrätta ett organ, som skall sköta förhandlingarna. Ett sådant organ måste ändå stå i kontakt med regeringen. Därest man inte helt skall sätta riksdagen åt sidan, måste ju resultatet av förhandlingarna komma i form av en proposition, och regeringen måste ha möjlighet att överväga vissa ekonomiska frågor även i samband med lönefrågorna. Om då tjänstemännen skulle vara hänvisade till att föra sina förhandlingar enbart inom ett sådant organ, är jag övertygad om att de ganska snart skulle protestera emot en ordning, som skulle hindra dem från att få komma till tals med representanter för regeringen. Det är ju så vid alla förhandlingar, att de anställdas förhandlare vilja tala med den som har att taga ställning till de framkomna yrkandena eller med en direkt representant för denne.

En annan ordning skulle alldeles säkert komma att försämra möjligheterna för tjänstemännen, eller också skulle den leda till att man finge föra dubbla förhandlingar, nämligen dels med förhandlingsorganet och dels med regeringen.

Jag vill inte med detta säga, att det skulle vara helt uteslutet att finna någon form för ett sådant organ som det talas om i reservationen — kanske med en kombination av regeringsrepresentanter och andra — men den frågan måste ytterligare prövas, och den är föremål för prövning inom förhandlingsrättskommittén.

Så ha vi frågan om yrkandet att redan nu göra uttalande om att det vid förhandlingarna skulle kunna tillkallas förlikningsmän. Det är bara förvånans-

värt, att det yrkandet har kommit just i det här sammanhanget, ty det brukar ju vara angeläget att tillkalla förlikningsmän först när förhandlingarna stranda. De förhandlingar det nu gäller ha inte strandat, utan de ha slutförts på fyra dagar; vi träffades under fyra dagar, halva dagen varje gång. Man kan peka på många fall där det har tillkallats förlikningsmän, men där det har tagit ofantligt mycket längre tid än fyra dagar att komma till en uppgörelse. Jag kan alltså inte tro, att motiveringen till kravet på rätt att tillkalla förlikningsmän ligger i att förhandlingarna skulle ha förts under särskilt svåra förhållanden.

Om man skulle anlita förlikningsmän vid de förhandlingar det här gäller skulle dessutom en del nya rätt besvärliga problem uppkomma. Låt oss säga att förhandlingarna inte gå i lås, att man har besvär att komma överens. Vem skall då tillsätta förlikningsman mellan Kungl. Maj:t och organisationerna? Skall socialstyrelsen göra det? Eller skall Kungl. Maj:t, som ju dock är part, tillkalla förlikningsman? Jag tror inte att man bör göra något bestämt uttalande på den punkten, eftersom även den detaljen bör undersökas något närmare. Och den är även föremål för uppmärksamhet inom den utredning som jag här har talat om.

Herr NORLING (kort gemäle): Herr talman! Jag har inte tänkt taga upp någon debatt med statsrådet Lingman om jämförelsen mellan arbetsmarknadens löner och de löner som utgå till statstjänstemännen. Tvärtom vill jag instämma med statsrådet i att lönerna äro dåliga på bägge hållen; jag fattade statsrådets förklaring så, att de dåliga statstjänarlönerna kunde jämföras med arbetsmarknadens löner och att alltså lönerna voro lika dåliga i båda fallen.

Huvudsaken är väl att det löneläge, som nu har uppstått, inte ger vare sig de statsanställda eller arbetstagarna på den öppna marknaden kompensation för de prishöjningar som nu pågå. Jag kan bara peka på vad som står i dagens tid-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

ningar om brödet, en sådan viktig vara för levnadskostnaderna, och därtill bränsletillägget, som ju kommer att uppgå till mellan 20 och 25 procent av grundhyran. Det är stegringar som komma att påverka arbetstagarnas levnadskostnader på ett helt annat sätt än man tydligen hade klart för sig från början.

Till detta kommer, som jag förut har sagt, att statstjänarna stodo i särklass redan från början, och den har man inte tagit dem ur genom den träffade uppgörelsen. Staten borde vara en mönsterarbetsgivare i samhället, men den har blivit raka motsatsen, och kvar står det gamla uttrycket, att statens kaka är liten — i synnerhet den som ges åt de lägre statsanställda.

Herr OHLON (kort genmäle): Herr statsrådet framhöll alldeles riktigt önskvärdheten av att man får så enkla regler som möjligt när det gäller löneberäkningarna, och beträffande bestämmelsen i 4 § 4 mom. löneplansförordningen säger herr statsrådet, att det är en sådan enkel regel och t. o. m. att den är riktig. Ja, den vore riktig ifall vi inte hade något lönetak, ovanför vilket inget rörligt tillägg utgår. Då kunde man räkna både på det sätt, som löneplansförordningen förutsätter, och på det sätt som jag har rekommenderat. Men eftersom vi nu ha ett lönetak, ställa sig förhållandena på ett helt annat sätt.

Det är klart att man får göra en liten beräkning för varje enskild tjänsteman i de högsta lönelägena särskilt, om man skall låta alla tjänstemän få det rörliga tillägget fullt ut på det underlag, som statsmakterna ha beslutat, men det blir ju en mycket enkel beräkning, som jag nyss nämnde, och det gäller endast ett fåtal fall. I dessa fall gäller det att räkna ut hur mycket 12 eller 32 procent av en viss summa är.

Jag hörde, herr talman, här om dagen en historia om Putte och Puttes mamma. Puttes mamma kom till läraren och sade att Putte inte ville vara med i räkning. »Varför det då?» frågade läraren. — »Jo, Putte tror inte på multiplikationstabel-

len!» Jag tror inte att de tjänstemän som göra våra löneberäkningar äro så skeptiska mot multiplikationstabellen som Putte och hans mamma.

Herr ANDRÉE: Herr talman! Om det inte förhöll sig på det sättet, att många av oss äro medvetna om de verkliga motiven bakom kommunisternas och de borgerligas motioner och reservationer, skulle hela denna fråga te sig ganska lustig.

Vad är det som har skett? Personalorganisationer, som representera statens anställda, ha förhandlat med representanter för regeringen, och man har blivit överens. Sedan kommer regeringen till riksdagen, som i detta fall agerar arbetsgivare, och skall få överenskommelsen godkänd. Då säga högern och folkpartiet liksom kommunisterna: »Nej, vad är det här för en överenskommelse! De ha ju inte fått så mycket som de skulle ha, om man jämför med vad alla andra ha fått på den öppna marknaden!» Det skulle vara mycket tacknämligt om t. ex. högerns företagare — jag tänker på herr Wehtje m. fl. — ville säga till sina förhandlare, när de komma och skola ha en uppgörelse med arbetstagarna godkänd: »Nej, hör du, det här duger inte, de ha inte fått så mycket som de böra ha!»

Jag skulle vilja citera samma mening i den ena högerreservationen, som herr statsrådet citerade. Sedan reservanterna ha sagt, att jämfört med de privatanställda ha statstjänarna inte fått vad de borde ha, fortsätta de: »I förhållande till ett flertal andra arbetstagargrupper är huvudmassan av statstjänstemännen fortfarande att betrakta som en relativt sett i lönehänseende eftersatt grupp.» Det är en mycket intressant mening.

För det första har ju den där mening- en inte något att göra med den sak som vi behandla och som propositionen talar om. Det relativa löneläget för statstjänstemän skall icke regleras i denna proposition, utan det skall regleras på annat sätt, nämligen genom lönergleringar eller också via tjänsteförteckningsrevisioner. Det är alltså en fråga som inte har

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

med den framlagda propositionen att göra.

För det andra, herr talman, har jag för egen del fäst mig just vid detta, att man i den citerade meningen för fram den stora huvudmassan och förklarar att den är eftersatt. Det göra de borgerliga på samma gång som de säga att vi skola plocka bort taket.

Att slopa det nuvarande taket, vilket såsom alla känna till är 1 200 kronor i månaden, skulle innebära att huvudgruppen av statens anställda, nämligen människor i nionde lönegraden — brev-bärare, stationskarlar och en del andra grupper — fortfarande skulle få en ökning med 1 044 kronor om året i ortsgrupp V, under det att exempelvis en generaldirektör i lönegrad Cp 22, som enligt dagens proposition får 1 728 kronor, skulle få en höjning till 9 564 kronor. Generaldirektören i kungl. järnvägsstyrelsen skulle få sin lön ökad med 13 000 kronor.

Jag skulle, herr talman, vilja vädja till riksdagens ledamöter att tänka sig för innan man beslutar sig för att votera för de uttalanden, som de borgerliga ha föreslagit. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr SVÄRD: Herr talman! Det synes mig föreligga en avgörande skillnad mellan statsrådet Lingman och den siste ärade talaren. Statsrådet Lingman gav mig det bestämda intrycket, att han inte *ville* förstå reservationen eller motionerna. Herr Andréé gjorde tydligt att han inte *kunde* förstå dem.

När man argumenterar så som herr Andréé gjorde när han upprepade herr Rubbestads påstående om de 13 000 kronorna i förhöjning för statens järnvägars chef — talaren tycks utgå ifrån att denne tjänsteman inte tidigare har haft något rörligt tillägg — har man ju lämnat den grund på vilken även en lönediskussion kan föras, den sakliga grunden.

Det skulle också till herr Andréé kunna sägas, att han inte tycks ha observerat att det finns någonting som heter

beskattning i detta land och att beskattningen med sin utformning är tänkt som ett av de medel, med vilka man kan korrigera inkomstfördelningen i samhället.

Herr Andréé kunde heller inte finna att uttalandet i högerreservationen om den relativt sett eftersatta ställning, i vilken huvudmassan av statstjänstemännen har kommit, har någonting med den här behandlade propositionen att göra. Den här behandlade propositionen avser att fastställa det allmänna löneläget och att göra detta med hänsyn till två omständigheter: med hänsyn till levnadskostnadernas förändring och med hänsyn till förändringar i de löneresultat som uppnåtts på den allmänna avtalsmarknaden. Om inte den relativa lönesättningen har någonting med en sådan proposition att göra, har jag mycket svårt att förstå vad den relativa lönesättningen över huvud taget har med att göra.

Till herr Andréé vill jag bara ytterligare säga, att han inte riktigt tycks ha fixerat det problem som det här rör sig om. Det rör sig här om ett beslut som medför statsutgifter på inemot 550 miljoner kronor. Att den svenska riksdagen och de enskilda ledamöterna i den svenska riksdagen skulle på något sätt vara förhindrade att framföra *sina* synpunkter på beslut av denna art är — såvitt jag förstår — en såväl konstitutionell som politisk nyhet.

Om riksdagen godtager den här föreliggande propositionen — och jag utgår ifrån att den kommer att göra det — så godkänner riksdagen för sin del inledandet av en ny epok i lönesättningen för statstjänstemännen, en epok med årliga förhandlingar om ett rörligt tillägg, som är frikopplat från levnadskostnadsindex. Det är ganska självklart att man i ett sådant läge har anledning att uppehålla sig dels vid formerna för dessa årliga förhandlingar och dels vid de principiella förutsättningarna för förhandlingarna.

Statsrådet Lingman har under förhandlingarnas gång hävdat, att det rörliga tillägget är till för att ge det all-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

männa löneläget men däremot inte för att ge den inbördes lönesättningen mellan olika tjänstemän eller olika grupper av tjänstemän. Huruvida det är med utgångspunkt från denna av statsrådet hävdade uppfattning, som parterna i förhandlingarna ha kommit överens om ett uttalande, som jag nu skall återge, undandraget sig mitt bedömande. Parterna ha till förhandlingsprotokollet gjort en anteckning, enligt vilken organisationerna förklarar sig ense om att med den överenskomna uppdelningen av tilläggsprocenten icke avsetts att åstadkomma en bestående uppdelning av tilläggsförmånen vid olika lönelägen. Såvitt jag är rätt underrättad har den förhandlande på regeringens sida accepterat detta uttalande och därmed accepterat tanken, att differentieringen 32—33 procent icke är prejudicerande för framtiden. Jag förmodar att denna tolkning är riktig, ehuru protokollsanteckningen icke finns refererad i den kungl. propositionen.

Om man har accepterat denna ståndpunkt och om man driver tesen att det rörliga tillägget, särskilt i dess nya form, är avsett att ge det allmänna löneläget, har jag mycket svårt att förstå att man annat än av tvång kan komma till en differentiering, som ju strider mot den princip statsrådet själv har företrätt.

Om man nu accepterar en principvidrig överenskommelse, därtill nödd och tvungen, förefaller det mig rätt angeläget att man fastslår själva principen och att detta inte bara göres i ett mer eller mindre hemligt förhandlingsprotokoll, utan att det på riksdagens och därmed också statsmakternas vägnar slås fast, att den inbördes lönesättningen är något som man icke skall årligen förhandla om med statstjänstemännen. Vad man med dem skall uppehålla sig vid är det allmänna lönelägets fastställande.

Utskottet har hävdat, och statsrådet har instämt med utskottet på den punkten, att man genom att bifalla ett förslag om ett principuttalande av denna art skulle binda förhandlarnas frihet och, som det står i utskottets utlåtande, omöjliggöra eller försvåra förhandlingar i framtiden. Det är riktigt från en syn-

punkt. Ett uttalande av denna art anger nämligen vad förhandlingarna skola röra sig kring, vad de skola syssla med och vart de skola syfta. Det innebär naturligtvis att man i viss mån binder de förhandlande parternas frihet. Men det är, förefaller det mig, en bindning som av både praktiska och principiella skäl är väl motiverad. Jag har nämligen på båda dessa grunder mycket svårt att försä, att det kan finnas skäl att vid de årliga i all hast genomförda förhandlingarna ta upp någonting annat än det allmänna löneläget till behandling.

Vad gäller formerna för förhandlingarna är detta naturligtvis en fråga som behöver övervägas från mer än en synpunkt. Men med hänsyn till den omständigheten att vi väl förmodligen redan i höst få nya förhandlingar med statstjänstemännen skulle det ju finnas skäl att i möjligaste mån påskynda en lösning av denna fråga, så att vi inte även vid höstens förhandlingar komma i det läge där vi stodo när förhandlingarna denna gång genomfördes, d. v. s. att Kungl. Maj:t förhandlar på statens sida, vilket binder Kungl. Maj:t och medför att åtminstone vissa organisationer känna tryck på sig samt, som statsrådet här upplyste om, naturligtvis praktiskt taget omöjliggör tillkallandet av förlikningsman. Det är glädjande att man i år kunde nå en överenskommelse, och framför allt att man gjorde det så snabbt. Men det är inte hundraprocentigt säkert att det går lika bra i höst, även om vi utgå från att staten representeras av samma företrädare som nu på våren.

Av dessa skäl förefaller det mig som om det finnes anledning för riksdagen att som sin mening uttala, att denna fråga bör lösas snarast och att den bör lösas på sådant sätt, att det skapas en praktisk lösning på de svårigheter med vilka vi brottas, en lösning som ger statstjänstemännen jämställdhet i förhandlingsmässigt avseende med övriga grupper i det svenska samhället.

Jag tror att dessa principiella synpunkter kunna ha sitt värde, liksom det har sitt värde att konstatera, att stats-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

rådets uttalade uppfattning, att den nu för riksdagen förelagda uppgörelsen skulle innebära en reallönstegring i stort sett motsvarande den, som uppnåtts på den fria arbetsmarknaden, möjligen har formell täckning men knappast reell täckning. Det lär väl knappast gå att förneka, att löneutvecklingen för stora grupper av statstjänstemän har varit oförmånlig. Och det lär väl inte gå att så helt koncentrera sin uppmärksamhet på situationen vid årsskiftet 1950/51, att man alldeles bortser från händelseutvecklingen under de närmast föregående åren. Det finns ur denna synpunkt stora grupper statstjänstemän, som icke fått en reallönstegring, motsvarande den som övriga grupper skaffat sig. Jag tror inte att det går att förneka detta förhållande.

Herr statsrådet LINGMAN: Herr talman! Jag skulle vilja svara på en fråga, som herr Svärd framförde. Han hänvisade till det uttalande, som organisationerna hade gjort till förhandlingsprotokollet, och frågade om inte jag godkände detta uttalande och innebörden av det.

Vid förhandlingarna upprättades ett protokoll. Organisationerna voro kanske inte helt eniga inbördes. De försökte förhandla sinsemellan för att bli eniga, och om de ville göra ett uttalande i det sammanhanget, var det organisationernas egen sak. Den ena parten gjorde alltså ett uttalande, och jag kunde inte ta upp en diskussion för att klarlägga, om det var riktigt eller inte, detta var den ena partens uttalande till förhandlingsprotokollet. Det är mycket vänligt vid förhandlingar att den ena parten gör ett uttalande, utan att detta uttalande betraktas såsom överenskommen mellan parterna. Ofta är det så, att det inte behövs något särskilt uttalande, nämligen om parterna äro överens.

Vad som nu vore betänkligt är naturligtvis, om riksdagen förklarar att det uttalande, som det här gäller, också skall vara riksdagens. Då skulle man

vid kommande förhandlingar vara bunden och inte ha den rörelsefrihet, som är nödvändig under en förhandling, om man över huvud taget skall kunna kalla det för en förhandling.

De övriga frågor, som herr Svärd berörde, skall jag inte ta upp. De äro genomdiskuterade vid de förhandlingar som förts. Jag tycker inte att det finns någon anledning att fortsätta dessa förhandlingar här.

På framställning av herr talmannen beslöts att den fortsatta överläggningen i förevarande fråga skulle uppskjutas till aftonsammanträdet.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 48, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till kungörelse om ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 4 § allmänna resereglementet den 27 juni 1929 (nr 210); samt

nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående grunder för skattelindring åt synnerligt skattetyngda kommuner m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vartdera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Herr talmannen anmälde, att till kammaren överlämnats följande kungl. propositioner, vilka nu var för sig föredrogos och lades på bordet:

nr 86, angående anslag till anskaffande av viss utrustning m. m. till vanförestaltnerna i Göteborg och Hälsingborg;

nr 87, angående fullmakt att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1950/51, m. m.;

nr 88, med förslag till stat för försvarets fastighetsfond för budgetåret 1951/52 m. m.;

nr 90, med förslag till lag med vissa bestämmelser om böter och viten; samt

nr 91, med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet till herr talmannen avlämnade motioner:

nr 332, av herr *Pålsson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till fria resor för barn m. m.;

nr 333, av herr *Cassel* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1951/52 till fria resor för barn m. m.;

nr 334, av herrar *Velander* och *Werner*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning i viss del av förordningen den 4 juni 1948 (nr 278) med provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m.;

nr 335, av herrar *Domö* och *Svärd*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om fortsatt tillämpning i viss del av förordningen

den 4 juni 1948 (nr 278) med provisoriska bestämmelser om investeringsfond för ersättande av normallager, m. m.;

nr 336, av herr *De Geer*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.;

nr 337, av herr *Norling* och herr *Persson*, *Ola*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.;

nr 338, av herr *Andersson*, *Lars*, m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till markförvärv m. m. för en försöksgård vid Röbbäcksdalen i Västerbottens län; samt

nr 339, av herr *Niklasson* m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utlämnande av stödlån till jordbrukare.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde, varefter kammaren åtskildes kl. 5.10 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.

Onsdagen den 7 mars eftermiddagen.

Kammaren sammanträdde kl. 7.30 eftermiddagen.

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m. (forts.)

Fortsattes överläggningen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten I.

Herr LINDAHL: Herr talman! Jag tror det vara onödigt att här ta till orda i själva sakfrågan, alltså spørsmålet om det procentuella tilläggets storlek, ty på den punkten synes man ju inom riksdagen vara ganska ense. Jag bortser då från herr Norling som är missnöjd, men det hör ju också ihop med hans politiska uppgift.

Jag skall därför inskränka mig till att säga något om de till utskottets utlåtande fogade reservationerna. Det kan sägas att dessa reservationer andas välvilja mot statstjänarkåren. Där talas både om bättre löner åtminstone för de högre befattningshavarna och om en annan och bättre förhandlingsordning.

Herr Svärds indignation mot de olika procenttalen i förslaget var förmodligen äkta, men för den som känner uppfattningen bland de lägre statstjänarna framstår det som synnerligen olyckligt, om man från riksdagens sida skulle låsa fast statsrådet på den punkten. Jag är övertygad om att utsikterna till uppgörelse i enlighet med vad som tidigare avtalats skulle bli äventyrade, ty man kan ju ändå aldrig komma ifrån att under en dyrtid, som hårt pressar de anställda, priserna äro lika höga på de varor, som höra till livets nödtorft och som alla måste ha — kläder, skor, livsmedel etc. — för den som bara erhåller 150 kronor i rörligt tillägg per månad som för den som erhåller 350 kronor. I regel har man ju från början klart för sig att det är ett tämligen

fixerat belopp löneökningarna kunna röra sig om. Man vet att man inte kan komma upp till vilka belopp som helst, därför att staten endast kan åstadkomma en viss samlad summa. Och när det nu förhåller sig på det sättet, är det klart att fördelningen av den summan de olika grupperna emellan måste vara en ofantligt viktig sak för dem det gäller. Men man bör sålunda inte låsa sig fast på ett sätt som gör att man inte har möjlighet att under förhandlingarnas gång jämka procentsatserna därhän att enighet mellan de olika personalgrupperna kan uppnås. Om man håller på den uppfattning, som har gjort sig gällande och som innebär att man fastslår att det procentuella tillägget under alla förhållanden skall utgå lika uppifrån och ned, ja, då är jag rädd för att man vid förhandlingarna får använda den förlikningsman, som fröken Andersson talade om här på förmiddagen.

I övrigt vill jag framhålla att redan vid 1947 års lönereglering den principen knätsattes, att grundlönen kan avvägas med belopp, som ge befattningshavare i de lägre lönegraderna ett procentuellt högre tillägg än befattningshavare i högre löneställning. När principen sålunda är fastslagen och accepterad vid ett tidigare tillfälle, bör så vitt jag kan förstå inte heller föreliggande förslag kunna framstå som något alldeles säreget.

Vad så beträffar reservationen om ändrad förhandlingsordning har jag naturligtvis ingenting emot att man försöker göra en bra sak ännu bättre om så är möjligt. Men så vitt jag har fattat stämningen i statstjänarkretsar riktigt — jag talar nu om de lägre statstjänarna — är man nöjd med den nuvarande ordningen. Man tycker att det är bra att direkt komma till tals med Kongl. Maj:t, och man har så vitt jag vet ingen önskan om ändringar på detta område. Jag tycker inte heller att någon i riks-

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

dagen egentligen skulle behöva känna sig besviken på den nuvarande förhandlingsordningen, eftersom riksdagen ju för sin del vid olika tillfällen har helt och fullt accepterat de uppgörelser statsrådet tillsammans med statstjänarorganisationerna uppnått. Man har i varje fall — vilket jag tycker är en heder för riksdagen — accepterat dessa överenskommelser utan att försöka göra några större ändringar.

Självklart kan man tänka sig andra former för underhandlingarna mellan staten och de löneplansanställda. I statens verk finnas ju massor av befattningshavare, som äro anställda enligt kollektivavtal, och det går bra för staten att göra upp också med dem, även om det gnisslar litet grand just nu. Frågan om kollektivavtal för löneplansanställda är ju så omfattande att jag misstänker att den inte kommer att inrymmas i den utredning om förhandlingsordningen, som statsrådet signalerar, men även om frågan är stor kan man inte säga att det ligger något onormalt i att opinionen för kollektivavtal och strejkrätt återfinnes bland de yngre statstjänarna.

Detta är ju ingenting nytt. Redan i början av 1920-talet föreslog som bekant den Sandlerska socialiseringsnämnden att personalen vid SJ — det gällde närmast den — skulle anställas på kollektivavtal och samtidigt erhålla strejkrätt. Man jag tror å andra sidan inte att vi kanske just nu äro mogna för den reformen, och då får man väl, som här har sagts, undersöka om den nuvarande förhandlingsorganisationen eventuellt kan göras bättre.

Jag vill inte underlåta att peka på att vi ha marscherat ganska fort då det gäller statstjänarnas förhandlingsmöjligheter. Statstjänarna ha inte bara erhållit förhandlingsordning utan också fått en löne minister, och det tycker man ju är ganska bra. Det har givetvis sin stora betydelse att få sitta vid bordet tillsammans med statsrådet och diskutera de problem som äro personalens livsfrågor.

Denna förhandlingsordning är inte så gammal. Vi, som befinna oss ett stycke

in i medelåldern och som varit med om utvecklingen på detta område, minnas nog hur det var tidigare. Naturligtvis har man rätt att kritisera det som finns, men man bör alltid tänka efter vad som fanns förut och vad man nu har erhållit. Vilka förhandlingar hade statstjänarna för inte så länge sedan möjlighet att föra om sina löner? Det förekom på den tid vi hade borgerliga regeringar här i landet inga som helst förhandlingar. Statstjänarnas representanter fingo i stället springa i trapporna som en samling supplikanter och vädja till vederbörande att vara så snälla att ge statstjänarna något tillägg på de utpräglat dåliga löner som då betalades. Men också de, som inte befunno sig i centrum, skulle göra någonting, och därför hade de lägre statstjänarna ute på landsbygden, banvakter och stationskarlar, i uppdrag att uppvakta riksdagsmännen under deras påskferier. Det var på sätt och vis en karikatyr av de parlamentariska förhandlingar man nu talar om. Det gällde att uppsöka riksdagsmännen i deras hem, och jag får säga att riksdagens ledamöter då lika väl som nu visade sig snälla och vänliga — många gånger blevo de uppvaktade till och med bjudna på kaffe. Men resonemanget kom just aldrig längre än till jämförelser, huruvida banvakten eller stataren hade bäst betalt.

Sedan den tiden har mycket hänt, och statstjänarna ha liksom andra grupper fått rätten att på ett värdigt sätt förhandla om sina livsfrågor. Men var och en bör vid tanken på tillståndet för inte så länge sedan kunna förstå, att statstjänarorganisationerna måste sätta värde på det nya som kommit.

Det var egentligen detta jag ville säga. Jag finner ingen anledning att här ingå på det av utskottet enhälligt tillstyrkta förslaget utan ber, herr talman, för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr SVÄRD: Herr talman! Det senaste inlägget ger mig endast anledning att hävda, att det rörliga tillägget inte är

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

någon behovsprövad socialförmån, som man utdelar till de statligt anställda. Det är en metod, genom vilken man ger reellt innehåll åt den placering i löneskalan, som riksdagen beslutat för enskilda tjänstemän eller grupper av tjänstemän. Med denna utgångspunkt nödgas jag fortfarande hävda, att differentieringen av det rörliga tillägget är olycklig och att det tak för dyrtidstillägget, som nu finns, bör försvinna så snart detta blir möjligt.

Jag vill därutöver endast tillåta mig att citera vad statsrådet Lingman själv anfört i propositionen om det rörliga tilläggets uppgift och om avsikten med de årliga förhandlingar som man nu tänker sig att anordna: »En dylik årligen återkommande reglering av löerna bör sikta till att fastställa det allmänna löneläget för statstjänstemännen och de övriga personalgrupper, som beröras av det statliga lönesystemet. Den nuvarande tjänsteförteckningskommitténs arbetsuppgift är därför — såsom jag även framhållit vid förhandlingarna med statstjänstemännens huvudorganisationer — endast att inom ramen för denna lönesättning ompröva särskilda tjänsters *inbördes* placering.»

Jag tror, herr talman, att det inte behövs någon ytterligare argumentation för den principiella linje i dessa frågor, som har drivits i högerreservationen.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt.

Punkten II.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten III.

Herr NORLING: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till motion nr 300 i denna kammare och motion nr 398 i andra kammaren.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställda bifalla motionerna I: 300 och II: 398; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten IV.

Herr ANDERSSON, AXEL: Herr talman! Jag ber att få hemställa om bifall till yrkandet i den med 1) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställda.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu föredragna punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställda, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Andersson, Axel, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten IV, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 1) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

ånyo upplästs, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten V.

Herr ANDERSSON, AXEL: Herr talman! Jag hemställer om bifall till yrkandet i den med 2) betecknade reservationen av herr Ohlon m. fl.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av herr Ohlon m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Andersson, Axel*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten V, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Ohlon m. fl., vid utlåtandet avgivna, med 2) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes till en början omröstning genom uppresning. Herr talmannen förklarade, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Andersson, Axel*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och

befunnos vid omröstningens slut röster-na hava utfallit sålunda:

Ja — 68;

Nej — 30.

Därjämte hade 8 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten VI.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 3) b) betecknade reservationen av under-tecknad m. fl.

Herr ANDERSSON, AXEL: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 3) a) betecknade, av herr Ohlon m. fl. avgivna reservationen.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att därunder yrkats 1:o) att vad utskottet i den nu ifrå-gavarande punkten hemställt skulle bifallas med godkännande av utskottets därtill hörande motivering; 2:o), av fröken *Andersson*, att kammaren skulle godkänna den av henne m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) b) betecknade reservationen; samt 3:o), av herr *Andersson, Axel*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Ohlons m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) a) betecknade reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vardera av de båda återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontra-proposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen

Ang. höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

sig finna de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga bifall till fröken Anderssons yrkande.

Herr *Andersson, Axel*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående statsutskottets utlåtande nr 38 punkten VI antager godkännande av den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) b) betecknade reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen, som förordats i herr Ohlons m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) a) betecknade reservation.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning genom uppresning.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 50;

Nej — 29.

Därjämte hade 24 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten VI med godkännande av utskottets därtill hörande motivering, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 3) b) betecknade reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten VII.

Fröken ANDERSSON: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den med 4) betecknade reservationen av under-tecknad m. fl.

Herr LEANDER: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Fröken *Andersson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 38 punkten VII, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av fröken Andersson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4) betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 39, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående pensionsförmåner åt f. d. souschefen vid flygförvaltningen, generalmajoren i flygvapnet Nils O. F. Söderberg; och

nr 40, i anledning av väckt motion om jämställande i pensionshänseende av personal på frivillig övergångsstat med annan förtidsavgången personal.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner om ändring eller översyn av 16 § förordningen om nöjesskatt.

I två inom riksdagen väckta, till bevillningsutskottet hänvisade likalydande motioner, I: 213 av herr *Nyström* samt II: 283 av herrar *Jansson* i Kalix och *Gavelin*, hade hemställts, att riksdagen måtte antaga följande förslag till

L a g

om ändrad lydelse av 16 § i kungl. förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt.

Härigenom förordnas, att 16 § första stycket i kungl. förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt fr. o. m. den 1 juli 1951 skall ha ändrad lydelse på sätt nedan angives:

»Skall behållning av nöjestillställning användas uteslutande för välgörande eller allmännyttigt ändamål såsom för beredande av hjälp åt behövande eller sjuka, för främjande av barns eller ungdoms vård, fostran eller utbildning eller för stödjande av rikets försvar, må befrielse meddelas av vederbörande kommun helt eller delvis från kommunen tillkommande del av skatten och där- efter av länsstyrelsen för staten tillkommande del därav i samma utsträckning som komunen medgivit befrielse.»

eller i skrivelse till Kungl. Maj:tt hemställa om förnyad översyn av nämnda kungl. förordning och förslag till nya bestämmelser beträffande nöjesskatt med beaktande av i motionen framförda önskemål.

Utskottet hade i det nu föreliggande betänkandet av angivna orsaker hemställt, att de likalydande motionerna I: 213 av herr *Nyström* samt II: 283 av herrar *Jansson* i Kalix och *Gavelin* om ändring eller översyn av 16 § förordningen om nöjesskatt icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **NYSTRÖM**: Herr talman! I min motion nr 213 i denna kammare har jag bland annat anfört, att bestämmelserna i 16 § nöjesskatteförordningen av länsstyrelserna i vissa fall ha tolkats därhän, att befrielse från nöjesskatt vägrats på den del av inkomsten — i regel procentuellt beräknad — som influtit på vissa nöjestillställningar och som enligt överenskommelse mellan nöjesarrangörerna och företagare inom nöjesbranschen tillfallit företagarna såsom ersättning för deras medverkan vid nöjesarrangemangen. Däremot har uppmärksamats att befrielse från nöjesskatt i regel medgivits i sådana fall, där arrangörerna före nöjestillställningarna träffat avtal med vederbörande yrkesutövare, speciellt då tivoliägare, om en till sitt belopp fastställd avgift såsom ersättning för medverkan vid nöjestillställningarna. En sådan ordning kan jag inte anse tillfredsställande. Den förefaller mig inte vara förestavad av några rättvisesynpunkter i sådan utsträckning som vore önskvärt.

Jag har därför ansett, herr talman, att en sådan ändring av 16 § nöjesskatteförordningen borde göras, att brister av det slag som här påtalats inte skulle få förekomma, och i anslutning härtill har jag även ansett det vara lämpligt att kommunerna tillerkännas ökat inflytande beträffande beslut om befrielse från nöjesskatt.

Under åberopande av vad jag anfört i min motion har jag hemställt, att riksdagen måtte besluta i enlighet med nå-

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt.

gotdera av två alternativ. Det första alternativet innebär en ändrad lydelse av 16 § i kungl. förordningen den 21 december 1945 om nöjesskatt, och jag har också i motionen ett förslag till ändrad lydelse av paragrafen. Emellertid har bevillningsutskottet ansett, att motionen inte bör föranleda någon riksdagens åtgärd.

Jag kan för min del mycket väl förstå bevillningsutskottets ställningstagande i vad det avser förslaget om ändrad lydelse av berörda paragraf, men det måste i viss mån förvåna mig att utskottet inte heller kunnat förorda ett bifall till mitt andra alternativ, som innebär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skulle hemställa om en förnyad översyn av 16 § i nämnda förordning med beaktande av de framförda önskemålen.

Utskottet framhåller, att då riksdagen så sent som hösten 1945 tog ställning till nu gällande nöjesskatteförordning och skälen till riksdagens ställningstagande då alltjämt äga giltighet har utskottet inte ansett sig kunna förorda en ändring i nu gällande regler och ej heller en utredning.

Det är av de skäl, som jag här anfört, som jag dristar mig att yrka bifall till min motion i vad den avser kravet på en utredning, vilket innebär att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om förnyad översyn av 16 § kungl. förordningen den 21 december 1945 och förslag till nya bestämmelser beträffande nöjesskatt med beaktande av framförda önskemål i ärendet.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag. Det bör enligt mitt förmenande ankomma på vederbörande myndigheter att pröva i vilken utsträckning befrielse från skatt skall äga rum vid nöjestillställningar, då sådan medverkan på ett eller annat sätt förekommit som motionären talat om. Det är väl ändå litet svårt att motivera den ståndpunkten, att kommunen i detta fall skall ha en vetorätt, när den största delen av nöjesskatten är statlig.

Jag tror att skälen från år 1945 stå

sig fortfarande, och jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr FALK: Herr talman! När utskottet inte heller ansett sig kunna biträda motionen i så måtto att utskottet tillmötesgått motionärernas krav på en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om en förnyad översyn av denna förordning, sammanhänger detta med att även den frågan diskuterades år 1945.

Man kan måhända erkänna att det i vissa lägen skulle kunna vara berättigat att behandla de båda fallen lika, nämligen då arrangören träffar en ackordsuppgörelse med den medverkande och då han ger en bestämd ersättning. Vid föredragningen i utskottet blev det emellertid fullt klarlagt, att de medverkande vid en ackordsuppgörelse i de flesta fall uppställa så förmånliga villkor för sig själva, att man många gånger kan fråga sig vad det egentliga syftet med arrangementet varit.

Att besvara Kungl. Maj:t med en särskild utredning på denna begränsade punkt ha vi inte ansett påkallat, och jag ber därför att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr NYSTRÖM: Herr talman! I mitt tidigare inlägg nämnde jag bland annat, att jag förstår bevillningsutskottets ställningstagande, när det gäller mitt förslag om en direkt ändring av 16 § nöjesskatteförordningen. Men jag kan inte förstå att bevillningsutskottet inte inför riksdagen kunnat förorda en utredning. Jag kan inte förstå att det förhållandet, att nu gällande bestämmelser rörande nöjesskatten fastställdes så sent som hösten 1945, skall kunna utgöra motiv för att man inte i dag skall kunna företa en utredning på detta område.

Jag förmodar att bevillningsutskottets representanter, herrar Sjö Dahl och Falk, och bevillningsutskottet med dem, inte ha sig obekant anledningen till att denna motion förelagts riksdagen. Anledningen är bl. a. helt enkelt, att det här i landet finns hundratals Barnens Dags-

Ang. ändring i förordningen om nöjesskatt.

föreningar i aktiv verksamhet för att skapa barnkolonier och att med den nu gällande 16 § i nöjesskatteförordningen länsstyrelsernas behandling av dessa ärenden angående befrielse från skatt resulterar i att Barnens Dags-föreningarnas kassor gå miste om tiotusentals kronor. Dessa föreningars verksamhet, som ju går ut på att skaffa sommarvistelse åt vårt uppväxande släkte, är av den allra största betydelse. Barnkolonirörelsen syftar ju till att hjälpa skolungdomen att motstå en lång, kall och mörk vinter i skolbänken.

Under sådana förhållanden anser jag, herr talman, att kravet på en utredning i enlighet med det andra alternativet i min motion inte skulle behöva lämnas helt utan avseende från bevillningsutskottets sida. Det är bara en dylik utredning jag har begärt.

I och med att nöjesskatten redovisas hos länsstyrelsen får staten pengarna, och barnkolonirörelsen får ju på det sättet visserligen nytta av dessa pengar, bl. a. såsom bidrag till sin verksamhet, men man bör, speciellt med tanke på rådande statsfinansiella läge, vara tacksam över att det finns personer som vilja vara verksamma inom Barnens Dagsföreningarna och arbeta för denna barnkoloniverksamhet. Det är detta, herr talman, som har motiverat mitt yrkande om en utredning enligt alternativ två i min motion.

Herr SJÖDAHL: Herr talman! Jag förstår mycket väl motionärens intresse och varma känslor för saker och ting som olika föreningar vilja främja inom respektive orter. Det är en sak, som den ärade motionären så småningom lär sig inse, att om dylika ting skola främjas så måste det väsentligen bli anslagsvägen, antingen genom kommunala eller statliga anslag. Nøjesskatteförordningen är skriven så, att där fastslagits vissa regler, efter vilka myndigheterna skola pröva om skattebefrielse skall kunna medgivas eller inte. Man måste skriva dessa regler tämligen allmänt, och sedan få myndigheterna döma efter dem. Man kan inte

skriva en speciell lex Kiruna eller en lag för en viss ort, utan det måste bli en generell lag.

Sedan säger den ärade motionären, att han inte kan förstå, att ett par utskottsledamöter som herr Falk och jag, och utskottet med oss, motsätta oss en skrivelse till Kungl. Maj:t i denna fråga. Ja, den ärade motionären är relativt ny i denna kammare, och han kommer många gånger att få tömma den bittra kalk, som alla unga — och även äldre — riksdagsmän få tömma, nämligen att misslyckas i sina motioner. Det är rätt bittert, jag erkänner det, men jag vill bara råda motionären att försöka genomlida det så fort som möjligt. Desto lättare blir det i fortsättningen.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att därunder yrkats dels att vad utskottet i det nu föredragna betänkandet hemställt skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle bifalla de i ämnet väckta motionernas senare alternativ.

Därefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Nyström begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt betänkande nr 12, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles de i ämnet väckta motionernas senare alternativ.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästes, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Om avskaffande av bostadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkannden:

nr 13, i anledning av väckta motioner angående omprövning av frågan om beskattning av livräntor; och

nr 14, i anledning av väckta motioner om rätt för fruktodlare att vid taxering njuta värdeminskningssavdrag för anläggningskostnad för fruktodlingsanläggningen.

Vad utskottet i dessa betänkannden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 4, i anledning av väckt motion om pension åt förre stenografen och korrekturläsaren F. Thorvall, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om avskaffande av bostadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 8, i anledning av väckta motioner om avskaffande av bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen m. m.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 154 i första kammaren av herr *Wahlund* m. fl. samt nr 200 i andra kammaren av herr *Hansson* i Skegrie m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsam utredning syftande till att avskaffa bostadskostnadsgrupperingen inom folkpensioneringen samt att i avvaktan härpå uppflytta lägsta bostadskostnadsgrupp till näst lägsta.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att förevarande motioner, I: 154 och II: 200, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Hallagård*, *Wahlund* och *Carlsson* i Bakeröd, vilka likväl ej antytt sin åsikt.

Herr *HALLAGÅRD*: Herr talman! Föreliggande fråga är en gammal bekant, som — om jag så får uttrycka mig — riksdagen hittills inte tagit någon hänsyn till. Från bondeförbundets sida har flera gånger motionerats om att folkpensionärerna i bostadskostnadsgrupp I skulle åtnjuta förmånen att erhålla ett allmänt bostadstillägg. Motionerna ha emellertid ännu inte lett till något resultat. Varje gång som denna fråga behandlats i andra lagutskottet har majoriteten ställt sig avvaktande. Man har hänvisat till att det funnits särskilda sakkunniga som skulle utreda även detta spörsmål. Så var det år 1949, så var det år 1950, och så är det nu.

Även i år ha från bondeförbundshåll väckts motioner i denna fråga, vilka emellertid avstyrkts av utskottet med den motiveringen, att de av Kungl. Maj:t tillkallade sakkunniga, vilka ha att pröva bland annat frågan om bostadstillägens konstruktion, enligt vad utskottet inhämtat jämväl komma att pröva lämpligheten av att sammanslå de allmänna och de särskilda bostadstillägen. Utskottet säger vidare: »En lösning av frågan i sådan riktning skulle kunna medföra, att behovet av bostadskostnadsgrupperingen bortföle. I allt fall bör, såsom 1950 års dyrortssakkunniga i sitt ovannämnda betänkande framhållit, med en omprövning av bestämmelserna om bostadskostnadsgruppering anstå till dess ståndpunkt tagits till bostadstillägens konstruktion.» Med hänsyn till det läge, vari frågan befinner sig, har utskottet ansett att någon framställning till Kungl. Maj:t i frågan inte bör göras.

I den motion, som väckts från vårt håll, ha vi framhållit, att »då 1950 års folkpensionsrevision icke, såsom riksdagen ifrågasatt, skall upptaga bostadskostnadsgrupperingen till prövning, synes en skyndsam utredning erforderlig för att utan ytterligare uppskov nå en revision rörande principerna och metoderna för bostadskostnadsgrupperingen». Nu ligger det alltså litet annorlunda till, och man skulle kunna säga att utskottet varit tillmötesgående när det gäller den saken.

Jag skulle vilja uttala den förhopp-

Ang. bostadstilläggen enligt folkpensioneringslagen.

ningen, att man påskyndar möjligheterna att åstadkomma rättvisa för dessa folkpensionärer. Det är oerhört svårt att försvara det rådandet systemet ute i bygderna, när man som pensionsnämndsordförande träffar folkpensionärer, som bo inom bostadskostnadsgrupp I och som ha i det närmaste samma kostnader för bostäder av samma standard som de som bo inom grupp II. När den nya kommunindelningen träder i kraft den 1 januari 1952 kommer det på många ställen att inom en kommun finnas både bostadskostnadsgrupp I och II. Det hade ju därför varit önskvärt, synes det mig, att få denna sak ordnad före den 1 januari 1952, men det lär väl inte gå såsom det nu ligger till.

I motionen ha vi också hemställt, att man i avvaktan på en utredning skulle flytta upp bostadskostnadsgrupp I till grupp II, men icke heller det har utskottet kunnat vara med om.

Såsom frågan ligger till och med hänsyn till de statsfinansiella skälen skall jag inte yrka bifall till motionen, men jag vill ännu en gång uttala den förhoppningen, att man påskyndar möjligheterna att åstadkomma större rättvisa, när det gäller de folkpensionärer, som bo i bostadskostnadsgrupp I.

Jag har endast velat göra dessa uttalanden med anledning av den motion, som väckts från bondeförbundets sida.

I herr Hallagårds yttrande instämde herr *Niklasson* och herr *Andersson, Jones Erik*.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Ang. bostadstilläggen enligt folkpensioneringslagen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 9, i anledning av väckta motioner om en sammanslagning av de i lagen om folkpensionering avsedda allmänna och särskilda bostadstilläggen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehått två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 222 i första kammaren av herr *Ohlon* m. fl. samt nr 292 i andra kammaren av herr *Ohlin* m. fl.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t anhålla om uppdrag åt folkpensionsrevisionen att pröva lämpligheten av att sammanslå i folkpensioneringslagen avsedda allmänna och särskilda bostadstillägg.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 222 och II: 292, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr **OHLON**: Herr talman! Denna fråga gäller ju ett förslag till uppdrag åt folkpensionsrevisionen att pröva lämpligheten av att sammanslå de allmänna och särskilda bostadstilläggen. Nu heter det i utskottets utlåtande, att de sakkunniga även skola pröva frågan om bostadstilläggens konstruktion. Vidare upplyses det om att, enligt vad utskottet inhämtat, de sakkunniga komma att i detta sammanhang upptaga frågan om lämpligheten av att sammanslå de allmänna och de särskilda bostadstilläggen. Sällan har en motion haft en sådan effekt och en så snabb framgång.

Jag ber, herr talman, att nu endast få uttala min tillfredsställelse över den rapport, som utskottet här har lämnat.

Herr **SJÖDAHL**: Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag tar till orda, men eftersom jag har haft litet att göra med detta ärende i folkpensionsrevisionen och herr Ohlon slutade sitt anförande med att omtala, att hans motion fått en sådan effekt och en så snabb framgång, skall jag bara tillåta mig att säga — för att inte någon falsk och oriktig historieskrivning skall uppstå på folkpartihåll — att frågan var upptagen och diskuterad av folkpensionsrevisionen, som var inställd på att undersöka just detta

Lagförslag om behörighet att utöva tandläkarkonsten.

spörsmål, redan åtskillig tid innan denna motion hade av herr Ohlon frambrutits i denna kammare. Det är bara för att från början få historieskrivningen riktig som jag tillåter mig att säga detta.

Herr **OHLON**: Herr talman! Tillåt mig att till detta endast få uttala min glädje över den framsynthet, som har utmärkt den revision, i vilken herr Sjödahl har sitt säte.

Herr **SJÖDAHL**: Herr talman! Det var tyvärr ingen framsynthet, det var bara följden av en gammal erfarenhet. Jag har nämligen tyckt mig göra den erfarenheten, att när här på olika håll socialpolitiska framsteg göras, så får man rätt snart, om inte förr så i nästa valrörelse, reda på att det var folkpartiet, som hade tagit alla initiativ. Det var bara för att inte denna plym fullständigt oriktigt skulle sättas i folkpartiets hatt som jag tillät mig i all vördsamhet fram bära vad jag hade på hjärtat.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

—————

Lagförslag om behörighet att utöva tandläkarkonsten.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets memorial nr 10, med föranledande av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande andra lagutskottets utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva tandläkarkonsten dels ock i ämnet väckta motioner.

I utlåtande nr 3 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om behörighet att utöva tandläkarkonsten dels ock i ämnet väckta motioner hade utskottet hemställt,

A. att riksdagen i anledning av propositionen samt med avslag å motionerna, såvitt dessa avsåge ändrad lydelse av 2 § förslaget till lag om behö-

righet att utöva tandläkarkonsten, måtte — med förklaring att riksdagen funnit viss ändring böra vidtagas i det genom propositionen framlagda lagförslaget — för sin del antaga nämnda förslag med den ändringen, att 8 § erhöles följande lydelse:

Över beslut av medicinalstyrelsen enligt denna lag må klagan föras hos Konungen genom besvär, som skola hava inkommit till inrikesdepartementet inom en månad från den dag, då klaganden erhållit del av beslutet; dock skall detta utan hinder av besvär lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas.

B. att riksdagen i anledning av motionerna, såvitt dessa innefattade begäran om utredning rörande behörighet för tandtekniker att utföra viss till tandläkarkonsten hänförlig behandling, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t med beaktande av de synpunkter utskottet anfört ville låta allsidigt och förutsättningslöst utreda frågan om och i vad mån tandläkare borde erhålla biträde av tandtekniker med utförande av sådan behandling.

Vid utlåtandet fanns fogad en av herr *Norman* m. fl. avgiven reservation, däri reservanternas uttalande, att de ansåge, att utskottet bort under B. hemställa, att motionerna, såvitt dessa innefattade begäran om utredning rörande behörighet för tandtekniker att utföra viss till tandläkarkonsten hänförlig behandling, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade andra kammaren bifallit vad utskottet hemställt, varemot första kammaren med bifall till utskottets hemställan under A. godkänt den av herr *Norman* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Utskottet hade i det nu föreliggande memorialet anmält, att utskottet funnit dessa beslut vara av den skiljaktiga beskaffenhet, att någon sammanjämkning dem emellan icke läte sig göra.

Lagförslag om behörighet att utöva tandläkarkonsten.

Reservationer hade anförts

1) av herr *Forslund*, som ansett, att utskottet bort hava på så sätt sammanjämkat de skiljaktiga meningarna, att utskottet hemställt, att kamrarna — med frånträdande av sina beträffande punkten B. tidigare fattade beslut — måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna förevarande motioner till de särskilda sakkunniga, som chefen för ecklesiastikdepartementet enligt bemyndigande den 26 januari 1951 tillkallat för utredning rörande ökad utbildning av tandläkare, för att motionerna måtte tagas under övervägande vid fullgörandet av de sakkunnigas uppdrag;

2) av herr *Wistrand*, som ansett, att ärendet icke varit av beskaffenhet att föranleda något utskottets memorial till riksdagen.

Herr WISTRAND: Herr talman! Denna fråga kan synas vara och är i och för sig av obetydlig beskaffenhet, men dess innebörd kan komma att misstydas på ett sätt, som äventyrar utvecklingen beträffande sammanjämningsinstitutet vid olika beslut i riksdagens kamrar. Det är för att förekomma en felaktig framtida behandling av dessa frågor som jag vill belysa vad som enligt min uppfattning i detta sammanhang är det riktiga.

Hittills har inom Sveriges riksdag den praxis, som har tillämpats alltsedan representationsreformens tillkomst, inneburet, att om riksdagens båda kamrar ha fattat konträrt motsatta beslut i en huvudfråga, d. v. s. den ena har antagit ett yrkande och den andra rent avslagit det, så har saken ansetts förfallen. Detta har varit så klart att ungefär just dessa ord användas i den del av riksdagshistorien, som behandlar sammanjämningsinstitutet, såsom definition för vad som menas med att en fråga fallit. All doktrin har mötts i en fullkomligt enhällig uppfattning i denna fråga. Jag medger, att det på senare år har förekommit *ett* undantagsfall, som dock har varit be- tingat av alldeles speciella förhållanden;

det rörde sig här i realiteten ehuru icke till formen om en anslagsfråga, som under andra förhållanden skulle ha kunnat gå till gemensam votering.

Nu kan man inte av utskottets utlåtande med fullständig klarhet utläsa, huruvida enligt utskottets mening en sammanjämkning skulle kunna ha ägt rum eller ej. Ordalagen äro sådana att de täcka både deras mening, som anse att en sammanjämkning inte här kunnat över huvud taget äga rum, och deras mening, som anse att endast lämplighetsskäl förhindrat en sammanjämkning. Jag anser det därför angeläget att man får till denna dags protokoll belyst vad som är innebörden i utskottets förslag i denna fråga, och jag skulle vilja rikta en anmaning till utskottets ärade ordförande, att han skulle vilja ge klarhet på denna punkt.

Skulle detta utskottsmemorial kunna tagas till intäkt för en ny praxis, som medgäve att i varje fråga, där kamrarna ha fattat olika beslut, ett sammanjämningsförfarande kan igångsättas och sålunda även i de fall där ett rent avslag står emot ett klart antagande, skulle mycket merarbete uppkomma. Vi ha redan i dag haft ett nytt fall här, då kamrarna ha fattat olika beslut. Jag hoppas, att det fortfarande är klart, att någon sammanjämkning där inte kan komma i fråga. Även jag är ledsen, att därigenom det förslag, som jag givit min röst, helt förfallit.

Om man nu skulle beträda nya vägar och alltid pröva om en sammanjämkning kan ske, kan det sägas, att ett riksdagsbeslut nästan aldrig blir slutgiltigt. Det kan bli sammanjämningsförslag, som föranleda återremiss till ny behandling, teoretiskt i det oändliga. Detta kan ju aldrig ha varit grundlagstiftarnas mening.

Vid sådant förhållande måste man ju fråga sig, om det är någon mening med att avlåta ett memorial till riksdagen. Det är naturligtvis i och för sig en harmlös åtgärd, som formellt ingenting säger och som inte har någon betydelse. Men jag kan inte finna annat än att ett avlåtande av ett memorial är meningslöst

Lagförslag om behörighet att utöva tandläkarkonsten.

i en fråga, som enligt sin natur icke längre kan bli föremål för utskottets behandling. Riksdagen har intet behov av att detta konstateras i ett memorial, ty det vet riksdagen ändå.

Därför har jag för min ringa del velat få fram till kammarens protokoll, att denna fråga enligt min mening icke varit av beskaffenhet att föranleda något memorial.

Herr NORMAN: Ja, herr talman, det kanske är litet svårt för mig att tillmötesgå herr Wistrands anmaning, ty jag vet faktiskt inte, var jag har mina trupper i detta fall, och det är därför utskottsutlåtandet är formulerat som det är. Om jag nu uttrycker en mening i denna sak, är det sålunda i första hand min personliga mening.

Jag tror att frågan ligger så till, att om detta hade varit en fristående motion, hade det inte diskuterats, om det skulle göras något försök till sammanjämkning eller inte. Nu var motionen kopplad till en proposition, och utskottets utlåtande resulterade i förslag, som komma att redovisas för Kungl. Maj:t i form av en riksdagsskrivelse. Detta har ju litet grand komplicerat saken.

Huruvida ett memorial lämpligen bort avlätas eller inte, är kanske en fråga, som har vissa rent personliga aspekter. Jag tror nog, att under vissa förhållanden skulle jag i det fallet ha haft samma mening som herr Wistrand, men nu hade denna fråga blivit aktualiserad på särskilt sätt genom det läge den kommit i på grund av de offentliga referaten av förhandlingarna och beslutet. I det läget tyckte jag för min del, att det kanske var lämpligt, att vi talade om, hur vi ansågo att frågan låg till. För min del spelade kanske också en liten önskan in att visa en liten personlig vänlighet mot vår värderade vän och medarbetare i utskottet herr Forslund, som genom ett memorial skulle få tillfälle att framföra sin mening. Personligen delar jag helt herr Wistrands mening, att olika beslut av den beskaffenhet som här föreligga icke lämpligen

kunna göras till föremål för sammanjämkning. Åt den meningen gav jag ett ganska tydligt uttryck i fjol, när vi hade uppe den fråga som herr Wistrand här erinrade om, där sammanjämkningsförslaget överensstämde med mina önsknings om utgången av frågan men där jag ändå röstade mot sammanjämkningsförslaget, därför att jag ansåg att frågan låg så till, att det lämpligen inte skulle ha framkommit något sådant förslag.

Herr FORSLUND: Herr talman! Jag ber att få förklara, att jag för min del anser, att denna fråga icke kan bli föremål för diskussion i kammaren. Det enda som enligt min mening skulle kunna göras är att avgöra, om riksdagen skall återsända memorialet till andra lagutskottet för vidare omprövning. I något annat avseende kan enligt min mening diskussion icke förekomma.

Att jag kommit till min uppfattning, beror på att när ärendet har varit upptaget i andra lagutskottet och det införts i utskottets protokoll, att utskottet anser, att det icke låter sig göra att företaga en sammanjämkning, synes det mig helt enkelt vara lagutskottets plikt att visa kammaren den artigheten, att det anmäler vad som har förevarit i utskottet.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, lades förevarande memorial till handlingarna.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete;

nr 12, i anledning av väckta motioner angående viss ändring i lagen om försäkring för olycksfall i arbete; och

nr 13, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Ang. ändring i familjebidragsförordningen.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 14, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99), dels ock i ämnet väckt motion.

Genom en den 3 januari 1951 dagtecknad proposition, nr 17, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (nr 99).

I det av Kungl. Maj:t framlagda förordningsförslaget var 6 § så lydande:

Familjepenning utgår för familjemedlem som omnämnes i 3 § med högst nedanstående belopp för dag:

	Kronor
1) För hustru och fränskild hustru ävensom — därest värpliktig icke sammanlever med hustru eller hustrun, med vilken han sammanlever, är arbetsförmögen — för annan familjemedlem, som förestår hemmet åt värnpliktig med hemmavarande familjemedlem under 16 år	3: 75
2) För annan familjemedlem över 16 år än som avses under 1)	2: —
3) För annan familjemedlem under 16 år än som avses under 1)	1: 50

När synnerliga skäl därtill äro må efter särskilt medgivande, enligt vad i 39 § stadgas, familjepenning för värnpliktigs moder, som förestår hans hem, utgå med högst 3 kronor 75 öre för dag, oaktat den värnpliktige icke har hemmavarande familjemedlem under 16 år.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft en i anledning av densamma väckt motion, nr 298 i andra kammaren av herr *Dahlgren*.

I motionen hade hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 17 angående förslag till förordning om ändring i familjebidragsförordningen den 29 mars 1946 (99) måtte besluta, att 6 § skulle få följande lydelse:

§ 6.

Familjepenning — — — — belopp för dag.

	Kronor
1. För hustrun — — — — — under 16 år	5: 00
2. För annan — — — — — avses under 1)	3: 00
3. För annan — — — — — avses under 1)	2: 00

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande proposition samt med avslag å motionen II: 298 måtte — med förklaring att riksdagen funnit vissa ändringar erforderliga i det genom propositionen framlagda författningsförslaget — för sin del antaga förslaget med de ändringar, att rubriken, ingressen och slutstadgandet erhöles viss i utlåtandet närmare angiven lydelse.

Herr **PERSSON, OLA**: Herr talman! Frågan om hur man utformar familjebidragsförordningen är nu mycket betydelsefull och högaktuell. I dagarna ha vissa förhandsmeddelanden givit till känna, att cirka 125 000 man skulle komma att inkallas för militära efterutbildningsövningar. I föreliggande ärendet gäller det familjepenningen som den stora och övervägande angelägenheten i detta förslag till ändring av familjebidragsförordningen.

Herr Dahlgren i andra kammaren har i motion nr 298 föreslagit, att 6 § i familjebidragsförordningen skulle fastställas ersättningsarna under punkterna 1, 2 och 3 till respektive 5, 3 och 2 kronor. Utskottet har följt departementschefen och föreslår 3: 75, 2 kronor och 1: 50 per dag. Departementschefen har framhållit, att det har skett en avrundning av socialbyråns förslag till familjepenning, så

Ang. ändring i familjebidragförordningen.

att den ansågs täcka prisstegringarna från den 1 oktober 1948 till den 1 oktober 1950 och även därutöver, ehuru förslaget anslöt sig till prisläget den 1 oktober 1948. Det är mot detta senare påstående, som motionären reagerat. I motionen sägs det: »De kraftiga prisstegringar som ägt rum sedan den 1 oktober 1950 väntas fortsätta. På auktoritativt håll räknar man med att levnadskostnaderna komma att gå upp 10 % redan under första halvåret 1951. En rad av nya prisstegringar signaleras, och ingen vågar påstå att prisökningarna komma att inskränkas till 10 %. Att i ett sådant läge förorda dessa minimala ökningar på familjepeningen är icke försvarbart. De som bli inkallade komma inte endast att förlora sin vanliga inkomst under inkallelsetiden. De komma även att finna sina familjer i ett sämre läge än under föregående beredskapstid på grund av de väldiga prisstegringar som redan skett och komma att ske.»

I anslutning till detta säger utskottet i tredje stycket på s. 11: »Med hänsyn till den prisstegring, som inträffat efter sistnämnda datum» — den 1 oktober 1950 — »torde de föreslagna beloppen enligt utskottets mening på sin höjd kunna anses ansluta sig till nuvarande prisläge; något utrymme för ytterligare prisstegring torde sålunda icke finnas. Detta oaktat anser sig utskottet kunna godtaga förslaget i denna del men förutsätter härvid, att Kungl. Maj:t ägnar frågan fortsatt uppmärksamhet.»

För att ge full kompensation för prisstegringar de närmaste månaderna och för att inte demonstrera en utsökt njugghet, då det gäller den mänskliga faktorn i vårt lands försvarsväsen, i jämförelse med försvarskostnaderna i övrigt, ber jag, herr talman, att få yrka på ändring av utskottets förslag rörande förordning om ändring i familjebidragförordningen den 29 mars 1946 och hemställer om bifall till motionen nr 298 i andra kammaren.

Herr NORMAN: Ja, det var ju, herr talman, ett sympatiskt yrkande. Det är

klart att så långt vi kunna hjälpa till med att stödja de hemmavarande, när de värnpliktiga fullgöra sin fosterländska plikt, är det bra. Men det är ju inte här fråga om att man skall fullt kompensera vad som kommer att brista, utan familjebidragförordningen syftar ju till att ge en handräckning, en hjälp, och hur stor den handräckningen kan bli, det beror ju på vilka resurser vi ha. Nu har Kungl. Maj:t funnit, att vi icke kunna komma längre för närvarande än vad som här är föreslaget, vilket närmast syftar till att få en kompensation för prisläget, sådant det kommer att te sig inom den närmaste framtiden. Det är mycket möjligt, att prisfluktuationerna komma att bli sådana, att kompensationen kanske snart nog inte blir den som man hade åsyftat, men i det fallet ha vi ju vädjat till Kungl. Maj:t att ha detta spörsmål i åtanke och överväga, i vad mån det kan behöva vidtagas några ändrade åtgärder. I varje fall har andra lagutskottet, som inte på något sätt disponerar över de finansiella möjligheterna, för sin del inte kunnat komma längre i detta fall än vi ha gjort.

Om jag inte gör talesmannen för motionen ledsn, så kan jag ju säga, att för min personliga del skulle jag ingenting högre önska än att vi hade möjligheter att gynna våra mannar lika mycket som man t. ex. kan göra i Förenta staterna, men resurserna äro olika. Utskottet har i varje fall vågat sig på att taga ett initiativ, som syftar till en förbättring, och det är beträffande det tidigare ikraftträdandet. Vi ha önskat att få en likställighet beträffande de grupper som inkallas till repetitionsövningar före den 1 juli och dem som inkallas efter den dagen. Jag tror att detta vårt initiativ är av ett visst värde, och jag hemställer om bifall till utskottets yrkande.

Herr statsrådet VOUGT: Herr talman! Jag vill endast betyga, att jag väl inser den ogynnsamma utveckling som utskottet har påpekat, d. v. s. att den ökning av förmånerna enligt familjebidragförordningen som i år tillkommer utöver

Ang. ändring i familjebidragsförordningen.

den som beslöts i fjol, icke mer än nått och jämnt täcker den prisökning som har ägt rum under den tid som gått, sedan dessa nya taxor utarbetades. Det är alldeles uppenbart, att jag skall följa saken med uppmärksamhet och för riksdagen framlägga de förslag som regeringen i fortsättningen kan komma till vid en översyn av detta problem.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till motionen II: 298; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 50, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts propo-

sition angående grunderna för höjning av löner enligt statens löneplansförordning m. m.

Skrivelseförslaget godkändes under förutsättning att utskottets hemställan i utlåtande nr 38 bifölls även av andra kammaren.

Anmäldes och bordlades en av herr *Persson, Karl*, under sammanträdet till herr talmannen avlämnad, av honom m. fl. undertecknad motion nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till livsmedelsstadga m. m.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 8.59 eftermiddagen.

In fidem

G. H. Berggren.